

บทที่ 5

พิธีกรรมลงขอนกระด้างและบริการช่วยเหลือลูกเลี้ยง

1. พิธีกรรมการลงขอนกระด้าง

พิธีกรรมการลงขอนกระด้างเป็นพิธีกรรมการลงผีอีกรูปแบบหนึ่ง นอกเหนือจากการลงผีเจ้านายกันตามปกติ และจะมีความแตกต่างจากการที่ผีเจ้านายใช้วิธีการสื่อจิตกับดวงวิญญาณต่าง ๆ ขอนกระด้างในความหมายของผีเจ้านาย คือ ร่างอันไร้วิญญาณของคนตายไปแล้ว คือ ซากศพ ซากเน่า เรียกว่า “ขอน” ถือว่าเป็นสิ่งอัปมงคล การลงขอนกระด้างจึงเป็นการนำเอาดวงวิญญาณของคนตายไปแล้วมาลงร่างของม้าขี่ เพื่อที่จะติดต่อสื่อสารไปถึงญาติสนิท มิตรสหายเหมือนกับเมื่อตอนสมัยยังมีชีวิต ในทัศนะของม้าขี่และผีเจ้านายถือว่า พิธีกรรมลงขอนกระด้างเป็นสิ่งอัปมงคล เลี่ยงต่อชีวิตของม้าขี่และสวัสดิภาพของคนในครอบครัว กรณีที่ดวงวิญญาณซึ่งเรณูมาลงมีอำนาจมากกว่า เช่น ผีตายโหง ผู้มีคาถาอาคม หากครุผีเจ้านาย ครุขอนกระด้างไม้แพ้ หมายถึงไม่มีอำนาจพอ (ครุบ่แข่ง) หรือม้าขี่มีกำลังอ่อน การประกอบพิธีกรรมลงขอนกระด้าง อาจทำให้ม้าขี่ตายอย่างกระทันหันได้ โดยที่มิผีเข้าแล้วแต่ไม่ยอมออก หรือผีขอนกระด้างออกไปแล้วม้าขี่ก็ตายตาม เนื่องจากจิตวิญญาณของม้าขี่ไม่ยอมเข้าร่าง ดังนั้น การประกอบพิธีกรรมเช่นนี้ ในกรณีที่ม้าขี่รับลงขอนกระด้าง จะต้องมิครุผีเจ้านายที่ถือครุขอนกระด้างด้วย ผีเจ้านายที่ไม่มีครุขอนกระด้างก็จะไม่สามารถลงขอนกระด้างได้ แต่จะใช้วิธีการสื่อจิตกับดวงวิญญาณของผู้ตายแทน

การลงขอนกระด้าง เป็นพิธีกรรมที่นิยมปฏิบัติกันทั่วไปในภาคเหนือ บรรดาลูกหลานภรรยาหรือสามี เพื่อนฝูงหรือญาติพี่น้องของผู้ตาย จะมีการเชิญดวงวิญญาณของผู้ที่ตายไปแล้วมาพบปะพูดคุยซักถามหรือสั่งเสีย และสอบถามถึงความเป็นไปของดวงวิญญาณในอีกภพหนึ่ง หรือสาเหตุของการตาย โดยเฉพาะในรายที่เกิดการเจ็บป่วยและตายอย่างกระทันหันโดยไม่ทราบสาเหตุ การตายด้วยอุบัติเหตุ หรือแม้แต่การตายโดยปกติทั่วไปก็ตาม บรรดาญาติพี่น้องผู้สนิทชิดเชื้อจะพากันไปเป็นกลุ่ม ๆ เพราะพิธีกรรมเช่นนี้ไม่อาจเกิดขึ้นได้ง่ายนัก และอาจเป็นเพียงครั้งเดียวหรือครั้งสุดท้ายที่จะได้พูดคุยกันหลังจากการตายไปแล้ว ในขณะที่ม้าขี่ซึ่งรับหน้าที่ลงขอนกระด้างมีจำนวนไม่มากนัก เช่น อำเภอคอดอยสะเก็ด พบว่ามีอยู่เพียงสองแห่ง จังหวัดลำปางมีอยู่เพียงหนึ่งแห่ง ส่วนที่มีอยู่ก็อาจจะไม่ค่อยมีชื่อเสียงมากนัก ด้วยข้อจำกัดดังกล่าวประกอบกับความแม่นยำ ถูกต้องในความมีชื่อเสียงของผีเจ้านาย การลงขอนกระด้างจึงไม่อาจจะกระทำอย่างทันทีทันใด หากต้องเป็นไปตามลำดับก่อนหลังของลูกเลี้ยงแต่ละรายไป บางคนอาจจะต้องรอนานถึงสองสามเดือนกว่าจะได้มีพิธีกรรมลงขอน เพราะมีลูกเลี้ยงรายอื่น ๆ มาขอให้ลงขอนก่อนหน้าหลายราย การลงขอน

กระด้างผู้ที่เป็นเครือญาติหรือผู้ที่ต้องการนำวิญญาณมาพูดคุย จะต้องมีการนัดหมายเวลาล่วงหน้า เรียกว่า “การของขอน” เพื่อที่จะตกลงและกำหนดวัน เวลาของการประกอบพิธีกรรมลงขอน กระด้างที่จะมีขึ้น

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า การประกอบพิธีกรรมลงขอนกระด้างนั้น เลี่ยงต่อสุขภาพและ สวัสดิภาพในครอบครัวของม้าจี ม้าจีผู้ซึ่งรับลงขอนกระด้างจะต้องมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์ แข็งแรง มีอำนาจเหนือผี ม้าจีจะถูกควบคุมดูแลโดยครูขอนกระด้างและผีเจ้านาย ในระหว่างการ ประกอบพิธีกรรม โดยจะนำเอาดวงวิญญาณและจิตของม้าจีเก็บรักษาไว้ และนำเอาดวงวิญญาณ อื่น ๆ มาผ่านร่างของม้าจีแทน ซึ่งจะถูกควบคุมโดยอำนาจของครูอีกเช่นกัน การลงขอนกระด้างเชื่อ กันว่าดวงวิญญาณที่มาลงร่างของม้าจี ยังเป็นวิญญาณดิบหรือเป็นผีธรรมดา ๆ ซึ่งต่างจากดวง วิญญาณของผีเจ้านาย ซึ่งบริสุทธิ์ใสสะอาด การลงขอนกระด้างจึง “กินเลือดกินยาง” (ทำให้อ่อน เพลีย ชูบซิด) หากม้าจีมีสุขภาพที่ไม่สมบูรณ์แข็งแรง ขวัญไม่สู้ด้วยแล้ว อาจจะทำให้เกิดการเจ็บ ป่วยเนื่องจากอาการกระทำและแทรกซึมของผีได้ในที่สุด ดังนั้นผู้ที่ประกอบพิธีกรรมลงขอน กระด้างได้ จะต้องมีการขออนกระด้างที่มีพลังอำนาจที่จะทำการควบคุมดวงวิญญาณต่าง ๆ ให้อยู่ใน อำนาจได้ เรียกว่า “ครูแสง” หากครูมีอำนาจน้อย “ครูบ่อแสง” จะทำให้การทำนายทายทักของดวง วิญญาณไม่ตรงกับความเป็นจริงและมีผลกระทบเกิดขึ้นกับตัวม้าจีได้ในภายหลัง

บ่อยครั้งที่เดี่ยวจะพบว่าในบางแห่งผีเจ้านายหรือม้าจีจะนำ “ผีพราย” มาช่วยครูผีเจ้า นายในการประกอบพิธีกรรมลงขอนกระด้างได้อีกทางหนึ่งด้วย ที่นิยมเรียกกันว่า “พรายกระซิบ” เพราะสามารถบ่งบอกเหตุการณ์หรือทำนายเรื่องราวต่าง ๆ ล่วงหน้าได้อย่างแม่นยำ ถึงแม้ว่าพราย กระซิบจะเป็นผีร้าย ขอบกินของดิบของคาว เช่น เนื้อดิบ ปลาดิบ แต่หากนำมาเลี้ยงดูไว้อย่างดีแล้ว ผีพรายก็จะให้ลูกกับผู้เลี้ยงได้เช่นกัน แต่หากเลี้ยงดูไม่ดีก็อาจจะกลับมาทำร้ายผู้เลี้ยงได้ “เปรียบ เสมือนดาบสองคม” ผีพราย จะทำหน้าที่ช่วยติดตามเอาดวงวิญญาณของผู้ตายมาลงร่างของม้าจี หรือในกรณีที่ดวงวิญญาณของผู้ตายไม่ยอมมาลงร่าง ผีพรายจะเป็นตัวแทนสื่อระหว่างม้าจีกับดวง วิญญาณของผู้ตาย เพื่อสอบถามตามข้อสงสัยของบรรดาเครือญาติ โดยสื่อผ่านร่างม้าจีได้เช่นกัน

ม้าจีบางคนกล่าวว่า การลงขอนกระด้างเปรียบเสมือนกับ “การเช่าอิมร่าง” เพื่อการนำ เอาดวงวิญญาณของผู้ตายไปแล้วมาลง โดยที่ผู้นำเอาดวงวิญญาณมาลง ถูกเลี้ยงผู้เป็นเจ้าของขอน เป็นผู้เช่า ส่วนผีเจ้านายและม้าจีจึงเป็นผู้ให้ยืม ดังนั้นขันครู 58 บาท จึงเปรียบเสมือนกับสัญญาที่มี ต่อกันระหว่างม้าจี ผีเจ้านาย และผู้เป็นเจ้าของขอน (ถูกเลี้ยง) เงินค่ามัดมือครู 309 บาท ซึ่งเป็นการ มัดมือมัดขวัญของม้าจี เปรียบเสมือนค่าเช่าอิมร่างของม้าจีนั่นเอง การลงขอนกระด้าง เป็นพิธีกรรม ที่ขึ้นอยู่กับกำหนดยกเกณฑ์ของครูบาอาจารย์ ที่ม้าจีจะเป็นผู้ดำเนินรอยตามคำสั่งของผีเจ้านาย อีกทีหนึ่ง

2. ประเภทพิธีกรรมการลงขอร่าง

การลงขอร่าง ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ถูกปฏิบัติสืบต่อกันมา ในทัศนะของมัจฉีและผีเจ้านาย สามารถจัดแบ่งออกเป็นสองประเภทคือ

2.1. การลงขอร่างของดวงวิญญาณที่ตายดี

หมายถึง การชักนำเอาดวงวิญญาณของบุคคลที่เสียชีวิตตามปกติวิสัยโดยทั่วไป เช่น ตายด้วยความป่วยไข้ ตายด้วยความชราภาพ นอนไหลตาย ซึ่งถือกันว่าการตายเช่นนี้ เป็นการหมดอายุขัย ตายอย่างหมดกรรมหมดเวร ดังนั้นดวงวิญญาณจึงไม่ระเห่ร้อนและมีพลังอำนาจน้อยกว่าผีเจ้านายซึ่งสามารถควบคุมได้ การลงขอร่างประเภทนี้จึงไม่เสี่ยงต่อสถานภาพของมัจฉีและครอบครัวมากนัก

2.2. การลงขอร่างของดวงวิญญาณที่ตายไม่ดี

หมายถึง การชักนำเอาดวงวิญญาณของบุคคลผู้ซึ่งเสียชีวิตที่ไม่ปกติธรรมดา เรียกว่า การตายโหง เช่น อุบัติเหตุรถชน ไฟฟ้าดูด ถูกยิงตาย แขนงคอตาย ถือว่าการตายเช่นนี้ เป็นการตายที่ยังไม่หมดกรรมหมดเวร หรือหมดอายุขัย ดวงวิญญาณจึงยังคงระเห่ร้อนและมีอำนาจหรือมีพลังมาก “ผีเฮง” การนำดวงวิญญาณของผีตายโหงมาเข้าร่างของมัจฉี จึงถือว่าเป็นอัปมงคล ดูกเลียดดูคุดยาง (ทำให้อ่อนเพลียและหมดกำลัง) ทำให้มัจฉีมีกำลังอ่อนลงมากกว่าปกติธรรมดา

3. ขอน (วิญญาณ) ไม่มาลงกับการถือจิดผ่านร่าง

บ่อยครั้งเช่นกันมักจะพบว่า ในบรรดาลูกเลี้ยงผู้ที่น่าขอร่างมาลงร่างมัจฉีนั้น ผีขอร่างกลับไม่ยอมมาลงร่าง เนื่องจากว่าสมัยยังเป็นมนุษย์ ไม่มีความเชื่อเรื่องผี วิญญาณหรือมีความเชื่อเกี่ยวกับผีเจ้านายหรือการลงขอร่างเลย เมื่อตายไปดวงวิญญาณจึงต่อต้าน หรือมีนิสัยคล้ายกับเมื่อสมัยยังเป็นมนุษย์ กรณีที่ผีเจ้านายติดตามหาดวงวิญญาณที่จะนำมาลงร่างมัจฉีไม่พบ หรือพบแล้วแต่ไม่ยอมมา ดวงวิญญาณแตกสลาย หรือในกรณีที่ผีขอร่างตายจากไปนานหลายปี เช่น 10-20 ปี กรณีเช่นนี้ จะไม่สามารถกระทำได้เนื่องจากดวงวิญญาณได้ไปอยู่ในอีกภพชาติหนึ่ง ผีเจ้านายจะใช้วิธีการทำนายและถือจิดกับดวงวิญญาณ ผ่านไปยังมัจฉีหรือนุญาตให้ดวงวิญญาณถือจิดผ่านมัจฉีโดยตรง เพื่อพูดคุยซักถามกับบรรดาญาติมิตรแทน และในกรณีเช่นนี้เหล่าบรรดาญาติมิตร จะไม่ต้องเสียค่าขันขอร่าง เพียงแต่วางค่าขันตั้งให้กับผีเจ้านายเป็นค่าครู 24 หรือ 12 บาท ตามประเพณี

4. ขั้นตอนและพิธีกรรมลงขอนกระด้าง

การลงขอนกระด้าง จะมีขั้นตอนที่ต่างจากการลงผีเจ้านายตามโดยปกติทั่วไป เนื่องจากการประกอบพิธีกรรมเช่นนี้ อาจหาได้ไม่ถนัดนัก เนื่องจากในบรรดาเหล่ามัจฉีที่มีชื่อเสียงที่รับลงขอนกระด้างด้วยมีจำนวนเพียงไม่กี่ราย ทำให้ผู้ที่ต้องการนำดวงวิญญาณมาลงร่างมัจฉีต้องปฏิบัติตามขั้นตอนและครุพิธีขอนกระด้างในแต่ละแห่งแตกต่างกันไป ด้วย โดยสรุปแล้วขั้นตอนที่สำคัญมีดังนี้

4.1. การจองขอน

การจองขอน เป็นขั้นตอนแรกของการกำหนดพิธีการลงขอนกระด้าง เนื่องจากมัจฉีที่รับลงขอนกระด้างที่มีชื่อเสียงมีอยู่อย่างจำกัด ผู้ที่ต้องการนำดวงวิญญาณมาลงขอน จะแสวงหาแหล่งลงขอนกระด้างจากมัจฉีที่มีชื่อเสียง และจากคำบอกเล่าของเพื่อนบ้านที่เคยมีประสบการณ์เข้าร่วมในพิธีกรรมที่ผ่านมากปากต่อปาก ผู้เป็นเจ้าของพิธีกรรมหรือลูกเลี้ยงเจ้าของขอน จะมาพบกับมัจฉีเพื่อกำหนดวัน เวลาและวัสดุอุปกรณ์ ขั้นตอนที่จะนำมาใช้ในวันลงขอน โดยปกติมักจะได้แก่อาหารที่ผู้ตายชื่นชอบ เสื้อผ้า เครื่องแต่งกายของผู้ตาย ซึ่งจะถูกนำมาใช้เพื่อเสี่ยงทายในวันประกอบพิธีกรรมลงขอนด้วย เมื่อมีการกำหนดวัน เวลาและขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรมแล้ว มัจฉีจะพิจารณาว่า ดวงวิญญาณที่จะนำมาลงขอน เป็นดวงวิญญาณที่ตายดี คือ ตายอย่างปกติธรรมดา หรือเป็นดวงวิญญาณที่ตายไม่ดี (ตายโหง) การสอบถามเช่นนี้ จะทำให้มัจฉีหรือตั้งเข้า กำหนดพิธีกรรมการปฏิบัติสำหรับลูกเลี้ยงผู้เป็นเจ้าของขอน ได้อย่างถูกต้อง กล่าวคือ

-การลงขอนกระด้างดวงวิญญาณที่ตายดี ลูกเลี้ยงผู้เป็นเจ้าของขอนจะต้องจัดทำควักเครื่องสี่ (หมายถึงสะดวงหรือกระทง) จำนวนทั้งหมด 6 ควัก นำไปบอกให้ผู้ตายตรงบริเวณป่าช้าจำนวน 1 ควัก พร้อมกับจตุรูป 1 ดอก เพื่อบอกกล่าวกับวิญญาณ นำไปบอกให้กับเจ้าที่บ้าน จำนวน 1 ควัก จตุรูป 1 ดอก ที่เหลือนำมาบ้านมัจฉีจำนวน 4 ควัก จัดเตรียมเงินค่าขันตั้ง 58 บาท เทียนขี้ผึ้ง 58 เล่ม ดอกไม้สีขาว น้ำมันสั้มป่อย ค้ายมคมือ เงินค่ามคมือมัจฉีจำนวน 309 บาท บัตรประจำตัวประชาชนของผู้ตาย เสื้อผ้า อาหารเพื่อนำมาเสี่ยงทาย

-การลงขอนกระด้างดวงวิญญาณที่ตายไม่ดี (ตายโหง) ลูกเลี้ยงผู้เป็นเจ้าของขอนจะต้องจัดทำควักเครื่องสี่ จำนวนทั้งหมด 7 ควัก นำไปบอกให้กับผู้ตายตรงบริเวณป่าช้าจำนวน 1 ควัก พร้อมกับจตุรูป 1 ดอก นำไปบอกให้กับเจ้าที่บ้านจำนวน 1 ควักจตุรูป 1 ดอก นำไปบอกสถานที่ตาย 1 ควักจตุรูป 1 ดอก ที่เหลือนำมาบ้านมัจฉีจำนวน 4 ควัก พร้อมเงินค่าขันตั้ง 58 บาท เทียนขี้ผึ้ง 58 เล่ม ดอกไม้สีขาว น้ำมันสั้มป่อย ค้ายมคมือ เงินค่ามคมือมัจฉีจำนวน 309 บาท บัตรประจำตัวประชาชนของผู้ตาย เสื้อผ้า สิ่งของเครื่องใช้ อาหารที่ผู้ตายชอบ เพื่อนำมาใช้เสี่ยงทายในวันประกอบพิธีกรรม

4.2. การบอกกล่าวผี

ลูกเลี้ยงผู้เป็นเจ้าของขอน เมื่อได้รับคำบอกกล่าวจากม้าจีแล้ว จะจัดทำควกหรือสะตวง เพื่อนำไปบอกกล่าวกับดวงวิญญาณที่จะเชิญมาลง โดยจุดธูปจำนวน 1 ดอก ควกเครื่องสี่จำนวน 1 ควก ฦ บริเวณป่าช้า และบริเวณสถานที่ตายสำหรับดวงวิญญาณของคนตายโหง เพื่อให้ดวงวิญญาณได้รับรู้ว่า พ่อแม่ พี่น้อง ลูกเมีย จะมีการอัญเชิญเพื่อมาพบปะพูดคุยกัน และเชื้อเชิญให้ดวงวิญญาณไปลงร่างของม้าจีตามวันเวลาที่กำหนดไว้

4.3. เชิญผีลงขอน

เมื่อถึงเวลากำหนดพิธีกรรมลงขอน ม้าจีจะนำกระทงหรือควกเครื่องสี่ ที่ลูกเลี้ยงผู้เป็นเจ้าของขอนจัดเตรียมมาจากบ้าน เพื่อบอกกล่าวให้กับเจ้าที่ เทพารักษ์ที่ปกปักรักษาประตูบ้าน ได้รับทราบว่าจะมีพิธีกรรมลงขอนกระดังเกิดขึ้น และขออนุญาตปลดปล่อยให้ดวงวิญญาณที่จะนำมาลงขอนได้ล่องล้าเข้ามาภายในบริเวณบ้าน เพื่อที่จะมาลงร่างของม้าจีพบปะพูดคุยกับบรรดาเครือญาติ เพื่อนฝูง ญาติมิตร ม้าจีจะเป็นผู้ขออนุญาตให้ผีเจ้านายและครูขอนกระดังได้ตามหาดวงวิญญาณที่ต้องการจะนำมาลงขอน ตลอดจนปกปักรักษาคนและผู้เข้าร่วมพิธีกรรมมีความปลอดภัยและอุปสรรคที่จะเกิดขึ้น

4.4. การมีความสัมพันธ์ระหว่างขอนลง (วิญญาณมาลงร่างของม้าจี)

ภายหลังจากการที่มีดวงวิญญาณของผู้ตายมาลงร่างของม้าจี เรียกว่า “ขอนมาลง” บรรดาผู้เข้าร่วมในพิธีกรรมซึ่งปกติแล้วได้แก่ บรรดาเครือญาติ เพื่อนฝูง ลูกเมีย พ่อแม่ พี่น้อง จะมีการพูดคุยซักถามกันและกันระหว่างที่ขอนมาลง เช่น ถามถึงสาเหตุการตาย ดวงวิญญาณหลังจากที่ตายไปแล้ว การสั่งเสียจัดการภาระที่อยู่เบื้องหลัง ตลอดจนการแบ่งปันทรัพย์สินมรดกของผู้ตายให้กับบรรดาลูกหลาน การดำเนินพิธีกรรมบ่อยครั้งมักจะมีการเลี้ยงตาย โดยนำอาหารที่ผู้ตายชอบรับประทานปะปนกับอาหารที่ผู้ตายไม่ชื่นชอบ มาให้ผู้ตายได้เลือกทาน หรือการนำวัสดุสิ่งของเครื่องใช้ เสื้อผ้าของผู้ตาย ปะปนกับของผู้อื่นเพื่อให้ดวงวิญญาณของผู้ตายได้ทำการเลี้ยงตายหยิบเลือก เพื่อเป็นการแสดงและพิสูจน์ว่าเป็นดวงวิญญาณของผู้ตายที่มาเข้าร่างจริง

ระหว่างการพูดคุยเจรจากับดวงวิญญาณ บรรดาลูกเลี้ยงผู้เข้าร่วมพิธี จะมีการซักถามรายละเอียดต่างๆ จากดวงวิญญาณที่มาลง เพื่อสร้างความมั่นใจว่าเป็นดวงวิญญาณของผู้ตายจริงๆ บ่อยครั้งหากดวงวิญญาณที่มาลงสามารถเลือกสิ่งของเครื่องใช้ เสื้อผ้าต่าง ๆ ที่เป็นของตนเองอย่างถูกต้อง หรือการตอบคำถามได้ตรงกับความต้องการแม่นยำ จะทำให้ญาติ ๆ และผู้เข้าร่วมพิธีกรรมเกิดความเชื่อมั่นอย่างหนักแน่นว่า เป็นดวงวิญญาณของผู้ตายที่ต้องการพบจริง ๆ และจะทำตามในสิ่งที่

ผู้ตายได้ขอร้องเอาไว้ บรรยากาศอันเศร้าสลด เสียงร้องไห้ ผสมผสานไปกับเสียงหัวเราะยินดี ความสนุกสนานรื่นเริง เมื่อได้พบกันอีกครั้งหนึ่งระหว่างลูกเลี้ยงผู้เข้าร่วมในพิธีและดวงวิญญาณของผู้ตาย เป็นปรากฏการณ์ที่มักจะพบเห็นและเกิดขึ้นอยู่อย่างเสมอ ๆ

4.5. มัดมือม้าจี

เมื่อเสร็จสิ้นการประกอบพิธีกรรมลงขอนกระด้างแล้ว พี่เจ้านายจะลงมาเข้าร่างม้าจีทันที เพื่อกดทับจิตของม้าจีไว้ และทำการบอกกล่าวให้กับบรรดาเครือญาติ ผู้ที่นำขอนมาลงได้รับทราบและปฏิบัติตาม พร้อม ๆ กับให้ศีลให้พรกับผู้เข้าร่วมในพิธีกรรมทุกคน เมื่อพี่เจ้านายออกจากร่างของม้าจีไปแล้ว ตัวแทนลูกเลี้ยงผู้เป็นเจ้าของขอน จะต้องนำค้ายสายสิญจน์พร้อมกับเงินจำนวน 309 บาท ดอกไม้สีขาว น้ำมันส้มป่อย (บางแห่งจะใช้เหล้าขาวเพิ่มอีก 1 ขวด) มาผูกข้อมือม้าจี เรียกพิธีการนี้ว่า “มัดมือม้าจี” เป็นการผูกขวัญของม้าจีให้กลับมาอยู่ในร่างเช่นเดิม เพื่อให้ม้าจีได้อยู่สุขสบาย

5. ม้าจีกับการลงขอน

ในความรู้สึกลึกและทัศนะส่วนตัวของม้าจีที่รับลงขอนกระด้าง กล่าวตรงกันว่า การลงขอนเป็นปัจจัยคุ้มครองต่อสุขภาพและความปลอดภัยกับร่างของม้าจี แต่ก็ไม่อาจจะหลีกเลี่ยงได้ เพราะเป็นหน้าที่ซึ่งถูกกำหนดจากพี่เจ้านาย เจ้ามีครูขอนกระด้างจำเป็นที่จะต้องยอมลงขอน เพราะมีรูปแบบนี้ต้องเป็นไปตามกำหนด หากไม่ทำหรือไม่ปฏิบัติตามก็ทำไม่ได้ ลูกเลี้ยงมาขอความช่วยเหลือก็ไม่อาจที่จะปฏิเสธได้ การลงขอนกระด้างถึงแม้ว่าจะก่อให้เกิดรายได้มากกว่าการให้ความช่วยเหลือโดยทั่วไปหลายเท่า เช่น ค่าขันตั้งและค่ามัดมือครู แต่ก็ไม่ได้ถือว่าเป็นการหารายได้ เพราะการหารายได้เช่นนี้ก็เท่ากับว่าเป็นการหลอกลวงคนอื่น จะเป็นบาปกับตัวของม้าจีเอง หรือแม้ว่าจะคิดราคาเกินค่าขันตั้งหรือลดราคาให้กับลูกเลี้ยง ก็กระทำอีกไม่ได้เช่นเดียวกัน ต้องเป็นไปตามครูบาอาจารย์ท่านกำหนดไว้เท่านั้น จำนวนเงินที่ได้จึงเป็นเงินของครูและเงินของเจ้าพ่อที่จะแบ่งให้ม้าจีใช้เท่าใดก็แล้วแต่เจ้าพ่อ ม้าจีจะไม่มีสิทธิ์ไปกำหนดกฎเกณฑ์ในเรื่องใด ๆ ทั้งสิ้น เพียงแต่เป็นตัวแทนหรือทางผ่านที่เจ้าพ่อยืมใช้ร่างของตนเท่านั้น

บัวคำ อุปละ เป็นม้าจีอีกคนหนึ่งทีลงขอนกระด้างให้กับลูกเลี้ยงมาเกือบยี่สิบปี ถึงแม้ว่าในความเป็นจริงแล้ว บัวคำจะไม่ต้องการรับลงขอนกระด้างเลยก็ตาม บัวคำเล่าว่า การลงขอน ไม้มีความเป็นอิสระและมีเวลาเป็นของตัวเอง ต้องพบกับลูกเลี้ยงที่มีความหลากหลาย ทั้งที่เชื่อและไม่เชื่อ ลูกเลี้ยงบางคนก็ดื่มเหล้าจนเมา บางคนถามซอกแซกกวไปวนมารบกวนคนอื่น ๆ การลงขอนบางกรณีใช้เวลาานมากเกือบครึ่งวัน และในบางครั้งเกิดการทะเลาะเบาะแว้งในกลุ่ม

ลูกเลี้ยงผู้เป็นเจ้าของของ เช่น การแย่งชิงมรดก ในขณะที่เมื่อวิญญูณมาลงร่างแล้ว จะนิยมนทานอาหารที่ตนเองเคยชอบในสมัยเมื่อเป็นมนุษย์ เช่น ลาบ เหล้า บุหรี่ หรืออาหารแสลงอื่น ๆ ที่บัวคำไม่นิยมนทาน แต่หากวิญญูณมาลงเกิดทานขึ้นมา ซึ่งบางครั้งหากวิญญูณถอนอาหารเหล่านั้นออกจากร่างมีชีไม่หมด ก็อาจจะกระทบถึงร่างกายมีชีได้เช่นกัน ทำให้เสียสุขภาพและเลี้ยงอยู่พอสมควร ส่วนเงินรายได้จากการลงของ เป็นค่าตอบแทนเพียงน้อยนิดเท่านั้น ไม่ได้มากมายนัก ค่าชันครุที่บัวคำได้จากการลงของกระดังแต่ละครั้ง เป็นค่าครุ 58 บาท และค่ามัดมือมีชีจำนวน 309 บาท ซึ่งขึ้นอยู่กับข้อกำหนดของครูและเจ้าพ่อ จำนวนเงินค่าชันตั้ง จึงเป็นเงินของเจ้าพ่อที่จะแบ่งออกเป็นส่วน ๆ ส่วนหนึ่งเป็นเงินที่ใช้ในกิจกรรมของเจ้าพ่อ เช่น ยกชันครุ ซึ่งหากจัดพิธีกรรมครั้งหนึ่งจะหมดเงินเป็นจำนวนมาก พิธีกรรมเลี้ยงครุที่ต้องจัดขึ้นในทุก ๆ วันที่ 2 ของทุกเดือน เงินอีกจำนวนหนึ่งเป็นเงินที่ใช้ในกิจกรรมทำบุญใน โอกาสต่าง ๆ เช่น ทอดผ้าป่า กฐิน สำหรับเงินส่วนสุดท้าย เป็นเงินที่เจ้าพ่อจะแบ่งให้กับร่างของมีชี เพื่อใช้จ่ายในครอบครัวซึ่งก็ไม่ได้มากมายอะไรนัก การลงของในความคิดของบัวคำแล้ว จึงเป็นไปตามหน้าที่ของตนเองและเจ้าพ่อ ที่จะต้องให้ความช่วยเหลือกับลูกเลี้ยงตามความต้องการ และการร้องขอซึ่งก็ไม่อาจจะปฏิเสธได้เลย บางครั้งหากต้องการมีเวลาเป็นส่วนตัว แต่ลูกเลี้ยงก็มาขอให้ช่วยเหลือและขอร้องให้ลงของอยู่กันเป็นประจำมิได้ขาด หากปฏิเสธก็เกิดความสงสาร ลูกเลี้ยงบางกลุ่มก็มาจากต่างจังหวัด บางครั้งทำพิธีเชิญวิญญูณมาลง แต่วิญญูณไม่ยอมมาลงร่างก็เคยเกิดขึ้นเช่นกัน แต่ก็ไม่รู้ว่าจะช่วยได้อย่างไร เพียงแต่ช่วยตามกำลังความสามารถที่มีอยู่ เราจะห้ามมิให้ลูกเลี้ยงมาหากก็ได้ไม่ได้อีก บางครั้งเคยเป็นใช้ต้องการพักผ่อน แต่ก็จำเป็นที่จะต้องเชิญเจ้าพ่อมาลงให้ความช่วยเหลือ การเป็นมีชีจึงต้องรู้สึกเสียสละ ให้อภัยคนอื่น ทำงานอุทิศให้กับเจ้าพ่อและครูบาอาจารย์อย่างเต็มที่

เอกชัย มีศรี เป็นมีชีอีกผู้หนึ่งที่รับชันครุของกระดังเช่นเดียวกัน เอกชัยเล่าว่า ตนเองจะต้องปฏิบัติตามครูและลงของกระดังตามคำขอร้องของลูกเลี้ยงแต่ละรายอยู่เสมอ ทั้ง ๆ ที่บางครั้งก็รู้สึกกลัวอยู่เช่นเดียวกัน เพราะ "ของไม่ดี" พิธีร้ายมาเข้าร่าง บางครั้งก็อาจจะเกิดอันตรายเกิดขึ้นกับตัวเราได้ แต่อย่างไรก็ตามเมื่อมีอายุมากขึ้น หรือร่างกายหมดเรี่ยวหมดแรง ก็อาจจะขอร้องให้เจ้าพ่อ ครูบาอาจารย์ไม่รับลงของกระดังอีก แต่ยังคงถือครุศิเจ้านายอยู่เช่นเดิม เพราะคิดว่าร่างกายอาจจะประกอบพิธีกรรมไม่ไหวแล้ว ซึ่งการลงของกระดังต้องใช้กำลังและอำนาจมากกว่าการลงศิเจ้านายแบบธรรมดา ๆ

การลงของกระดัง เป็นพิธีกรรมที่ไม่ค่อยแพร่หลายทั่วไปมากนัก เมื่อเปรียบเทียบกับพิธีกรรมอื่น ๆ ในขอบข่ายการลงศิเจ้านาย ในบรรดากลุ่มลูกเลี้ยงที่ต้องการมาขอความช่วยเหลือให้นำดวงวิญญูณของบุคคลในครอบครัว เครื่องญาติมาลง จึงจำเป็นที่จะต้องมีการนัดหมายกับมีชีไว้เป็นการล่วงหน้า ตามจังหวะและลำดับของลูกเลี้ยงในแต่ละราย เรียกว่า "การของของ" การลง

ขอนจึงเป็นพิธีกรรมที่ทำให้ลูกเลี้ยงหรือกลุ่มบรรดาเครือญาติ พ่อแม่ พี่น้อง เพื่อนฝูง ได้มีโอกาสมาพบกันกับดวงวิญญาณของผู้ตายอีกครั้งหนึ่ง โดยการผ่านร่างของม้าจี ภายใต้การควบคุมของจันครุและผีเจ้านายเอง

ในทัศนะของม้าจีและผีเจ้านายแล้ว ให้ความเห็นตรงกันว่า การลงขอนเป็นพิธีกรรมที่ต้องทำให้รัดกุมเป็นไปตามครูบาอาจารย์และการกำหนดกฎเกณฑ์ของเจ้าพ่ออยู่เสมอ เช่น การทำกรวยดอกไม้บอกยังบริเวณสถานที่ตาย พระแม่ธรณีเจ้าที่ และป่าช้า เพื่อให้ดวงวิญญาณจะได้รับทราบและได้รับการปลดปล่อยให้มาเข้าร่วมร่างของม้าจีได้ คนเราเมื่อสมัยยังเป็นมนุษย์มีกายหยาบกับกายทิพย์ เมื่อตายไปกายหยาบซึ่งมีส่วนประกอบเป็นธาตุ ก็เสื่อมสลายเหลือแต่กายทิพย์ มนุษย์ยังประกอบไปด้วยขวัญ 32 ขวัญ เมื่อตายไปขวัญ 32 ขวัญยังอยู่ครบหรืออาจจะแตกสลายไป การลงขอน จึงเป็นการที่ผีเจ้านายไปเสาะแสวงหาซักพาเอาดวงวิญญาณ ซึ่งอยู่อีกภพหนึ่งมาลงเพื่อพูดคุยกับญาติ หากดวงวิญญาณที่มาลงมีขวัญครบ 32 ขวัญ จะทำให้วิญญาณ (ขอน) ทำนายได้อย่างแม่นยำ เพราะเชื่อว่าเป็นตัวตนของวิญญาณเข้ามาจริง ๆ ครบทุกส่วน แต่หากขวัญมาไม่ครบ บางครั้งอาจจะทำให้ผิดเพี้ยนไปบ้างก็เป็นเรื่องปกติธรรมดา ซึ่งเป็นไปไม่ได้ที่ขวัญทุกคนจะมาครบ 32 ขวัญ เพราะเมื่อตายไปขวัญย่อมแตกสลาย ในขณะที่หากดวงวิญญาณที่ตายเกิน 10 ปีขึ้นไป ปกติแล้วจะไม่สามารถลงขอนกระด้างได้อีกเช่นกัน เนื่องจากจิตและดวงวิญญาณ ไปอยู่ในอีกภพหนึ่ง เจ้าพ่อไม่สามารถติดตาม ไปถึงหรือหากพบก็นำดวงวิญญาณกลับมายังโลกมนุษย์ยากลำบาก ดังนั้นโดยปกติจะมีการลงขอนเฉพาะในรายการที่ตายใหม่ ๆ หรือตายมาแล้วไม่เกิน 3-5 ปี

6. กฎเกณฑ์ในการลงขอนกระด้าง

การประกอบพิธีกรรมลงขอนกระด้าง ผีครูขอนกระด้างรวมถึงผีเจ้านาย จะวางกฎเกณฑ์ห้ามมิให้ผีขอน(หลังจากที่ผีขอนมาลงร่างม้าจีแล้ว)เรียกชื่อลูกเลี้ยงที่เข้ามามีความสัมพันธ์ในพิธีกรรม เช่น การเรียกชื่อบุตร ภรรยา พี่ชาย น้องชาย พ่อ แม่ ฯ หรือแม้แต่การบอกว่าใครเป็นคนฆ่าผู้ตายในกรณีที่ผีขอนตายเพราะถูกผู้อื่นทำร้าย โดยมีเหตุผลว่าการที่บุคคลถูกผีเรียก เป็นสิ่งอัปมงคลอาจทำให้เกิดการเจ็บไข้ได้ป่วยขึ้นได้ในภายหลัง ในขณะที่การบอกกล่าวถึงบุคคลที่ลอบทำร้าย ส่วนหนึ่งผีเจ้านายอธิบายว่าเป็นเพราะกรรมเวรของผู้ตายสร้างขึ้นมาเพียงเท่านั้น บุคคลที่ทำร้ายเคยเป็นคู่กรรมคู่เวรกันมาก่อน ดังคำกล่าวของผีเจ้านายที่ว่า "เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร" จะเห็นได้ว่าภายใต้อุดมการณ์เงื่อนไผ่ดังกล่าว ถึงแม้ว่าในตัวบททางพิธีกรรมเองจะเป็นสัญลักษณ์ของสถานการณ์ที่แปรเปลี่ยนให้ความตายกับความมีอยู่(คนตายกับคนที่ยังมีชีวิต) เชื่อมโยงต่อกันได้ เช่นการพูดคุยกันตามปกติเสมือนหนึ่งยังมีชีวิตอยู่จริง แต่ก็มีได้เป็นอิสระหากแต่มีการวางเงื่อนไผ่เพื่อสอดแทรกให้ผู้ร่วมพิธีกรรมได้รับรู้และสำนึกว่าความเป็นจริงความตาย

เป็นกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติ ผู้ตาย(ผีขอน)ได้อยู่ในอีกภพชาติหนึ่งที่แยกขาดจากความเป็นมนุษย์ การยอมรับสถานการณ์และความจริงกลายเป็นเป้าหมายและหนทางของพิธีกรรม ซึ่งจบลงด้วยการอธิบายตามกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติและอิงกับคำสอนทางพุทธศาสนา

7. การเลี้ยงครุขอนกระด้าง

ม้าขี่ที่นับถือครุขอนกระด้างส่วนใหญ่ จะนิยมเลี้ยงครุขอนกระด้างประจำทุก ๆ เดือน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผีครูเจ้านายแต่ละแห่ง ซึ่งนิยมปฏิบัติไม่เหมือนกัน สำหรับม้าขี่ เจ้าคำริน กำหนดมีการเลี้ยงผีครุขอนกระด้างทุก ๆ วันที่ 2 ของทุก ๆ เดือน ยกเว้นหากตรงกับวันพุธและวันพระ ซึ่งโดยปกติจะไม่นิยมประกอบพิธีกรรมอยู่แล้ว ก็จะเลื่อนการประกอบพิธีกรรมในวันถัดไป การบูชาเลี้ยงครุขอนกระด้าง จะประกอบไปด้วยผลไม้ 7 อย่าง ของหวาน 7 อย่าง อาหารคาว 7 อย่าง ไก่ 1 คู่ และเหล้าขาว 1 ขวด ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้กำหนดโดยครูของตน เนื่องจากเหตุผลที่ว่า การลงขอนกระด้าง เป็นพิธีกรรมที่ใช้อำนาจและพลังของเจ้าพ่อและครู ดังนั้น การเลี้ยงครุจึงจะ ช่วยส่งเสริมให้พลังครูเอง หรือมีพลังเพิ่มขึ้น สามารถประกอบพิธีกรรมให้เกิดผลได้จริง ในขณะเดียวกัน การเลี้ยงครุยังเป็นการแสดงถึงการปฏิบัติและเคารพต่อครู การเลี้ยงครุรักษาครู เพื่อที่ครูจะได้ดูแลและรักษาปกป้องม้าขี่ตลอดจนช่วยเหลือลูกเลี้ยง ได้อย่างเต็มที่

8. กรณีศึกษาพิธีกรรมลงขอนกระด้าง

ขอนเมืองปาน กรณีศึกษาที่ 1

นายแสว แซ่เหลียว เป็นชาวเขาเผ่าเย้า อาศัยอยู่อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง แต่ถูกฟันตายเมื่อวันที่ 23 กันยายน 2543 สาเหตุเพราะเกิดการทะเลาะวิวาทและเกิดความขัดแย้งในกลุ่มเพื่อนบ้าน นายแสว มีอาชีพรับจ้างปลูกสวนท้อให้กับนายทุน ส่วนนายชาญ และนางปราณี สองสามีภรรยา เป็นผู้ทำงานและใกล้ชิดกับนายแสวมมาก จึงได้รับความไว้วางใจและได้รับความช่วยเหลืออย่างสม่ำเสมอ และนับถือนายแสวเป็น “ลูกพี่” ของตน หลังจากที่ทั้งสองขออนุญาตนายแสวกลับมาเยี่ยมแถว ๆ อำเภอแม่อ่อน จังหวัดเชียงใหม่ได้เพียงประมาณครึ่งเดือนเศษ เมื่อกลับไปพบว่านายแสวถูกฆ่าตายเสียแล้ว แต่ด้วยยังมีข้อพันระซึ่งติดค้างกับนายแสว ที่จากไปอย่างกระชั้นหัน โดยไม่ได้มีการสั่งเสียใด ๆ กับตนเลย จึงมีความต้องการพบกับดวงวิญญาณของนายแสวที่เป็นลูกพี่ของตนอีกครั้งหนึ่ง เพื่อที่จะพูดคุยเป็นการส่วนตัว นายชาญและนางปราณี ตัดสินใจที่จะนำเอาดวงวิญญาณของนายแสวมาลงขอนกระด้าง กับหอทรงของเจ้าพ่อคำริน ซึ่งทราบกิตติศัพท์จากเพื่อนบ้านที่เคยนำขอนมาลงก่อนหน้าเมื่อตอนกลางปี นายชาญเล่าว่า ภายหลังจากที่มีการจองขอนแล้ว จะได้รับคำแนะนำจากม้าขี่ ให้จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์มาในวันกระทำพิธีกรรม สำหรับขอนของลูกพี่

คน ซึ่งตายโหงจะมีอุปกรรมเฉพาะชุดหนึ่ง ได้แก่ จัดเตรียมคwicklungเครื่อง 4 จำนวน 7 คwicklung โดยนำไปบอกยังป่าช้าจำนวน 1 คwicklungพร้อมกับจตุรูป 1 ดอก บอกยังบริเวณสถานที่ตายจำนวน 1 คwicklung จตุรูป 1 ดอก นำไปบอกยังเจ้าที่เจ้าแดนยังบ้านเรือนจำนวน 1 คwicklung จตุรูป 1 ดอก ที่เหลือนำมาบ้านม้ายี่ จำนวน 4 คwicklung พร้อมขึ้นขันตั้งคำครุ จำนวนเงิน 58 บาท เทียนขี้ผึ้ง 58 เล่ม ดอกไม้สีขาว น้ำมัน ส้มป่อย ด้ายมัดมือ เงินคำมัดมือครุและม้ายี่จำนวน 309 บาท และนำบัตรประจำตัวประชาชนมาด้วย 1 ใบ

ในวันนี้ที่หอทรงของเจ้าพ่อคำริน มีลูกเลี้ยงมาขอความช่วยเหลือกันตามปกติ หลังจากที่ม้ายี่เชิญเจ้าพ่อมาลงเพื่อความช่วยเหลือกับลูกเลี้ยง จำนวนทั้งหมดประมาณ 5 ราย เจ้าพ่อก็ลาออกจากร่างของม้ายี่ไปทันที ในระหว่างที่เจ้าพ่อลงอยู่นั้น นายชาญและนางปราณี ก็อยู่ในเหตุการณ์นั้น ๆ ด้วยแล้ว ลูกเลี้ยงทุกคนจะรุมล้อมรอบเจ้าพ่อ ผลัดเปลี่ยนกันถามไปที่ละคน ๆ จนเสร็จจึงออกจากร่างไป

ม้ายี่ : มาเมื่อไหร่แล้ว

ชาญ : มาเมื่อสักครู่ แล้วครับ

ม้ายี่ : เตรียมคริว (อุปกรรมในพิธี) มาพร้อมแล้วละนะ

ชาญ : เตรียมมาพร้อมแล้วหะครับ

ม้ายี่ : หยิบถาดมาหนึ่งใบ พร้อมกับบอกให้นายชาญนำเสื้อผ้าของผู้ตายมาพับแล้ววางลงไปบน

ถาด พร้อมกับหยิบบwicklung (กระทง) จำนวน 4 ชั้นวางทับลงบนเสื้อผ้าของผู้ตายอีกทีหนึ่ง ม้ายี่พูดขึ้นว่า “เฮ้อ เสร็จละ เขียนวันเดือนปีเกิดของเขา(หมายถึงผู้ตาย)ลงไปในกระดาษ 4 ใบ แล้วนำมาวางไว้ในคwicklungนี้เน้อ”

ชาญ : ผมจำวันเดือนปีเกิด นามสกุลของเขาไม่ได้ครับ

ม้ายี่ : เฮ้ แล้วกันถ้าจำวันเดือนปีเกิดของเขาไม่ได้ เจ้าพ่อท่านจะติดตามหาดวงวิญญาณของเขาพบหรือไม่ยังไม่รู้นะ

ลูกเลี้ยง : ลองดูก่อนได้ไหมละ ถ้าหากว่าเจ้าพ่อท่านหาวิญญาณของเขาพบ ก็อาจจะนำวิญญาณมาลงได้ มาจากไหนละ? ถามนายชาญ

ชาญ : มาจากแม่ฮอน เป็นขอนคนลำปางครับ

ลูกเลี้ยง : มาไกลนะ กลัวว่าจะมาเสียเที่ยวเสียเวลา อย่างไรก็ตามก็ขอให้เจ้าพ่อลองพยายามช่วยดูว่าจะลงได้หรือไม่ เผื่อว่าได้ก็จะไม่ต้องเสียเวลา สงสารเขานะ (พูดกับม้ายี่และชาญ)

ม้ายี่ : ก็ทดลองดูก็แล้วกันนะ เผอิญว่าโชคดีหากเจ้าพ่อท่านได้นำวิญญาณที่ต้องการตัวนำมา

ลง ก็อาจจะยังได้ผลอยู่ แต่ก็อาจจะเข้าไปบัง เพราะคนที่มียี่ห้อเหมือนกันมีมาก สงสารเพราะมาแล้วกลัวว่าจะเสียเวลา มาไกล บัตรประจำตัวประชาชนของเขาเอามาด้วยหรือไม่ละ?

ชาญ : ไม่มีครับ ยังไม่ได้ไปขอยืมเลย

ลูกเลี้ยง : ถ้าจะยากเสียแล้วหละ ปกติเวลาคนอื่นป้าก็เห็นเขาเอามากันนะ ก็จะต้องประชาชน
เพื่อว่าจะไปตามหาถูกคน

มี้าจี้ : อย่างไรเสียก็จะขอให้เจ้าพ่อลองช่วยดูก็แล้วกัน เพื่อว่าจะตามหาดวงวิญญาณพบก็
อาจจะนำมาลงได้นะ

ชาญ : อย่างไรก็ขอให้เจ้าพ่อช่วยก็แล้วกันนะครับ

มี้าจี้ : นำพานมาใบหนึ่ง บอกให้นายชาญนำดอกไม้สีขาว เทียนซีผึ้งจำนวน 58 เล่ม เงินค่าขันตั้ง
จำนวน 58 บาท วางตั้งไว้ต่อหน้าหิ้งครู จากนั้นมี้าจี้นำถาด ซึ่งประกอบไปด้วยเสื้อผ้าของผู้
ตายพร้อมเครื่องควัก (กระตง) อีกจำนวน 4 ชิ้น ที่นายชาญ ลูกเลี้ยงผู้เป็นเจ้าของขอนได้จัด
เตรียมไว้ เดินออกไปยังบริเวณประตูรั้วนอกบ้านซึ่งหันหน้าไปทางทิศตะวันตก หยิบควัก
ออกจากถาดจำนวน 2 ควักนำมาวางไว้ยังบริเวณ ประตูทางเข้าบ้านทั้งสองด้านซ้าย-ขวา
จากนั้นมี้าจี้นั่งหลับตา ประนมมือ พร้อมกับท่องคาถาเพื่อเรียกดวงวิญญาณ จากนั้นนำควักที่
เหลือออกมาอีกจำนวน 1 ควัก วางไว้ตรงบริเวณหอเจ้าที่บ้าน ซึ่งอยู่ใกล้กับประตูทางเข้าบ้าน
ทางด้านทิศใต้ มี้าจี้นั่งลงหลับตาพร้อมกับ ประนมมือท่องมนต์คาถา เพื่อให้เจ้าที่บ้านช่วย
เปิดทางให้กับดวงวิญญาณที่ลูกเลี้ยงนำมาลงขอน จากนั้นมี้าจี้เดินเข้ามาในตัวบ้าน หยิบควัก
ที่เหลืออีก 1 ควัก วางไว้ยังบริเวณประตูทางเข้าของตัวบ้าน มี้าจี้นั่งประนมมือพร้อมกับ
ท่องมนต์คาถา เพื่อขออนุญาตให้เทวดารักษาบ้านเรือน เปิดประตูทางผ่านให้กับวิญญาณได้
เข้ามาในตัวบ้านได้อย่างสะดวก ท่ามกลางสายตามาเฝ้ามองดูของลูกเลี้ยง บรรยากาศในพิธี
กรรมเงียบสงบ มี้าจี้เดินเข้ามาในตัวบ้าน นั่งลงต่อหน้าหิ้งครู โดยหันหน้าไปทางทิศตะวัน
ออก พร้อมกับหยิบขันตั้ง 58 ที่นายชาญลูกเลี้ยง เป็นผู้จัดเตรียมไว้ ขึ้นมาวางอยู่ตรงบริเวณ
หน้าอก มี้าจี้นั่งหลับตาท่องมนต์คาถาอยู่ครู่หนึ่ง หลังจากนั้นนำขันตั้งวงรอบเหนือศรีษะ
จำนวน 3 รอบ จึงนำขันตั้งวางลงยังหน้าหิ้งครูเช่นเดิม มี้าจี้หันหน้ามาพูดคุยกับลูกเลี้ยงต่อไป

มี้าจี้ : มากันสองคนแก่นั้นหรือ

ปราณี : เจ้า มากันเพียงสองคน เอาลูกมาด้วย

มี้าจี้ : อายุก็ขวบละ

ปราณี : 3 ขวบพอดีเจ้า

ชาญ : วันนี้ลงก็ขอนครับ

มี้าจี้ : 3 ขอน นี่เป็นขอนแรก ตอนบ่ายขอนจากสันทราย กับสารภี ลูกเลี้ยงที่มาก่อนหน้าและทำธุระ
กับเจ้าพ่อคำรินเสร็จ ต่างพากันทยอยกลับ แต่มีลูกเลี้ยงอีกสองคน เพื่อมารอพบกับเจ้าพ่อ
อยู่บริเวณค่านอก

ม้าจี : กำลังมาหรือ ซ้ำไปนิดหน่อย เจ้าพ่อพึ่งจะ ไปก่อนหน้านี้แหละ ตอนนี้กำลังจะเริ่มลงขน

รอสักครู่นะ

ลูกเลี้ยง : ไม่เป็นไรเจ้า

ม้าจี : เริ่มมีอาการหาวขึ้นมาเล็กน้อย ทุกคนอยู่ในอาการเสียวสงบ ไม่พูดอะไรทั้งสิ้น และม้าจีเริ่มมีอาการหาวเป็นจังหวะ ถึขึ้น ๆ

ม้าจี : เอ้อ เจ้าพ่อเป็น (ท่าน) ได้นำเอาดวงวิญญาณของพ่อแสดมาแล้วหละ นั่นไง ยืนอยู่ตรงรั้วนอกประตูบ้านนั่นนะ เขาไม่กล้าเข้ามา ม้าจีเรียก “พ่อแสด ๆ เข้ามาทีนี้ละ มีคนต้องการพบเข้ามาได้เลย ทีนี้ไม่มีอะไร ไม่ต้องกลัว” นั่นไงหละ นั่งลงอยู่นอกรั้วอีกแล้ว ไม่กล้าเข้ามา คงจะอาจ พ่อแสดเขานับถือศาสนาอะไร เหมือนของเราไหม

ชาญ : นับถือศาสนาพุทธครับ

ม้าจี : ไม่ใช่ นับถืออย่างของเราแน่นอน ประเพณีของเขาจะแตกต่างจากเรา เขาคงจะไม่เคยเห็นแบบนี้

ปราณี : เขาเป็นเข่า พ่อแสด นับถือผีตามความเชื่อเผ่าเข่าเจ้า

ม้าจี : เอ้อ พ่อแสดคงจะไม่เคยเห็นการลงขนจริง ๆ และไม่เคยมาลงขน จึงไม่กล้า หรือ ไม่อย่างนั้นก็คงจะกลัว ๆ ทุกคนต่างนั่งเสียบ ไม่กล้าพูดอะไร กลืนรูปและดอกไม้ส่งกลิ่นตลบอบอวนไปทั่วห้องพิธีกรรม

ม้าจี : เริ่มมีอาการเรอขึ้นอีก สลับกับการหาวอย่างแรง พร้อม ๆ กับเรียกวิญญาณมาลงร่าง “พ่อแสด ๆ เข้ามาได้เลยนะ เข้ามาทีนี้ มากุยกั๊กก่อน” หลังจากนั้นม้าจีเริ่มพลิกตัวออก ในท่านั่งจากเดิม หันหน้าไปทางทิศใต้ เหยียดฝ่าเท้าในลักษณะทำตรงทั้งสองข้าง มือประสานกันวางอยู่บนตัก พร้อม ๆ กับหลับตาลง “พ่อแสด ๆ เข้ามาเลยนะ มาเข่าร่างเข่าเจ้า”

ม้าจี : นั่นนะ เขาเข้ามาแล้ว มานั่งตรงประตูนอกบ้านอีกแล้ว เรียกเข้ามาซิ ม้าจีบอกกับนายชาญและปราณี

ชาญ : ลูกพี่ เข่ามานี่เลยนะ มาเข่าเป็น(ม้าจี) มากันเหล่ากับผม ผมซื้อเหล้ากับกับแก้มมาฝากด้วย

ม้าจี : มาเลย พ่อแสด มาทีนี้ มาเข่าร่างเข่าเจ้า ได้เลยนะ เจ้าพ่อครูบาอาจารย์ท่านได้อนุญาตแล้ว มีคนมาเข่าร่างนี้แล้วนะ ไม่ต้องอาย มาเลย มาเข่าทีนี้ได้เลยนะ นั่น นั่งข้าง ๆ นั่น พร้อม ๆ กับใช้มือชี้ไปที่ข้าง ๆ ตัวปราณี พ่อแสด เข้ามาในบ้านแล้ว แต่ยังไม่ยอมลงร่าง พร้อม ๆ กับเรียกให้นายชาญผู้เป็นลูกเลี้ยงมานั่งด้านหลังม้าจีพร้อม ๆ กับใช้มือเกาะหลังม้าจีไว้ทั้งสองข้าง

ม้าจี : มา มาทีนี้ นั่งลงทางด้านหลังพี่ (ม้าจี) นำมือทั้งสองข้างมาเกาะบ่าที่ไว้ พ่อแสดจะได้เข้ามา

ผ่านร่างได้ง่ายขึ้น นายชาญทำตามทันที ม้าจีบอกให้ชาญเรียกพ่อแสบมาเข้าร่างของตนอยู่
เรื่อย ๆ

ชาญ : มา ลูกพี่ มาเข้าที่เขานี่นี้ได้เลย จะได้คุยกัน

ม้าจี : พ่อแสบ มาเลยนะ มาเข้าร่างเลย ผ่านคนข้างหลังเข้ามาเลยนะ

เหตุการณ์เช่นนี้เป็น ไปอยู่ครู่หนึ่ง แต่วิญญาณก็ยังไม่ยอมมาลง ม้าจีพูดขึ้นมาว่า เออ พ่อ
แสบ มาลงนะจะได้พูดคุยกัน มีคนต้องการพบไม่ต้องกลัว นั้น ย้ายไปนั่งใกล้ ๆ ขวดเหล้า
อีกแล้วหละ คงอยากจะดื่มเหล้าละมั้งนั่น

ม้าจี : เฮ้ เปิดขวดเหล้าและกับแก้มไว้เลย พ่อแสบเขาจะดื่มแล้ว

ชาญ : รีบผละออกจากตัวของม้าจีไปเปิดขวดเหล้าซึ่งวางอยู่ใกล้ ๆ และรินใส่แก้วพร้อมกับส้อม

เสียวหวานและข้าวมันไก่ที่พ่อแสบชอบทานเตรียมไว้ทันที พร้อม ๆ กับพูดขึ้นมาว่า ลูกพี่ มากิน
เหล้ากับผม ผมซื้อไว้แล้ว หลังจากนั้น ชาญก็กลับไปเกาะไหล่ม้าจีตามเดิม

ม้าจี : มาเลยเน้อ พ่อแสบ มาเข้าร่างนี้ได้เลย เจ้าพ่อท่านอนุญาต ไม่ต้องกลัวอะไรทั้งสิ้น

ชาญ : เกาะร่างม้าจีไว้เช่นเดิม

ม้าจี : ถ้าพี่ล้มลง กรุณายกหัวใส่หมอนและเรียกชื่อเขาดัง ๆ นะ จะได้ฟื้นขึ้นมาใหม่ (แสดงว่าม้าจี
รู้สึกตัวว่าวิญญาณกำลังจะมาลงร่าง)

ชาญ : ครับ

ม้าจี : พ่อแสบ มาได้เลย อยากกินอะไรก็กิน อยากสั่งอะไรก็สั่งเลยนะ ลูกน้องเขามาหาแล้ว

ชาญ : ลูกพี่ มาเข้าเลยลูกพี่ ผมอยากจะพบกับลูกพี่นะ

ม้าจี : หาวเสียงดังขึ้น หลับตา หัวสั่น ตัวเริ่มสั่นขึ้นเรื่อย ๆ หายใจหอบถี่ ส่งเสียงดังอีกอ๊ก กัดฟัน
เท้าเริ่มเกร็ง พร้อม ๆ กับคิดปลายเท้าทั้งสองข้างออกจากกันอย่างแรง มือที่ประสานกันบน
ตัวทั้งสองข้างผละออกจากกัน พร้อม ๆ กับล้มตัวลงนอนโดยหัวของม้าจีวางอยู่บนตักของ
นายชาญอย่างรวดเร็ว ตาเหลือก เกร็ง ไปทั้งตัว ร่างของม้าจีแน่นิ่งไปชั่วครู่ วิญญาณของพ่อ
แสบมาเข้าร่างของม้าจีแล้ว

ชาญ : ลูกพี่ ลูกพี่ ลูกพี่ ตื่นนะลูกพี่ ลูกพี่ ๆ

ปราณี : ลูกพี่ เป็นอย่างไรบ้าง เจ็บไหนบ้าง ปราณีเริ่มร้องไห้

ชาญ : ลูกพี่เจ็บไหนบ้าง บอกผม พร้อม ๆ กับยกหัวของม้าจีวางบนหมอน ลูกพี่บอกผมนะ ลูกพี่
เจ็บไหนบ้าง น้ำตาของชาญไหลออกมาทันที ๆ ๆ ภูแค้นมัน

พ่อแสบ : ร้องครวญครางเบา ๆ โอ๊ย กูจะฆ่ามัน เจ็บ ปวดไปหมด มันพันกูหว่า

ชาญ : มันพันไหนบ้างละลูกพี่ ลูกพี่เจ็บไหน?

พ่อแสบ : ไม่ตอบ แต่ใช้มือข้างขวาชี้ตรงไปที่ศรีษะ หน้าอก แขน ไหล่ พร้อม ๆ กับพูดขึ้นมาว่า เจ็บไป

หมดเลย มียาแก้ปวดมาด้วย เอามาให้ลูกพี่ไหม?

ชาญ : เอามาครับ พร้อม ๆ กับหีบยาแก้ปวดให้พ่อแสบ 1 ของ

พ่อแสบ : ทานยาแก้ปวดอย่างช้า ๆ พร้อม ๆ กับร้องครวญครางเสียวเบา ๆ โอย ปวด กูจะแก้แค้น กู จะฆ่ามัน

ชาญ : ลูกพี่ นิ่งไหม เราจะได้พูดคุยกัน

พ่อแสบ : เตี่ยว รอให้หายปวดก่อน กูจะแก้แค้น จะฆ่ามันในคุก

ชาญ : ลูกพี่จะแก้แค้นอย่างไรล่ะ ปล่อยให้มันหน้าทีของผม ผมจะจัดการให้เอาใหม่

พ่อแสบ : ไม่ต้อง ลูกพี่ตายไป แต่วิญญาณยังอยู่ ตัวตายแต่ใจยังไม่ตายหว่า

ชาญ : มันทำอย่างไรให้กับลูกพี่บ้าง มันหมายปองมานานแล้วหรือยัง

พ่อแสบ : เออ มันเร็วไป จู้ ๆ มันก็เข้ามาหมายจะพยายามฆ่าให้ได้ ลูกพี่ไม่ทัน ได้ตั้งตัวก็เลยเสียที ให้กับมัน มันฟันเอาเลยคือ ๆ

ชาญ : นั่นนะซิ ลูกพี่ ปกติลูกพี่ก็สู้มันได้ ระวังตัว ลูกพี่เมาเหล้าโซ่ไหม?

พ่อแสบ : ก็เมานิดหน่อย ไม่ทันได้ระวังตัว เจ็บไปหมดเลย มันเข้ามาทางด้านหลัง มันถีบลูกพี่ทางด้านหลัง ลูกพี่ก็ล้มลงมันก็เข้ามาฟันทันทีเลย

ชาญ : ลูกพี่ครับ เงินที่ผมค้างลูกพี่อยู่จะทำอย่างไร จะเอาไว้ไหน

พ่อแสบ : เออ ที่เหลือนั้นก็แบ่งปันกันไป ให้ลูกของลูกพี่เก็บไว้ส่วนหนึ่งนะ

ชาญ : ลูกพี่ ของที่เราคุยกันไว้ ลูกพี่นำมาเงินไปไว้ไหนละ

พ่อแสบ : ลูกพี่เอาไปฝังไว้แล้ว กลัวคนอื่นมาเห็นเข้า

ชาญ : ลูกพี่เอาไปฝังไว้ไหน บอกผมได้ไหม

พ่อแสบ : ไครหาไม่พบหรือก บนป่าใกล้คั่นกล้วย อยู่ในสวน

ชาญ : ผม ไปขุดเอาได้ไหมลูกพี่

พ่อแสบ : เอ้อ ระวังตัวนะ ไปตอนที่ไม่มีคนเห็นก็แล้วกัน ระวังคนจะเห็น

ชาญ : ลูกพี่อยากได้อะไรบ้างล่ะ ลูกพี่อยากกินอะไร อยากได้อะไรบอกผมนะ

ปราวณี : ลูกพี่บอกมานะ อยากได้อะไรบ้าง?

พ่อแสบ : ลูกพี่ไม่อยากจะอะไรหรอก ลูกพี่แค้นมัน ต้องการฆ่ามัน จะเอามันตายอยู่ในคุกนั่นแหละ ลูกพี่เข้าไปได้ ตอนที่มันลำบากอยู่แล้ว มันก็กลัวลูกพี่ที่อยู่เหมือนกัน

ชาญ : หีบบุญหรีให้กับพ่อแสบ “ลูกพี่สูบบุหรี่นะครับ”

พ่อแสบ : เอ้อ ก็ดีเหมือนกัน พร้อม ๆ กับหีบบุญหรีมาสูบ

ปราวณี : ลูกพี่จะเอาอะไรอีกไหมละเจ้า อยากได้เสื้อผ้าไหมไปใส่ในภพหน้าใหม่

พ่อแสบ : ลูกพี่ไม่อยากจะได้อะไรทั้งสิ้น เสื้อผ้ามีแล้ว ลูกพี่อยากได้เงินสักสองสามร้อย เพื่อว่าจะได้

เอาไปใช้จ่ายทางหน้า

ชาญและปราณี : หยิบเงินออกจากกระเป๋าประมาณ 400-500 บาท ยื่นให้กับพ่อแสบเก็บไว้ (เงินนี้
 ม้าจีจะคืนให้กับชาญและปราณีภายหลัง)

พ่อแสบ : เออ ยินดี (ขอบคุณ) ลูกที่จะไม่ลืมพวกแกเลย เรายังจะได้อยู่ด้วยกันอยู่นะ พร้อม ๆ
 กับนำเงินใส่ในกระเป๋าเสื้อเก็บไว้

ปราณี : ลูกที่ไปทางหน้า อยากได้อะไร อยากซื้ออะไรก็ซื้อกินนะ

พ่อแสบ : เออ ยินดีนั้ก ๆ (ขอบคุณมาก ๆ)

ชาญ : ลูกที่ไม่ต้องห่วงทางด้านหลังนะ ผมจะจัดการให้

พ่อแสบ : ลูกที่ไม่ห่วงหรอก แต่มั่นแค้นเอามาก ๆ จะจองกรรมจองเวรกับมัน

ชาญ : เออ ลูกที่อีกไม่นานเวรกรรมจะตอบสนองกับมัน

พ่อแสบ : ยกแก้วเหล้าน้ำชาที่ชาญรินให้ คืม ไปด้วยสูบบุหรี่ไปด้วย พร้อม ๆ กับพูดขึ้นมาว่า “มา
 มากินเหล้ากับลูกที่เป็นครั้งสุดท้าย”

ชาญ : รินเหล้าใส่ในแก้วอีกใบหนึ่ง ยกแก้วชนกับพ่อแสบ พร้อม ๆ กับพูดขึ้นมาว่า “เอาละ คืมเพื่อลูก
 ที่ลูกที่รักษาเนื้อรักษาตัวให้คืนะ”

พ่อแสบ : เหมือนกันนั่นแหละ ต่อไปนี้ไม่มีลูกที่อยู่ด้วย ขอให้รักษาเนื้อรักษาตัวให้คืนะ

ชาญ : ครับลูกที่ อย่างไรก็ตามเสียดายลูกที่คิดถึงผมไปเที่ยวบ้านผมบ้างนะ

พ่อแสบ : เออ ลูกที่ไปอยู่แล้ว วันก่อนลูกที่ก็ไม่เยี่ยมแก ไปเข้าฝันด้วยจำไม่ได้หรือ

ชาญ : ผมก็ฝันเห็นลูกที่บ่อย ๆ เหมือนกัน ก่อนที่ผมจะรู้ว่าลูกที่ตายไปแล้ว ตอนที่ผมอยู่บ้าน ผมก็
 ฝันถึงลูกที่เหมือนกัน แต่พอกลับไปทีถ้าปาง ผมตกใจสุดขีดเลย ผมไม่นึกว่าลูกที่จะมาตาย
 จากไปเร็วอย่างนี้

พ่อแสบ : เออ แก ไม่ต้องห่วงลูกที่หรอกนะ ลูกที่ก็ยินดี(ขอบคุณ) กับแกเอามาก ๆ ลูกที่ก็ซึ้งใน
 น้ำใจแกเหมือนกัน ลูกที่ไปละนะ

ชาญ : ผมก็ขอให้ลูกที่ไปคืนะ ผมจะอุทิศส่วนบุญไปหาบ่อย ๆ

ปราณี : ขอให้วิญญาณของลูกที่ไปคืนะ ไม่ต้องห่วงอาลัยทางด้านหลัง แล้วเข้าเฝ้ากับอ้ายชาญจะ
 ทานขันข้าวไปหาลูกที่

พ่อแสบ : เออ โชคดีนะ ลูกที่ไปก่อน

พอพูดจบ ม้าจีก็มีอาการเหมือนคนถูกฟัน หันปลายเท้าไปทางด้านทิศใต้ หันศีรษะไป
 ทางด้านทิศเหนือ ล้มลงอยู่ในท่าหมุนหมอน ลำตัวชักเกร็ง คาเหล็ก ปลายเท้าสั่นและบิดตัวอย่าง
 แรง ลำตัวของม้าจีตกลงจากหมอนทันที ทุกคนที่อยู่ร่วมในพิธีกรรมต่างก็ใจจดใจจ่อมองดูอย่าง
 เฝียวสงและอยู่ในอาการส้ารวม ม้าจีครวญครางออกมาเหมือนกับคนถูกฟัน โอย ๆ ลำตัวชักเกร็ง

มากขึ้นและกระตือรือร้น สักเกตเห็นว่ามัจฉีมีอาการแน่นิ่งอย่างอ่อนแรงไปเพียงชั่วขณะ จากนั้นมัจฉีจึงลุกขึ้นนั่งในท่าขัดสมาธิ บิดตัวหน้าหน้าไปทางทิศตะวันออกเข้าหาหิ้งครู มือทั้งสองข้างวางอยู่บนเข่า มัจฉีเริ่มส่ายหัวไปมาสองสามที พร้อมกับมีอาการเรออย่างแรง อวี้ะ ๆ ๆ ทุกคนต่างเงิบสงบ มัจฉีนำผ้าสีเขียวโพกศรียะ สวมเสื้อสีขาวทับลงไป นำผ้าสีเขียวคาดเอว แสดงว่าเจ้าพ่อคำรินลงมาเข้าร่างมัจฉีอีกครั้งหนึ่ง ในขณะที่เดียวกันจึงหันหน้ามาพูดคุยกับลูกเลี้ยงต่อไป

เจ้าพ่อคำริน : โอ้ สงสารเขานะ (พ่อแสบ) เขาไปแล้ว ตามมาจริง ๆ ด้วย นั่งรอลีลม (บนรถ) นั้น พิงอยู่นั้นแหละ พี่ก็เอาชื่ออะไรไปอ่าน บอกว่าตามมา แล้วก็เอาน้ำให้จี้ด้อย (ดื่ม) ให้บรรเทาไป แกก็ยอม แกบอกว่าจะพูดคุยด้วย ออกปากไม่ได้บอกไม่ได้กล่าวอะไรเลย เป็นว่าถูกทำร้ายนะ ตอนที่แกถูกทำร้าย แกตั้งตัวไม่ได้เลย ถ้าตั้งตัวได้ก็สู้แกไม่ไหวเหมือนกัน วิญญาณแกทุกวันนี้ยอมรับว่ายังวนเวียน ไม่ได้ไปไหนเลย ยังรอ รอ แกอยากจะได้แก้แค้น พ่อก็บอกกับแกว่าให้รับกรรมดีกว่า ตอนนี้แกก็รับกรรมนะ ถ้าเราคิดถึงอาลัยหวนนะ ให้เรานำทรายไปด้วย 1 ถุงนะ นำไปบอกกล่าวที่หอจัญ (บ้าน) ที่แกอยู่ เอาไป 1 ถุง จตุรูป 1 ดอก ปักลงทรายของอะไรของแกที่มีอยู่ นำไปบอกกล่าวที่แกสัญญาทุกสิ่งทุกอย่างก็ดี แล้วเราก็จะได้กระจำงนะ จะได้หมดกรรม แกก็จะได้หมดความเวียนด้วยนะ ตอนนี้เขาก็ยังคงวนเวียนอยู่นะ ไปนั่นไปนี่แกอยากไปไหนก็ไปอยู่เลย เพราะว่าที่นั่นไม่ได้ทำเหมือนกับประเพณีเรานะ เขาทำตามแบบตายก็คือจบ แต่จริง ๆ วิญญาณก็ยังคงวนเวียนอยู่ ห่วงเมื่อไหร่ก็ใจคิดมากที่มากพบเรา ต่อไปนี่แกจะต้องได้หมดห่วง จะไม่ได้เป็นห่วงอะไรอีกนะ

เจ้าพ่อคำริน : มองเห็นดวงวิญญาณของพ่อแสบกลับมาดื่มเหล้าที่เหลื่อต่ออีก

เจ้าพ่อคำริน : เออ ดื่มต่อไปให้มันสมใจ จะได้สบายใจนะ สงสารแก ญาติพี่น้องก็เหมือนว่านั่นแหละ เขาไม่เป็นไรดื่มเออะ อนุญาตให้ดื่มที่ เออ สบายใจละนะ แล้วจะไปส่งเขาอีกใหม่ จำเป็นนะ จำเป็นที่จะต้องไปส่งเขานะ (พูดคุยกับวิญญาณพ่อแสบ) อย่างนั้นพ่อก็จะปลดปล่อยขวิญญูของมัจฉี พอสมควรแก่เวลา ขอให้หมู่เฮาทุกคนที่มาที่นี่ก็ดี ขอให้ได้มีโชคมีชัยอายุมันยืนยาว อย่าได้มีเคราะห์มีพิษมีภัย มาใกล้มากลาย ขอให้ดวงวิญญาณของเขย (พ่อแสบ) จงรับรู้รับฟังว่าเขาฮัก(รัก)เขาห่วง ก็ขอให้ได้คุ้มครองรักษา ให้ช่วยเดิมช่วยคำชูเขา ก็ขอให้ดวงวิญญาณของเขยจงมั่นใจ ตั้งในมั่นใจ ของสิ่งใดก็ดีถ้าพื้นฟูขึ้นอย่าได้ห่วง (ร่างกาย) หาอาลัยอีกเลย ให้ทำคุณงามความดีให้ไปสู่สิ่งที่ดี ให้ตั้งอกตั้งใจ เป็นคนดีมีชื่อเจริญให้แล้วกับขอให้ได้รับส่วนบุญส่วนกุศลทั้งหลายที่ได้ร่วมสร้างร่วมทำก็ดี ขอให้เขยจงพ้นจากทุกสิ่งทุกอย่าง(คงหมายถึงกิเลส ความแค้น) ก็ขอให้พ้นและคลบันดาลให้สิ่งทั้งหลาย ให้เขยทำ ได้รู้ได้เห็น ได้มาศุดมาเกิดเป็นคนในชาติใหม่ ก็ขอให้เขยอย่างได้มีกรรมมีเวร มีเคราะห์มีภัยตาม มา ให้เขยได้มีอายุขัยชั่วลูกชั่วหลาน ให้เขยจงสุขสามประการเทอญ โชคดีนะ พ่อไปละนะ

พร้อม ๆ กับบอกให้ลูกเลี้ยงทั้งนายชาญและนางปราณี ทำน้ำขมิ้นส้มป่อยไว้มัดมือม้าจี
อ๊วะ ๆ ๆ เจ้าพ่อคำรินลาออกจากร่างม้าจีไป

ม้าจี : เป็น (พ่อแสบ) มาใหม่ ?ถามนายชาญ

ชาญ : ครับ พร้อม ๆ กับทำน้ำขมิ้นส้มป่อยและเตรียมมัดมือ

ปราณี : ยัง โชคดีอยู่เจ้า เจ้าพ่อท่านไปตามมาให้แล้ว เจ้าพ่อบอกว่าอย่างไรเสียก็จะนำมาจนได้

เขามาผูกคอตายแล้วเจ้า

ม้าจี : เป็นอะไรตาย

ชาญ : ฟันกันตายครับ

ม้าจี : โธ่ คนสมัยนี้ทำกันได้นะ ตายก็คน

ชาญ : คนเดียวครับ

ม้าจี : บอกให้ลูกเลี้ยง นายชาญและนางปราณี ใช้มือจับขันมัดมือ และอวยพรว่า ตอนนีที่ได้นำเอา
ดวงวิญญาณของพ่อแสบมาลง ต่อไปนี่ขออย่าได้ให้เป็นบาปเป็นกรรม ให้ได้กลับบ้านกลับ
ช่อง ไปปรับของกินของท่านที่บ้านนะ พร้อม ๆ กับนำน้ำขมิ้นส้มป่อยลูบที่ศรีษะ 1 ครั้ง โชคดี
นะ

ชาญและปราณี : ลาม้าจีกลับบ้าน

ขอนแก่น ๒๕๖๕ ๒

นายณรงค์ อุปปลาระ อายุ 47 ปี เป็นคนบ้านศรีคอนชัย ต.เวียงเหนือ อ.ปาย
จ.แม่ฮ่องสอน มีอาชีพรับจ้างเลี้ยงไม้ขาย นายณรงค์ เคยมีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งกับเพื่อนบ้านคน
หนึ่งและมีปากเสียงกันอย่างรุนแรงหลายครั้ง เนื่องจากนายณรงค์เอง เป็นคนโมโหง่าย ใจร้อน เย็น
วันเกิดเหตุขณะที่กำลังตั้งวงเหล้ากันอยู่ ได้มีเรื่องชกต่อยกันกับคู่กรณีคนเคย และระหว่างเดินทาง
กลับบ้าน นายณรงค์ถูกลอบยิงจนเสียชีวิต ดวงวิญญาณของนายณรงค์จึงกระเห่ร่อน คอยหลอก
หลอนเพื่อนบ้านและญาติบ่อยครั้ง ญาติของนายณรงค์คนหนึ่งได้รับคำบอกเล่าจากเพื่อนบ้านใกล้
เคียง ซึ่งเคยนำขอรกระด้างมาลงก่อนหน้านั้นจำนวนสองรายว่า เจ้าคำรินให้ความช่วยเหลือและชัก
นำวิญญาณมาลงขอรกระด้าง ประกอบกับการตายของนายณรงค์อย่างกระทันหัน ที่ไม่ทันได้ตั้ง
เสียกับลูกเมียและญาติพี่น้อง จึงได้นำดวงวิญญาณของนายณรงค์มาลงขอรกระด้าง เพื่อมาพบปะ
กันอีกครั้งหนึ่งภายหลังจากการตายไปแล้ว

เช้าวันลงขอร ถึงแม้ว่าวันนี้อากาศจะหนาวเย็นกว่าในทุกวัน แต่บรรดาลูกเลี้ยงยังคงมา
ขอความช่วยเหลือจากเจ้าพ่อตามปกติ เมื่อเจ้าพ่อได้ผูกคอตายลูกเลี้ยงและประกอบพิธีกรรมเสร็จสิ้น

แล้ว จึงได้ลาออกจากร่างของม้าชีไป นอกบ้านของม้าชีมีรถยนต์กระบะเข้ามาจอดทันที ผู้คนต่างพากันทยอยเดินเข้ามาในตัวบ้านทีละคนสองคน

ม้าชี : เข้ามาทางในเลย เข้ามาในบ้านก่อนเจ้า กำลังมาหรือ นึกว่าไม่มาเสียแล้ว

ลูกเลี้ยง ก : มาไกลเจ้า ออกบ้านตั้งแต่ตีห้า ขับรถมาเรื่อย ๆ ทางมันโค้ง หมอกตกมาก

ม้าชี : อากาศทางโน้น เป็นอย่างไรบ้างเจ้า (หมายถึงเมืองแม่ฮ่องสอน)

ลูกเลี้ยง : ตอนเช้า ๆ หนาวมาก หมอกตกมาก แต่ตอนบ่าย ๆ ก็คล้าย ๆ กันเจ้า

ม้าชี : อากาศก็พอ ๆ กันนั่นนะ พร้อม ๆ กับเรียกลูกเลี้ยงที่อยู่ทางด้านนอกให้ทยอยเข้ามาในบ้าน

มากันพร้อมหน้าพร้อมตาหน้าเจ้า

ลูกเลี้ยง : สองล้อรถกระบะครับ วันนี้ลงหลายขนไหมครับ

ม้าชี : ตามขอนแก่น ตอนบ่ายมีขอนแก่น แม่ธา แม่ริม กับขอนแก่นหาดตาก ทราบได้อย่างโคลงเจ้าว่าที่มี

ลงขอนแก่น มาไกล

ลูกเลี้ยง : คนหมู่บ้านใกล้ ๆ เขาบอกมา เขาเคยเอาขอนแก่นมาลง 2-3 ครั้ง เดินทางมาแทนที่จะมาถึง

เจ้าแต่หลงทางก็เลยมาช้า

ม้าชี : ถ้ามาบ่อย ๆ ก็จะไม่หลง จะจำทางได้มาไม่ยาก เตรียมสิ่งของมาหมดละนะ?

ลูกเลี้ยง : เตรียมมาพร้อมแล้วเจ้า แต่ไม่แน่ใจว่าจะถูกหรือไม่ กับการควักเครื่องสี่ มีอะไรบ้าง

ก็ไม่รู้แต่ก็ทำตาม

ม้าชี : ควักเครื่องสี่ มีเทียนสองเล่ม ดอกไม้สีแดง หมากรุก เมี่ยง บุหรี่ พริก เกลือ ผลไม้ของหวาน

รูป 1 ดอก แต่ถ้าเป็นดอกไม้ใส่ขันตั้ง จะใช้ดอกไม้สีขาว แต่ถ้าเป็นดอกพุด ก็จะใช้ไม่ได้ครู

ท่านไม่อนุญาต

ลูกเลี้ยง : อย่างนั้นก็เตรียมมาหมดแล้วเจ้า รีบยกควัก (กระบะ) เครื่องสี่ และขันตั้งให้กับม้าชีจัด

การทันที

ม้าชี : ตรวจสอบควักเครื่องสี่ และขันตั้ง ว่าเรียบร้อยหรือไม่ จากนั้นเขียนชื่อ วันเดือนปีเกิดของผู้

ตายใส่ไว้ในควัก แล้วรีบเดินออกไปประตูรั้วบ้านทางด้านทิศตะวันตก นำควักจำนวน 2 ขัน

วางไว้สองด้านของประตูด้านนอกรั้วบ้าน จากนั้นจุดรูปตามควักละ 1 ดอก พร้อม ๆ กับท่อง

มนต์คาถาเพื่อเรียกดวงวิญญาณ และบอกกล่าวให้เทวดารักษาประตูรั้วบ้านให้ได้รับรู้และ

อนุญาตให้ดวงวิญญาณผ่านเข้ามาในตัวบ้านได้ หลังจากนั้นม้าชีนำควักวางไว้บริเวณหอ

เจ้าที่อีกจำนวน 1 ควัก ซึ่งอยู่ทางด้านทิศใต้ติดกับบริเวณประตูรั้วบ้าน จุดรูป 1 ดอก เพื่อ

บอกกล่าวแก่พระแม่ธรณีเจ้าที่ จากนั้นนำควักชิ้นสุดท้ายที่เหลือวางไว้ตรงบริเวณประตูทาง

เข้าในตัวบ้าน เพื่อบอกกล่าวแก่เทวดารักษาประตู ช่วยปกป้องรักษาและอนุญาตให้ดวง

วิญญาณที่เชิญมา สามารถเข้ามาในบริเวณบ้าน สถานที่ประกอบพิธีกรรมได้ เมื่อทำพิธี

บอกกล่าวเสร็จม้าจีกลับเข้ามานั่งในบ้านต่อหน้าหิ้งครู พร้อมกับจตุรูป 24 ดอก ทองมณฑ์
คาถาเพื่ออัญเชิญเจ้าพ่อคำรินมาลงร่าง เพียงชั่วครู่ม้าจีมีอาการง่วงนอน เธอ และทันใดนั้น
เจ้าพ่อคำรินมาลงร่างของม้าจีทันที หลังจากที่เจ้าพ่อแต่งกายเสร็จก็หันหน้ามาพูดคุยกับลูก
เลี้ยงต่อไป

เจ้าพ่อคำริน : ขอนี้ตายเป็นอะไร

ลูกเลี้ยง : มันถูกยิงตาย เขายังมันตาย

เจ้าพ่อคำริน : เมื่อไหร่มาแล้วล่ะ ก็ยาม(กี่วัน)

ลูกเลี้ยง : ได้ 3 เดือนกว่าแล้ว

เจ้าพ่อคำริน : เอาบัตรประจำตัวประชาชนมันมาด้วยไหมล่ะ

ลูกเลี้ยง : สืบเอามา คงจะไม่ได้เอามาด้วยแน่เลย

เจ้าพ่อคำริน : ถ้าวิญญาณมาด้วยก็ไม่จำเป็นต้องใช้ ขอนี้ลงไม่ยาก เขาชั่งรถมาด้วยแล้ว อยู่นอก

บ้าน ลักครู่พ่อจะไปตามมาให้ เพื่อจะได้พูดคุยพบปะกัน หลังจากเขาออกไปแล้ว ก็ให้มัดมือ

ม้าจี จะได้อยู่ดูศพตามครุของพ่อนะ หลังจากพูดคุยจบเจ้าพ่อคำรินได้ลาออกจากร่างม้าจีไป

ม้าจี : ขอนี้นำจะลงไม่ยาก เขามาด้วย นั่งอยู่หลังรถกระบะอยู่ทางท้ายรถ เรียกเขาเข้ามาสิ นั้น

นั่งอยู่ที่รถอยู่เลย เขานึกว่าเข้ามา ไม่ได้

ลูกเลี้ยง : ไอรังค์เข้ามาในบ้านนี้เลยนะ ไว้ย

ลูกเลี้ยง : ไอรังค์ เข้ามาอยู่กับฮาปะ ฮาไค่ปะคิง (ฉันทอยากจะพบกับแก)

ลูกเลี้ยง : อ้ายรังค์เข้ามาทางในบ้านนี้เน้อ มาเข้าเป็น จะได้คุยกัน ลูกเลี้ยงต่างพากันเรียกวิญญาณ

ของนายณรงค์ ตามที่ม้าจีบอก

ม้าจี : อ้ายณรงค์ มาข้างในนี้ได้แล้วนะ เจ้าพ่อ เทวบุตร เทวดา ท่านอนุญาตแล้ว ไม่ต้องกลัว มา

พบปะกับพี่น้องลูกเมียเสียนะ หลังจากพูดคุยจบม้าจีนั่งพับเพียบหันหน้าไปทางด้านทิศใต้

พร้อมเรียกดวงวิญญาณของนายณรงค์อยู่ตลอดเวลา “อ้ายณรงค์ เข้ามาได้เลย มาเข้ร่างข้า

เจ้าได้นะ เจ้าพ่อเป็นได้ออนุญาตแล้ว”

ลูกเลี้ยง : ผู้เป็นญาติและที่มาด้วยต่างพากันเรียกวิญญาณของนายณรงค์ตามม้าจี “มา ไอรังค์ มา

เข้าเป็นนั่นนะ อ้ายรังค์มาเข้าเป็นเลย มาอยู่กับน้ำคิงก่อน ลูกคิงก็มานะ”

บรรยากาศในพิธีกรรมเริ่มเงียบสงบลง ไม่มีเสียงใครพูดแม้สักคนเดียว ม้าจีเริ่มมีอาการ
หาวหนักขึ้นเรื่อย ๆ

ม้าจี : ถ้าหากว่าดวงวิญญาณของอ้ายณรงค์มาเข้ร่างแล้ว ให้เรียกชื่ออ้ายณรงค์ได้เลยนะ พร้อม

กับเหยียดเท้าออกไปทางด้านทิศใต้ ปลายเท้าชิดติดกัน มือทั้งสองข้างประสานกันไว้บนตัก

ม้าจีนนั่งหลับตา พร้อม ๆ กับพูดขึ้นว่า อ้ายณรงค์มาเข้าร่างข้าเจ้าได้เลย ไม่ต้องกลัว เข้ามาข้างในบ้าน มาเข้าร่าง จะได้พบปะกับพี่น้องนะ ถ้ามาก็ขอให้อ้ายณรงค์นำขวัญ 32 ขวัญมาให้ครบนะ ถ้าเป็นวิญญาณอ้ายณรงค์จริงก็ขอให้เข้ามา แต่ถ้าไม่ใช่ขอยออย่าให้ได้เข้ามา อ้ายณรงค์มาเข้าร่างข้าเจ้าได้เลยนะ ม้าจีนยังนั่งหลับตาทำสมาธิ เห็นวิญญาณกำลังเดินมาข้างในบ้าน พลาบบอกให้ญาติ ๆ ช่วยกันเรียกวิญญาณนายณรงค์เข้ามา “นั่นกำลังเข้ามาแล้ว หละ กำลังถอดครองเท้าจะเข้ามาในบ้าน”

ลูกเลี้ยง : ต่างพากันช่วยร้องเรียกดวงวิญญาณของนายณรงค์ให้เข้ามา เข้ามาน้อ เข้ามา มาเข้าเป็น ฮา ไล่ปะกับคิง อ้ายรงค์มาเข้าเป็นพี่เลยน้อ เขาจะได้อยู่กันวันนี้

ม้าจีน : ยังอยู่ในท่านั่งเหยียดเท้าไปทางทิศใต้ มีมืออยู่ในท่าประสานกันบนตัก นั่งหลับตา พูดขึ้นว่า นั่นไงละ วิญญาณนั่งอยู่บนม้าหินอ่อนข้างนอกบ้าน เรียกเขาเข้ามาซิ ลูกเลี้ยงต่างเรียกวิญญาณของนายณรงค์เข้ามา ม้าจีนนั่งหลับตาอยู่พักหนึ่ง บอกให้ผู้เป็นลูกเลี้ยงคนใดคนหนึ่งนั่งคุกเข่าทางด้านหลังของตน พร้อม ๆ กับใช้มือทั้งสองข้างแตะลงบนไหล่ทั้งสองข้างของม้าจีนไว้ เพื่อเป็นสื่อที่จะให้วิญญาณมาลงเข้าร่างม้าจีนได้ง่ายขึ้น ม้าจีนทำสมาธิสักพักหนึ่งพร้อมกับพูดเรียกวิญญาณของนายณรงค์อยู่ตลอดเวลา

ม้าจีน : มีอาการหาวมากขึ้น เริ่มมีเสียงเรอจากเบา ๆ เป็นเสียงเรอดัง ๆ บรรยากาศในพิธีเริ่มเงียบสงบเหมือนกับว่าไม่มีคนอยู่เลยแม้เพียงสักคนเดียว เท้าซ้ายของม้าจีนเริ่มคิ่นสั่นเล็กน้อย เริ่มหายใจหอบและถี่ขึ้น ๆ อาการเสียงเรอดังขึ้นสลับกับการหาว ม้าจีนดูท่าทางหายใจหอบถี่ ลำตัวของม้าจีนกระตุก ตาเหลือก และนอนล้มลงทันที

ลูกเลี้ยง : ต่างพากันเรียกวิญญาณของณรงค์ทันทีตามคำแนะนำของม้าจีน ไอรังค์ ๆ อ้ายรงค์ คิ่นนะ อ้ายรงค์คิ่นน้อ

ณรงค์ : โอ้ย ๆ เจ็บ โอ้ย ๆ เจ็บกลางหลัง พร้อม ๆ กับเสียงครางเบา ๆ ด้วยความเจ็บปวดจะสังเกตเห็นว่าลูกเลี้ยงบางคนเริ่มแสดงสีหน้าเศร้า บางคนก็ร้องไห้ออกมา

ลูกเลี้ยง : อ้ายรงค์ เจ็บไหนบ้าง ไอรังค์ เจ็บไหนบ้าง บางคนถามไปด้วยร้องไห้ไปด้วย

ณรงค์ : ใช้มือด้านขวาแตะไปที่หัวกับหน้าอกพร้อม ๆ กับบอกว่า เจ็บที่หัวเพราะหัวฟาด เจ็บแปลที่หน้าอก

ลูกเลี้ยง : บางคนเริ่มร้องไห้อีก เมื่อณรงค์ชี้อาการบริเวณบาดแผลได้อย่างถูกต้อง

ณรงค์ : หัวน้ำ ใจไม่คี่ จุกหน้าท้องไปหมด นวดหน้าท้องให้ด้วย

ลูกเลี้ยง : ช่วยประคองร่างของณรงค์ไว้ เพราะวิญญาณรู้สึกเจ็บปวดเนื่องจากถูกยิง ลูกเลี้ยงหาน้ำให้ดื่มในขณะที่ลูกเลี้ยงอีกคนหนึ่งรีบเข้ามานวดท้องให้ทันที

ณรงค์ : พยายามลุกขึ้นนั่ง พร้อม ๆ กับพูดว่าสบายขึ้นมาบ้างแล้ว แต่จะพยายามอดทนอีกสักครู่ก็

คงจะหายเป็นปกติ

ลูกเลี้ยง : เป็นอย่างไรบ้างล่ะ แยกไปพบกับพ่ออยู่แม่อยู่มาหรือไม่

ณรงค์ : ยังไม่ได้ไปพบใครเลย ยังไม่ได้ไปไหน ตอนนี้ได้แต่แค่น มันไม่นำท่าเราถึงตายเลย ไม่นึก
ไม่ฝันเลยว่ามันจะทำกับเราอย่างนี้ได้

ลูกเลี้ยง : นั่นนะซิ ป้าก็มีนางสังหรณ์ ทุกทีจริงจะไปบ้านป้าก่อน แต่วันนี้ไม่เห็นไป แต่ก็ไม่ได้

นึกแปลกใจอะไร ถ้าจริงไปบ้านป้า ป้าคงจะห้ามไว้ได้ทัน เรื่องก็คงจะเป็นเป็นแบบนี้

ณรงค์ : วันนั้น ไม่มีใจอยากไปแะ อยากจะกลับไปนอน แต่มันก็คักยิงโจมตีเราเสียก่อน เออ เรามา
เข้าเขาก็ได้นะ เขาจะไม่เจ็บหรือ เกรงใจเขา

ลูกเลี้ยง : ได้ซิ ไม่ต้องเกรงใจเขาหรอก เราตั้งชันครุแล้วนะ รงค์มาได้อย่างไร

ณรงค์ : ก็มาด้วยกันนั่นแหละ นั่งอยู่ด้านหลังรถกระบะ หนาวมาก

ลูกเลี้ยง : แยกไปอยู่ไหนไ้รงค์ ทำไมหอรอกหลอนคนอื่น เขากลับแคะจะบอกให้

ณรงค์ : ยังไม่ได้ไปไหนหอรอก ก่อนหน้านั้นบริเวณแห่งนี้มีคนตายมาแล้ว 4 ราย ต้องรับกรรมต่อไป
อยู่ด้วยกัน 4 คน

ลูกเลี้ยง : แล้วไปมีเรื่องมีราวอะไรกันล่ะ วันนั้น กินเหล้าเมาไปมากหรืออย่างไร?

ณรงค์ : เพราะมีเรื่องผิดใจกันเล็กน้อยเท่านั้น แต่มันเอาเราถึงตาย ไม่ต้องเป็นห่วงนะ คนที่ยังมัน
ต้องตายอยู่แล้ว ตอนนี้กรรมของมันยังไม่หมด มันยิงเรามันก็เอาปืนไปโยนทิ้งลงแม่น้ำ

ลูกเลี้ยง : ถ้าวันใครทำอะไรมันก็จะต้องได้อย่างนั้นตอบแทน ปล่อยมันไปก่อน

ลูกเลี้ยง : รงค์ทั้งหมดที่มานี้ใครกลัวแก่ที่สุด

ณรงค์ : ซี่ไปที่ผู้หญิงคนหนึ่ง ผู้หญิงคนนี้รับออกจากวงไปทันที ลูกเลี้ยงทุกคนพากันหัวเราะ

ลูกเลี้ยง : รงค์ วันนั้นแยกไปทำอะไรที่บ้านลุง ?

ลูกเลี้ยง : วันก่อน ไปทำอะไรลองบอกหน่อยซิ ?

ณรงค์ : ไปตบฝ้าบ้าน ผลักประตูซิ

ลูกเลี้ยง : แล้วไปทำอะไรอีกบ้างลองบอกมาซิ ?

ณรงค์ : ปิดไฟ เปิดไฟ

ลูกเลี้ยง : รงค์ แคะไปทำอย่างนั้นนะ มันไม่คิเขากลับแคะ อย่าไปหลอกหลอนคนอื่น เขากลับ
มันจะเป็นบาปรู้ไหม

ณรงค์ : ก็เล่น ๆ ไปอย่างนั้นนั่นเองแหละ ผีก็เหมือนคน คนก็เหมือนผี ไม่ต้องกลัวหอรอกกลัวทำไม

ลูกเลี้ยง : ถ้าแคะจะหลอกหลอน ให้แคะไปหลอกหลอนคนที่ฆ่าแคะ ลูกเมียเขานั้นแหละ ไปเถอะ

ณรงค์ : ตอนนี้งำลังหาทางอยู่เหมือนกัน

ลูกเลี้ยง : รงค์ทั้งหมดที่มานี้คนไหนเป็นเมียแคะ ซี่ให้ดูซิ ?

ณรงค์ : จับมือเด็กสองคนไว้ เป็นผู้ชายคนหนึ่ง ผู้หญิงคนหนึ่ง และบอกว่า ลูกผู้หญิงคนเล็กนี่ซิพอ
ตายไปกลัวพ่อที่สุด

ลูกเลี้ยง : รงค์ ฎไม่กลัวมึงหรือกนะ ฎไปนอนเป็นเพื่อนเมียมึง เมียของมึงกลัวมึงมากกว่ากูเสียอีก

ณรงค์ : หัวเราะ กลัวทำไมไม่ได้ทำอะไรให้หรือกนะ

ลูกเลี้ยง : ให้มันเอาหัวใหม่่นะ จะได้มาเลี้ยงดูลูก ๆ ช่วยมัน สงสารมัน

ณรงค์ : อยู่ไปอย่างนี้ก่อน อย่าเพิ่งแต่งงานใหม่เลย จะลำบาก ขอรู้อาเอาหัวใหม่จะมาทั้งคู่

ลูกเลี้ยง : แกจะทำอย่างนั้นได้อย่างไรกันเล่า อยู่คนละภพละชาติแล้ว ถ้าในอยากแต่งงานใหม่ก็
ตามใจมันเถอะนะ

ณรงค์ : ช่วยดูแลมันด้วยก็แล้วกัน กลัวว่ามันจะพบคนที่ไม่ดี ถ้ามันเจอคนดีก็ปล่อยให้มันเถอะ

ลูกเลี้ยง : แกให้มันเอาได้ไซ้ไหม

ณรงค์ : เอ้อ ถ้าเป็นคนดีจริง ๆ จากนั้นณรงค์เดินเข้าไปจับมือกับบรรดาญาติ ๆ ทุกคน พร้อม ๆ กับ
พูดว่า แค้นมันมาก ก่อนตายก็ยังค้ำเกล้าด้วยกันอยู่เลย ตอนนี้เป็นห่วงแต่ลูก ๆ เท่านั้นนะ

จะอยู่กันอย่างไร รงค์ฝากบอกกับญาติ ๆ ว่า ให้ดูแลลูก ๆ แทนให้ด้วย

ลูกเลี้ยง : เออ แกไม่ต้องเป็นห่วงหรือกนะ รงค์ ให้วิญญาณของแกไปข้างหน้าเถอะ แล้วจะทำบุญ
ไปให้

ลูกเลี้ยง : รงค์ น้ำจะทานคืนเงินให้นะเมื่อครบ 100 วัน

ณรงค์ : ไม่ต้องการเพียงแต่ทานขันข้าว ขันน้ำก็พอใจแล้วหละ

ลูกเลี้ยง : รงค์ เครื่องตัดหญ้าของเองจะให้ขายได้หรือไม่ ?

ณรงค์ : ของอะไรควรขายได้ก็ขายไปเถอะ ไม่มีคนใช้มันแล้ว รถไถถ้าหากยังใช้อยู่ ก็ไม่จำเป็นต้อง
ขายก็ได้

ลูกเลี้ยง : เครื่องมือที่อยู่ในป่าละเมาะ เลื่อย ค้อน มีด อยู่ไหนหมด

ณรงค์ : เพื่อนมันเอาไปหมดแล้ว ให้มันเอาเถอะ

ลูกเลี้ยง : ไม่สักแผ่นที่เก็บซ่อนไว้หละ เอาไปซ่อนไว้ไหน

ณรงค์ : อยู่ข้างลำห้วยนั่น ไปเอาได้เลย

ลูกเลี้ยง : รงค์ทานข้าวทานน้ำก่อนนะ เตรียมลาบ แกงอ่อม เหล้าที่แกชอบมาให้

ณรงค์ : ของมัก (ชอบ) อยู่แล้ว เอาเหล้ามาเลย (ลูกเลี้ยงหัวเราะชอบใจ) จากนั้นรงค์ค้ำเกล้ากับ
ทานลาบที่ญาติ ๆ นำมาให้ และชักชวนเพื่อน ๆ ที่สนิทมาค้ำค้ำด้วยกัน มาซิ มากินด้วยกัน
รงค์พูด

ลูกเลี้ยง : ญาติ ๆ จำนวนสี่คน และลูก ๆ อีกสองคนเข้ามาล้อมรงค์และทานข้าวค้ำค้ำเกล้าด้วยกัน
พูดคุยกันอย่างสนุกสนาน (เกือบครึ่งชั่วโมง)

ลูกเลี้ยง : รงค์แกไปพบพ่ออู๋แม่อู๋ และแม่ของแกหรือไม่

ณรงค์ : ยังไม่พบเลย ยังไม่ได้ไปไหนเลย อู๋กับแม่อยู่เบื้องบนแล้ว

ลูกเลี้ยง : นาฬิกาของแกดีมาก จะขอให้หลานมันนะ

ณรงค์ : เออ เอาไปเถอะ หลานคนนี้ก็รักเหมือนลูก มันไม่กลัวเลยนะ มันกล้าดี

ลูกเลี้ยง : รงค์ ที่อยู่ที่ตายของแกนะ อย่าทักอย่าทอคนอื่น หลอกหลอนคนอื่นนะมันไม่ดี

ณรงค์ : ไม่พูดตอบแต่ได้พยักหน้ารับไว้

ลูกเลี้ยง : รงค์แกอยากจะได้อะไรบ้าง ?

ณรงค์ : อยากจะได้ชุดสีคำสักชุดหนึ่ง

ลูกเลี้ยง : เอ้อ แล้วจะทำบุญ (दान) ไปให้นะ

ลูกเลี้ยง : พระไม้นั้นนะ ขอให้หลานเก็บไว้ป้องกันตัวนะ

ณรงค์ : เอ้อ ให้ท่านอยู่กับมัน ช่วยรักษาตัวมันนะ แล้วโกที่ซื้อมาจากบ้าน ไปง่ละ เขาเอาไปหรือยัง?

ลูกเลี้ยง : ขายไปแล้วตัวไม่กี่บาท

ลูกเลี้ยง : รงค์ แกต้องมาบอกเลขบอกห่วยให้ฉันบ้างนะ เมื่อไหร่ก็ไม่เคยรวยสักที

ณรงค์ : ไม่รู้ว่าจะมันจะออกเลขอะไร แต่ชอบเลข 84 กับ 246 ลองซื้อดู อย่าเล่นมากนักนะ เออ

รถเครื่อง (มอเตอร์ไซค์) เหลือไว้มันละนะ ไม่ต้องขาย

ลูกเลี้ยง : เมียของณรงค์เขยิบเข้ามาใกล้ ๆ นำเงินจำนวน 1,000 บาทใส่ในกระเป๋าเสื้อของณรงค์

“อ้าย เอาไปไว้ใช้จ่ายในทางหน้านะ”

ลูกเลี้ยง : รงค์ แกกินแต่เหล้า มากินข้าวก่อนนะ เตรียมมาให้แล้ว พร้อมกับเปิดกับข้าววางเรียง

รายกันไป มีทั้งอาหารที่รงค์ชื่นชอบและไม่ชอบปะปนกันไป มีเนื้อย่าง เนื้อตุ๋น น้ำพริก

ซึ่งรงค์ชอบอาหารที่มีรสจัดอยู่แล้ว

ณรงค์ : เลือktanอาหารที่ตนเองชอบ ซึ่งญาติ ๆ ได้เตรียมมาให้ พลังพุดคุยกับญาติไปด้วย เมื่อ

ณรงค์ทานอาหารเสร็จแล้ว จึงเรียกลูก ๆ ทั้งสองคนให้เข้ามาหาและพุดคุยกันอย่างเงียบ ๆ

เป็นการส่วนตัว (ลูก ๆ ทั้งสองคนพากันร้องไห้)

ลูกเลี้ยง : รงค์ แกลองดูซิว่าของพวกนี้อันไหนบ้างที่เป็นของแก ลูกเลี้ยงหยิบเสื้อผ้า และสิ่งของ

เครื่องใช้ทั้งหลายมาเตรียมไว้ให้รงค์ได้เลือก

ณรงค์ : หยิบเลือกเสื้อผ้าและกระเป๋าของตนไว้ ส่วนที่เหลือหยิบคืนให้กับบรรดาญาติ ๆ จนหมด

ลูกเลี้ยง : ลูกเลี้ยงพากันร้องไห้ และต่างคนต่างหยิบเงินคนละ 200-300 บาท รวมกันได้ประมาณ

2,500 บาทให้รงค์เก็บไว้ในกระเป๋าเสื้อ (แม้ว่าจะต้องคืนให้ภายหลังจากที่วิญญาณออกจาก

ร่างไปแล้ว)

ณรงค์ : ยินดีนะ (ขอบคุณ) จะได้นำไปใช้จ่ายในทางหน้า ถ้าจะทำบุญเดือนเมษายนนี้ ให้ท่าน

ธรรม 1 กัณฑ์ และทานอะไรอีกก็ไม่รู้เรื่อง ช่วยกันนะ ไม่ค่อยได้ไปวัดจึงไม่ค่อยจะรู้เรื่องนี้
 ลูกเลี้ยง : เออ เราจะช่วยกันไม่ต้องห่วงหรอก แกอยากได้อะไรก็บอกนะ

ฉรรงค์ : ยังไม่อยากจะได้อะไรหรอกในตอนนี่

ลูกเลี้ยง : รงค์ ขอให้แกได้ไปอยู่ยังที่สุขสบายนะ ไม่ต้องห่วงข้างหลังหรอกนะ

ฉรรงค์ : ตรงเข้าไปหาญาติแต่ละคน รงค์นำตาไหลพราก จับมือญาติแต่ละคนจนครบ แล้วกลับมา

นั่งที่เดิมตรงกลางวงต่อหน้าหิ้งครู ลูกเลี้ยงบางคน และลูกของรงค์พากันร้องไห้ รงค์หัน

หน้าเข้าหาญาติสักครูจึงล้มตัวลงซัดเกร็ง หายใจหอบ ปลายเท้าดีดออกจากกันอย่างแรง

และค่อย ๆ อ่อนแรงลง วิญญาณของรงค์ได้ออกจากร่างของม้าชี้ไปทันที

ม้าชี้ : ลูกขึ้นนั่งในท่าเดิม อ้าว ๆ ๆ เจ้าพ่อคำริน ได้มาลงม้าชี้ต่อจากรงค์อีกครั้งหนึ่ง ถอดเสื้อผ้า

และเงินในกระเป๋าที่ญาติ ๆ ให้รงค์ออกและคืนให้ไปกับผู้เป็นลูกเลี้ยง และหลังจากที่เจ้าพ่อ

สวมเสื้อผ้าเสร็จ จึงหันหน้ามาพูดคุยกับลูกเลี้ยงต่อไป

เจ้าพ่อคำริน : คนตายไปแล้ว แต่ยังไม่ถึงเคราะห์กรรมนะ เป็นเรื่องส่วนตัว ชัดชัดของหมองใจกัน ให้

ทานกองเจดีย์ทรายจนครบอายุ 1 กอง เทียน ช่อ ตุง(ธง) จนครบอายุ ตุง 1 ตัว เขียนชื่อใส่

วันเดือนปีเกิด ดิศทางตุงนะ ปักไว้บนกองเจดีย์ทราย ไก่ 1 คู่ เหล้า 1 ขวด บุหรี่ 1 ซอง เพื่อ

นำไปแลกเปลี่ยนกับวิญญาณ นำเอาเสื้อคนตาย 1 ตัว ควัก (กระทง) ถอดจิต 1 อัน ในควัก

จะมีข้าวเกรียบ กล้วย อ้อย ข้าวตอกคอกไม้ บอกว่า นายอินปิ่น ขอนำมาแลกเปลี่ยน

วิญญาณ จุกเทียน 12 เล่ม จุกธูป 1 ดอก เมื่อจุกธูปเทียนและดับหมดแล้ว ให้นำเสื้อผู้ตาย

ห่อวิญญาณแล้วนำไปไว้ในบ้านที่สร้างขึ้น 1 หลัง(บ้านหลังเล็ก ๆ สร้างด้วยวัสดุง่าย ๆ ใน

ท้องถิ่น) ให้ทานธรรมกรรมนะจกรรม 1 ผูก ที่กองเจดีย์ทราย “เวรย่อมระงับด้วยการไม่

ของเวร” จะบุญให้จัดทำควักเครื่องสี่ ก่อน เพราะตายอย่างไม่หมดกรรมหมดเวร

ลูกเลี้ยง : แล้วจะทานอย่างไรคะเจ้า?

เจ้าพ่อคำริน : ให้ทำดังนี้ละ จัดทำควักเครื่องสี่ บอกเทวดบุตร เทวดา ปากประตูบ้าน และเจ้าที่ใน

บ้านในวันตกแต่งคา (วันเตรียมการ) ถอดเปลี่ยนแลกจิตผู้ตายมาโดยนำเสื้อผ้าของผู้ตายห่อ

วิญญาณมาด้วย ทานกองเจดีย์ทรายตามอายุของผู้ตาย ทานธรรมมาลัยโศค(โปรค) เพื่อ

ให้ผู้ตายได้พ้นจากทุกข์ โศก บริเวณสถานที่ตายและวันทำบุญให้เลี้ยงไก่ เหล้า บุหรี่ น้ำ

ข้าว และนำควักขจิตของผู้ตายไปด้วย เข้าใจดีแล้วนะ

ลูกเลี้ยง : ลูกเลี้ยงทุกคนต่างพากันเงิบและตั้งใจฟังเจ้าพ่อคำรินแนะนำจนจบ

เจ้าพ่อคำริน : มีอะไรอีกไหม ถามให้รู้แจ้ง วิญญาณได้รับส่วนบุญส่วนกุศล พ้นจากทุกข์จาก

เคราะห์กรรม ถ้าไม่มีอะไร พ่อก็จะขออวยพรให้กับวิญญาณและหมู่เราทุกคนที่อยู่ตรงนั้น

ได้รับความสุขสบาย พร้อม ๆ กับท้องคาถาและให้พรกับลูกเลี้ยงและวิญญาณ จากนั้นเจ้า

พ่อก็ลาออกจากม้าจี

ม้าจี : นำขันตั้ง 58 มาวางบนเหนือศรีษะ และนำขันตั้งมาวางบนหิ้ง หันมาพูดคุยกับลูกเลี้ยง เสรีจ
แล้วนะ เข้าพ่อท่านว่าอย่างไรบ้าง

ลูกเลี้ยง : จะได้อาทาน (ทำบุญ) กองทรายเท่ากับอายุ จดไว้แล้วเจ้า ตามที่เจ้าพ่อท่านบอกไว้

ม้าจี : ก็ทำตามเสียนะจะได้สบายใจ หลังจากนั้นม้าจีรับขันมดมือจากลูกเลี้ยง โดยลูกเลี้ยงผู้เป็น

ตัวแทนของเจ้าของขอน เป็นคนมดมือให้กับม้าจีคนแรกและญาติ ๆ อีกสองคน ม้าจีรับไหว้

หลังจากนั้น นำขันตั้งมดมือจากลูกเลี้ยงนำตั้งไว้บนหิ้งครู

ลูกเลี้ยง : เสรีจสิ้นพิธีกรรมจึงถาม้าจีและเจ้าพ่อกลับบ้าน

9. การลงขอนด่างกับการปฏิบัติทางองค์ความรู้เฉพาะทาง

จะพบว่าพิธีกรรมการลงขอนกระด้าง เป็นสถานการณ์ซึ่งจะพบเห็นได้ไม่บ่อยนัก เพราะพิธีกรรมเช่นนี้ ถือว่าต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานทางองค์ความรู้ของครู (ถ้าหากไม่มีครูที่ถือขอนกระด้าง ก็ไม่อาจจะลงขอนได้) เพราะฉะนั้นการลงขอนจึงถือเป็นความชำนาญการพิเศษของศิษยานุรักษ์ที่ไม่อาจนำไปลอกเลียนแบบหรือกระทำอย่างสุ่มเสี่ยง เปรียบเสมือนกับระบบการทำงานในสังคมสมัยใหม่ ซึ่งแยกเป็นสายชำนาญการเฉพาะด้านและสาขาวิชาที่ผ่านการอบรมฝึกฝนมาเป็นพิเศษ การลงขอนจะเป็นไปตามลำดับขั้นตอนและกระบวนการทางองค์ความรู้ของครู ซึ่งลูกเลี้ยงผู้เป็นเจ้าของขอนจะต้องนำไปสู่แนวทางการปฏิบัติตามอย่างคลืนคลานและเป็นไปตามกำหนด ตั้งแต่เริ่มกระบวนการอย่างมีความสัมพันธ์ต่อกัน โดยมีม้าจีจะทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างโลกแห่งอำนาจที่อยู่นอกเหนือการรับรู้กับโลกในทางสังคมและวัฒนธรรมผ่านพิธีกรรมเข้าด้วยกัน ซึ่งจะนำไปสู่กระบวนการมีปฏิสัมพันธ์ของชุมชนการปฏิบัติในกลุ่มลูกเลี้ยงผู้เป็นเจ้าของขอนและระหว่างเครือญาติด้วยกันเอง

ในช่วงระหว่างเริ่มต้นพิธีกรรม ตั้งแต่การตกลงจองขอน การจองขอน การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ในพิธีและจนถึงขั้นสิ้นสุดพิธีกรรม ลูกเลี้ยงผู้เป็นเจ้าของขอนจะเป็นผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมอยู่ตลอดเวลา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าตัวความรู้มิได้ถูกกระทำโดยม้าจีและศิษยานุรักษ์แต่ฝ่ายเดียว แต่เป็นการปฏิบัติการทางความรู้ร่วมกัน การจัดหาสิ่งของในพิธีกรรม เสื้อผ้าบัตรประจำตัวประชาชน และสิ่งของเครื่องใช้ของผู้ตาย ดอกไม้ รูปเทียน กรวยดอกไม้ ตลอดจนกระทั่งการนำควัก (กระตัง) ไปบอกกับผู้ตายยังป่าช้าหรือบริเวณสถานที่ตาย และตลอดทั้งกระบวนการ จะเป็นการเชื่อมต่ออารมณ์ความรู้สึกและสร้างความสัมพันธ์ ซึ่งก่อให้เกิดการเจรจาและการเรียนรู้

การปฏิบัติการของความรู้ในพิธีกรรมการลงขอนกระด้างเช่นนี้ จึงเป็นประสบการณ์เหนือโลกแห่งการสัมผัสของผู้คนในยามชีวิตปกติ การประกอบพิธีกรรมจึงเป็นสื่อที่จะสามารถอย่าง

ก้าวเข้าไปถึง เป็นจุดเชื่อมระหว่างโลกนี้กับโลกหน้า ซึ่งมีพื้นฐานความเชื่อมาจากพุทธศาสนาและอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ ความเชื่อเกี่ยวกับธาตุแห่งร่างกายและชีวิต ซึ่งบุคคลจะมีองค์ประกอบของกายหยาบหรือวัตถุที่มีธาตุคิน น้ำ ลม ไฟ และวิญญาณธาตุตามวิธีการคิดของผีเจ้านาย การผสมผสานทางองค์ความรู้จึงถูกนำมาใช้ยึดโยงโดยการเข้าทรงขออนกระด้าง การนำเอาวิญญาณธาตุมาพบปะพูดคุยกันโดยน้ำชีจะทำหน้าที่เป็นสื่อกลาง พิธีกรรมจึงเป็นองค์ความรู้ของการเลียนแบบปัจเจกบุคคลผู้ซึ่งตายไป เป็นการสลายพรมแดนจิตกั้นระหว่างบุคคลซึ่งอยู่คนละภพชาติ ที่จะสามารถมาพบเจอและสนทนากันได้

การแตกตัวทางองค์ความรู้ของผีเจ้านาย เป็นสิ่งที่สนองตอบต่อความต้องการและความคาดหวังในชีวิตของปัจเจกและชุมชนในเชิงสาธารณณะ โดยการผลิตซ้ำขององค์ความรู้ในพิธีกรรมการลงขออนกระด้าง ซึ่งกลายมาเป็นพิธีกรรมคอยเหนี่ยวรั้งความสัมพันธ์ของเครือญาติและครอบครัว จากรากฐานทางองค์ความรู้ของการลงผีเจ้านายแบบเดิม พิธีกรรมนี้เป็นสื่อที่ชี้ให้เห็นถึงการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงขององค์ความรู้ที่ตั้งอยู่บนเงื่อนไขของสังคมสมัยใหม่ ซึ่งสอดคล้องและตอบสนองต่อความต้องการทางสังคม ในชีวิตของความเปล่าเปลี่ยวอ้างว้าง และอยู่ในภาวะแห่งการสูญเสีย อันเป็นพิธีกรรมแห่งการเยียวยาและเชื่อมรอยต่อความสัมพันธ์ให้กลับมาอีกครั้งหนึ่ง พิธีกรรมเช่นนี้จึงควบคู่กับพิธีกรรมลงผีเจ้านาย ซึ่งมักจะพบเห็นในปัจจุบัน

10. การลงขออนกระด้างกับการแก้ไขปัญหาวุฒิกฤติในชีวิต

ความตายเป็นสภาวะแห่งการสูญเสีย การจากไปอย่างกระทันหันของบุคคลอันเป็นที่รักและนับถือ ย่อมก่อให้เกิดสถานภาพความต่อจิตใจและความสัมพันธ์ภายในชีวิตของปัจเจก ครอบครัว ตลอดจนบุคคลอันเป็นที่รู้จัก เหตุการณ์เหล่านี้อาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงแบบแผนแห่งการดำรงชีวิต และอาจจะกลายเป็นจุดหักเหของระบบความสัมพันธ์ บุคคลจะรู้สึกอ้างว้าง ไร้จุดหมาย เมื่อผู้นำหรือบุคคลในครอบครัวเกิดการสูญเสียไป ซึ่งสถานการณ์เช่นนี้จะเป็นจุดวิกฤติที่บุคคลประสบพบเจอและเป็นประสบการณ์ผ่านสังคมมาอย่างยาวนาน สื่อซึ่งจะเป็นเครื่องผูกโยงระหว่างคนที่ยังมีชีวิตอยู่ในภพนี้กับผู้ตายที่จากไปแล้วยังอีกภพหนึ่ง จะปรากฏในรูปวัฒนธรรมของการทำบุญ (เช่น คนตายโหงทำบุญนอกวัด คนตายดีทำบุญในวัด) ตลอดจนพิธีในระดับต่าง ๆ เช่น พิธีกรรมจัดงานศพ หรือแม้แต่การทำบุญอุทิศส่วนกุศล ไปให้กับผู้ตาย

การลงขออนกระด้าง จึงเป็นพิธีกรรมอีกทางเลือกหนึ่งที่คอยมุ่งตอบสนองความมุ่งหวังให้กับบุคคลในครอบครัวและเครือญาติ เพื่อการแก้ไขปัญหาวุฒิกฤติ โดยเฉพาะในรายที่ตายจากไปอย่างกระทันหัน การประกอบพิธีกรรมเป็นการดึงเอาประสบการณ์ของบุคคลโดยการทดแทนด้านอัตลักษณ์ของผู้ที่ตายจากไป กลับเข้ามาสู่สถานการณ์ของความสัมพันธ์ซ้ำในรูปแบบเดิมอีก

ครั้งหนึ่ง เพื่อที่จะคอยกระชับรอยต่อของจุดวิกฤติให้กลับมาสู่ดุลยภาพ ถึงแม้ว่าจะเป็นช่วงระยะเวลาอันสั้น แต่ก็เกิดกระบวนการสร้างเงื่อนไขจากสถานการณ์ของการเจรจาต่อรองเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์และเรียนรู้ระหว่างกันในช่วงของการประกอบพิธีกรรม ซึ่งเสมือนหนึ่งว่าผู้ตายยังคงมีชีวิตอยู่จริง อันนำไปสู่สถานการณ์ของการยอมรับและการคลี่คลายตัวของปัญหาตลอดจนนำไปสู่การปฏิบัติตามข้อตกลงและเงื่อนไขทางพิธีกรรม

11. การลงขอนกระด้างบทบาทการเยียวยาสถานภาพทางความสัมพันธ์

พิธีกรรมการลงขอนกระด้าง เป็นเทคโนโลยีซึ่งช่วยสร้างและกระชับความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างมีความแน่นอนเหนียว เวกติของพิธีกรรมเกิดการเจรจาต่อรอง ล้อเลียนแบบ ที่เด่นที่จริง ในขณะที่บางครั้งอาจจะดูว่ามีความจริงจัง ซึ่งเป็นกระบวนการหล่อหลอมประสบการณ์ระหว่างลูกเลี้ยงผู้ร่วมในพิธีกับศิษยขอนกระด้าง ให้กลับเข้ามาอยู่ในสถานการณ์ในโลกของความเป็นจริงอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งสื่อถึงการตอบสนองในเชิงจิตวิญญาณ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างลูกเลี้ยงเจ้าของขอนกับศิษยขอนจะเป็นไปทั้งตลอดกระบวนการในพิธี ที่จะช่วยยึดโยงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ที่ตายไปกับผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ ในขณะที่เดียวกันยังเป็นเวทีของการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวและเครือญาติเข้าด้วยกันเอง ในเวทีของการปฏิบัติกรร่วมกันเช่นนี้ ซึ่งผลสุดท้ายจะนำไปสู่สถานภาพของการสร้างเงื่อนไขและชุดของการปฏิบัติ (เช่น การทำพิธีกรรมเพื่อผู้ตาย หรือรวบรวมเงินทองให้กับผู้ตาย) ด้วบทของพิธีกรรมเองยังช่วยสร้างสภาวะเกิดการยอมรับและจำนนต่อสถานการณ์ของปัญหาด้วความยินยอมพร้อมใจ เพื่อจะนำกลับไปสู่สถานการณ์อันเป็นปกติในชีวิตประจำวันพร้อม ๆ กับแนวทางการวางแผนและการตัดสินใจในการดำเนินชีวิตในอนาคต

12. ลูกเลี้ยงกับการลงขอนกระด้าง

พบว่าลูกเลี้ยงผู้เป็นเจ้าของขอน หรืออาจจะเป็นลูกเลี้ยงในกรณีอื่นๆ ที่เคยมีประสบการณ์และเกิดการเรียนรู้ผ่านแบบแผนของประสบการณ์ในพิธีกรรมมาก่อน จะเกิดการเชื่อมโยงของความรู้และประสบการณ์ไปยังลูกเลี้ยงรายอื่น ๆ ให้เข้ามามีความสัมพันธ์และดึงดูดให้เข้ามาอยู่ในการปฏิบัติทำนองเดียวกัน เป็นเครือข่ายโยงใย “แบบเล่าสู่ต่อ ๆ กันไป” ดังนั้น เหตุผลส่วนหนึ่งของการตัดสินใจมาประกอบพิธีกรรมลงขอนจึงขึ้นอยู่กับข้อมูลและประสบการณ์ที่ได้มาจากการเชื่อมโยงระหว่างลูกเลี้ยงกรณีรายอื่น ๆ ก่อนหน้า

กระบวนการลงขอนกระด้าง เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ เจรจาและชุดแบบแผนทางความสัมพันธ์ระหว่างลูกเลี้ยงผู้เป็นเจ้าของขอนกับศิษยขอน ปฏิสัมพันธ์ดำเนินไปแบบสองทางของการสื่อสารสัมพันธ์และจะจบท้ายลงด้วเงื่อนไขข้อตกลง ลูกเลี้ยงอาจจะมีการสร้างข้อตกลงกับศิ

ขอนในแบบแผนของพิธีกรรม เช่น พิธีจัญความมั่นใจและความน่าเชื่อถือของวิญญาณ การจัดการ
ทรัพย์สินมรดก เป็นต้น

สภาพปัญหาและวิกฤติการณ์ในชีวิต เป็นอีกเหตุปัจจัยหนึ่งที่ลูกเลี้ยงมาขอให้พี่เจ้านาย
ประกอบพิธีกรรมลงขอนกระด้างให้ เพื่อสืบทอดความสัมพันธ์และมุ่งแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า เช่น
ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ปัญหาภายในครอบครัว หรือการแบ่งทรัพย์สินมรดก ตลอดจนการจัด
ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ที่ยังมีชีวิตกับผู้ที่ยังตายไปในวิถีคิดเชิงอุดมคติ เหตุผลความเชื่อ จักรวาลวิทยา
ลูกผู้ที่เป็นลูกเลี้ยง เช่น ความเชื่อในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ความสัมพันธ์
ระหว่างมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ ความเชื่อในอำนาจหรือพลังเหนือประสบการณ์
ตลอดจนสาเหตุการตายของวิญญาณที่นำมาลงขอน เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ลูกเลี้ยงมาขอความช่วยเหลือ
เหลือจากพี่เจ้านาย

13. เข้าคำรินกับการให้ความช่วยเหลือลูกเลี้ยง

นอกจากการประกอบพิธีกรรมลงขอนกระด้างแล้ว เจ้าคำรินยังให้ความช่วยเหลือลูก
เลี้ยงในด้านอื่น ๆ ตามที่ลูกเลี้ยงมาขอคำแนะนำช่วยเหลือ เช่น คู โขคลาก ทำเทียนสะเคาะเคราะห์
สืบชะตา ลงเจ้าที่ คูสาเหตุและอาการของคนเจ็บป่วย ปัญหาครอบครัว หน้าที่การงาน หรือปัญหา
เกี่ยวกับสุขภาพด้านต่าง ๆ ปัญหาเกี่ยวกับลูกหนี้ และปัญหาคู่ครอง เป็นต้น จากการศึกษาและเฝ้า
สังเกตการณ์เป็นระยะเวลา 3 เดือน ตั้งแต่เดือนมกราคม - มีนาคม 2544 พบว่าลูกเลี้ยงที่มาขอความ
ช่วยเหลือ มีความแตกต่างในหลายระดับ และความหลากหลายของปัญหาที่มาขอความช่วยเหลือ
ดังแสดงตารางการจำแนกดังนี้

ตารางที่ 4 แสดงการจำแนกปัญหา เพศ และจำนวนลูกเลี้ยงที่มาขอความช่วยเหลือจากเจ้าพ่อ
คำริน ตั้งแต่เดือนมกราคม - มีนาคม 2544

สภาพปัญหา	เพศ		รวมจำนวน(คน)
	ชาย	หญิง	
ครอบครัว	12	29	41
สุขภาพอนามัย ความเจ็บป่วย	36	53	89
เศรษฐกิจ/การทำงาน	17	44	61
การศึกษา	9	16	25
ปัญหาทางด้านคุ้มครอง	11	33	44
ขอหาย	4	8	12
ดูดวง โชคชะตาราศี	23	31	54
พิธีกรรมลงเจ้าที่	8	14	22
พิธีกรรมลงขอนกระด้าง	กลุ่ม	กลุ่ม	97
รวม	120	228	445

14. กระบวนการให้ความช่วยเหลือกับลูกเลี้ยง

การช่วยเหลือลูกเลี้ยงถือว่าเป็นภาระหน้าที่หลักของผีเจ้านายอีกประการหนึ่ง ม้าจี่จะ
อัญเชิญดวงวิญญาณของผีเจ้านายมาลงร่าง เป็นปกติทุก ๆ วัน ตามการเข้ามาขอความช่วยเหลือของ
บรรดาลูกเลี้ยงแต่ละราย แต่โดยทั่วไปแล้วจะยกเว้นประกอบพิธีกรรมในวันพระและวันพุธ เนื่อง
จากเชื่อว่าผีเจ้านายต้องไปประกอบพิธีกรรมในทางลับ (พิธีกรรมของผี) เช่นเดียวกันกับมนุษย์เพื่อ
ชำระล้างมลทินให้ดวงวิญญาณใสสะอาดบริสุทธิ์ ส่วนวันพุธเชื่อว่าเป็นวันอ่อน หากประกอบพิธี
กรรมมักจะไม่บังเกิดผลสำเร็จ การอัญเชิญดวงวิญญาณผีเจ้านายมาลงร่างของม้าจี่นั้น จะต้องมีขัน
ครุอยู่ก่อนแล้วเท่านั้น หากว่าอยู่ในช่วงการเปลี่ยนขันครุเพื่อยกครุใหม่ หรือมีเหตุอันจำเป็นที่จะ
ต้อง “คว่ำขันครุ” (เรือขันครุ) ม้าจี่จะต้องทำขันครุ 24 ตั้งไว้บนหิ้งครุเสมอ เพื่อเป็นที่สิงสถิตย์ของ
ครุและผีเจ้านายเป็นการชั่วคราว แต่ก็อาจจะเชิญผีเจ้านายมาลงเพื่อให้ความช่วยเหลือกับลูกเลี้ยงได้
หากมีกรณีจำเป็นเร่งด่วนจริง ๆ แต่ก็มักจะไม่นิยมกระทำกัน ขันครุใหญ่ จึงเป็นเครื่องบ่งถึงสถาน
ภาพและบาทบาท ตลอดจนองค์ความรู้และอำนาจของครุ ที่มีผีเจ้านายจะคอยคลับันดาลให้ความ
ช่วยเหลือลูกเลี้ยงได้อย่างประสบผลสำเร็จและเฉพาะเจาะจง การเชิญผีเจ้านายมาลงร่างของม้าจี่จะ
ต้องเป็นไปตามขั้นตอนขององค์ความรู้และระเบียบวิธีการปฏิบัติ ซึ่งจะมีท่วงทำนองที่คล้ายคลึงกัน

14.1. ความบริสุทธิ์ทางจิตใจและร่างกายของม้าจี

การให้ความช่วยเหลือกับลูกเลี้ยง ม้าจีจะต้องเป็นผู้ที่มีความบริสุทธิ์ใจ ยินดีให้ความช่วยเหลือกับลูกเลี้ยงทุกคน โดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ยอมเสียสละเวลาส่วนตัว อุทิศให้กับเจ้าพ่อ เพื่อสร้างกุศลผลบุญร่วมกัน ม้าจียังต้องมีจิตใจที่เป็นสมาธิ หมั่นสวดมนต์ไว้พระ รักษาศีลและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์อย่างไม่นอกกรีคนกรอ ในขณะเดียวกันม้าจียังจะต้องอาบน้ำมันสัปดาห์ก่อนการประกอบพิธีกรรมอยู่อย่างเสมอ เพราะเชื่อว่าน้ำแช่มมันสัปดาห์ เป็นน้ำอันศักดิ์สิทธิ์ที่จะช่วยชำระล้างมลทินของม้าจีให้ใสสะอาด ทำให้ง่ายต่อการมาลงของเทพเจ้าที่อยู่เหนือกว่ามนุษย์ ความเห็นแก่ตัวของม้าจี หรือการฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดของครู เช่น การให้พิธีกรรมเพื่อเป็นอาชีพ การเรียกร้อยเงินค่าให้ความช่วยเหลือลูกเลี้ยงเกินครูกำหนด อาจจะทำให้ลูกเลี้ยงตาย “หมายถึงการที่ลูกเลี้ยงจะไม่มาขอความช่วยเหลือจากผีเจ้านายอีก เหตุผลหนึ่งก็คือ ผีเจ้านายจะให้ความช่วยเหลือกับลูกเลี้ยงไม่ประสบผลสำเร็จนั่นเอง”

ดังนั้น ความบริสุทธิ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจของม้าจี จึงมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการช่วยเหลือลูกเลี้ยงของผีเจ้านาย เป็นอุดมการณ์เชิงศีลธรรมที่จะคอยเป็นเครื่องกำกับและถูกถ่ายทอดทางปฏิบัติในสถานการณ์ที่เป็นจริง อันมีส่วนเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกันระหว่างผู้ซึ่งเป็นลูกเลี้ยงที่มาขอความช่วยเหลือและม้าจีเอง โดยเฉพาะสะท้อนถึงการปกป้องสิทธิและผลประโยชน์ของลูกเลี้ยงให้เกิดความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรทางองค์ความรู้ ในขณะที่ต้องมีจิตใจที่เป็นกลาง ให้อภัยความรู้ตามสถานะและบทบาทของคนอย่างมีความเป็นธรรม ไม่เป็นการแสวงหาผลประโยชน์หรือกำไรจากการให้ความช่วยเหลือ ซึ่งผลที่สุดจะนำไปสู่แบบแผนของความสัมพันธ์ที่มีความเท่าเทียมและเกิดความเป็นธรรมนั่นเอง

14.2. เชิญผีเจ้านาย

ม้าจีที่มีผีเจ้านายคอยให้ความช่วยเหลือกับลูกเลี้ยง ภายหลังจากที่อาบน้ำมันสัปดาห์ ในช่วงเช้าของวันประกอบพิธีกรรมเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะต้องสวมเสื้อผ้าที่สะอาด บางแห่งอาจจะใช้ชุดสีขาว แต่โดยส่วนใหญ่ปัจจุบันม้าจียังคงนิยมสวมเสื้อผ้าตามความสะดวก เมื่อมีลูกเลี้ยงมาขอความช่วยเหลือ ม้าจีจะเป็นผู้จัดรูปเทียนเพื่ออันเชิญผีเจ้านายมาลงร่าง บางแห่งจัดรูป 12 ดอก บางแห่งอาจจะใช้รูป 24 ดอก แล้วแต่ศรัทธาของแต่ละแห่งซึ่งมีความแตกต่างกันไป รูปจะเป็นชื่อของม้าจี เพื่อนำพาไปบอกกับครูและเจ้าพ่อว่ามีลูกเลี้ยงกำลังมาขอความช่วยเหลือ ม้าจีจะท่องมนต์คาถาเป็นส่วนตัวและคำพรรณนาต่ออำนาจของเจ้าพ่อครูบาอาจารย์ในระหว่างจัดรูป จากนั้นม้าจีจะยกขันเชิญ

ผีเจ้านายไว้บนเหนือศีรษะพร้อม ๆ กับทองมนต์คาถา อ้อนวอนให้ผีเจ้านายลงมาเพื่อช่วยเหลือลูกเลี้ยง ได้้อย่างสำเร็จและมีความแม่นยำ

14.3. การเปลี่ยนแปลงสถานภาพของม้าขี่สู่บุคคลอื่น

ม้าขี่จะคุยกับลูกเลี้ยงอย่างเป็นปกติ ภายหลังจากที่เชิญผีเจ้านายแล้ว ซึ่งไม่ทราบว่าจะมีผีเจ้านายคนในบ้างที่จะมาลงร่างในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ ขึ้นอยู่กับปัญหาของลูกเลี้ยงแต่ละราย อาการง่วง หาวนอน เธอ เป็นสิ่งที่บ่งบอกว่าเจ้าพ่อกำลังจะลงมาเข้าร่าง และอาการจะเป็นหนักขึ้นเรื่อย ๆ ม้าขี่บางคนอาจมีอาการเธอเสียงดัง ตัวสั่น หัวสั่น มือสั่น ร่วมด้วย แล้วแต่ว่าปาง (ในที่นี้หมายถึงชาติกำเนิดและบุญบารมี ในขณะที่ปางจะมีความหมายโดยรวมและครอบคลุม) ที่เจ้าแต่ละคนจะมาลงมีความแตกต่างกัน เช่น บางองค์มีอิทธิฤทธิ์ หรือเจ้าที่ยังหนุ่ม ๆ อาจจะมาลงร่างม้าขี่แรง บางองค์เตะเก้าอี้ บางองค์ชอบมาอย่างเสียงดัง ในขณะที่เจ้ามีอายุ รักษาศีล อาจจะมาลงม้าขี่อย่างเงียบ ๆ ขึ้นอยู่กับว่าอุปนิสัยและบุคลิกของผีเจ้านายแต่ละคนอีกด้วย

อาการเธอ หาว หัวสั่น ตัวสั่น มือสั่น หรืออาการอื่น ๆ เป็นกระบวนการถูกนำมาใช้ซึ่งแสดงถึงสถานภาพของการเปลี่ยนผ่านจากจากบุคคลปกติกลับกลายเป็นบุคคลอื่น เป็นขณะที่อยู่ในช่วงจุดหักเหของชีวิต จิตวิญญาณซึ่งเป็นของม้าขี่เองจะถูกเก็บรักษาโดยองค์อำนาจแห่งครูและผีเจ้านาย พร้อม ๆ กับการเข้ามาครอบงำของร่างกายม้าขี่ ม้าขี่หลายคนให้การตรงกันว่า เมื่อมีผีเจ้านายมาลงแล้ว จะทำอะไรก็ จะพูดสิ่งใดลงไป ตนเองไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ได้ จะเป็นไปตามอำนาจและความต้องการของผี หากผีมีอำนาจมากมีบารมี และมีครูแอง อาจจะทำให้ม้าขี่ไม่มีความรู้สึกตัวใด ๆ เลยก็ได้ ตัวของม้าขี่ในขณะที่มีผีเจ้านายมาลง จึงไม่ใช่ม้าขี่แต่เป็นตัวตนของเจ้า ที่อาจจะเป็นทั้งผู้หญิง ผู้ชาย เด็ก คนแก่ ที่มีอุปนิสัยใจคอแตกต่างกันไป เจ้าบางองค์อาจจะชอบพูดเสียงดัง ชอบใช้อำนาจ แต่เจ้าบางองค์อาจจะพูดจาอ่อนหวาน ไพเราะนุ่มนวล อัดลักษณะของผีเจ้านาย จึงถูกทดแทนด้วยเครื่องแต่งกายสีต่าง ๆ ประจําองค์ที่บ่งบอกถึงบุคลิกภาพ ความชำนาญการแทนตัวตนของม้าขี่บางชั่วขณะที่มีการลงทรง

14.4. การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างม้าขี่และลูกเลี้ยง

เมื่อมีผีเจ้านายมาลงร่างของม้าขี่แล้ว การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผีเจ้านายและลูกเลี้ยง จะเริ่มดำเนินไปอย่างมีความสำคัญ ม้าขี่จะถูกทดแทนด้วยองค์ความรู้และความชำนาญการที่ไม่เคยมีมาก่อนจากผีเจ้านาย ลูกเลี้ยงจะเป็นผู้ที่ถูกจูงใจให้เข้ามามีความสัมพันธ์กับกระบวนการสร้างการเรียนรู้ในลักษณะคลิบคลาน ซึ่งอยู่ในฐานะชายขอบขององค์ความรู้ (บางคนอาจจะไม่มีต้นทุนทางความเชื่ออยู่ก่อนเลย) การสนทนา การเจรจา การต่อรองระหว่างลูกเลี้ยงและผีเจ้านาย จึงเป็น

ปฏิสัมพันธ์แบบสองทาง ที่มีผีเจ้านายและขันครุเป็นศูนย์กลางของความรู้ ความสัมพันธ์ของการเรียนรู้ร่วมกันจึงเป็นกระบวนการนำไปสู่แนวทางของพฤติกรรมและการปฏิบัติของลูกเลี้ยงในลำดับต่อไป

14.5. ความสมบูรณ์ของพิธีกรรม

เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการประกอบพิธีกรรมการให้ความช่วยเหลือกับลูกเลี้ยง หลังจากที่มีการสนทนาเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผีเจ้านายและลูกเลี้ยง เป็นจุดร่วมของข้อตกลงเพื่อที่จะนำไปสู่แนวทางการปฏิบัติ ผีเจ้านายจะอำนวยความสะดวกให้กับลูกเลี้ยง ในขณะที่ลูกเลี้ยงจะถวายตัวเป็นลูกศิษย์และปฏิบัติตาม หรืออาจจะไม่เกิดผลของการนำไปสู่แนวปฏิบัติหากชุดของความรู้ผีเจ้านายอยู่ห่างกันกับคนละชุดความรู้ของลูกเลี้ยง หรือในกรณีที่ไม่เกิดผลของการคลี่คลายของการเรียนรู้

15. ลูกเลี้ยง

ลูกเลี้ยงที่มาขอให้ผีเจ้านายได้ช่วยเหลือ มีความหลากหลายแตกต่างกันไป ทั้งระดับอายุ การศึกษา อาชีพ เพศ และสถานภาพทางสังคม แต่โดยสรุปแล้วกลุ่มลูกเลี้ยงที่มาขอความช่วยเหลือ มีเหตุมีผลและปัจจัยที่คล้ายคลึงกันได้แก่

-สถานการณ์ของปัญหา

เป็นปัญหาโดยทั่ว ๆ ไปของชีวิต เช่น การเรียน อาชีพ การทำมาค้าขาย ปัญหาครอบครัว ปัญหาทางสุขภาพ ปัญหาโชคชะตาราศี ความล้มเหลวของชีวิต จนกระทั่งเป็นปัญหาวิกฤติของชีวิตและครอบครัว เช่น อุบัติเหตุ ความเจ็บป่วยที่รุนแรง ซึ่งไร้ทางออก

-ประสบการณ์ของชีวิต

สถานการณ์ของการแสวงหาทางออกของปัญหา ซึ่งลูกเลี้ยงแต่ละคนจะมีความแตกต่างกัน สำหรับลูกเลี้ยงบางคนอาจจะเคยผ่านประสบการณ์ขอความช่วยเหลือจากผีเจ้านายมาก่อนและแนะนำให้กับคนอื่น ๆ ต่อไป ลูกเลี้ยงบางคนอาจจะไม่มีต้นทุนทางความเชื่อเรื่องนี้เลย แต่ไม่มีทางเลือกอื่นใด จึงทดลองตัดสินใจปรึกษากับผีเจ้านาย โดยเฉพาะในรายที่หมดหนทางจริง ๆ อิทธิพลของศาสนาและพื้นฐานของความเชื่อเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่มีส่วนผลักดันต่อการตัดสินใจมาขอความช่วยเหลือจากผีเจ้านายโดยตรง

-การแสวงหาทางเลือก

ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ ความเชื่อ ความศรัทธา และโลกทัศน์ของลูกเลี้ยงแต่ละราย สภาพของเหตุการณ์ของปัญหา เป็นสิ่งสำคัญที่ส่งผลต่อการเลือกและแสวงหาทางออกตามหลักการของเหตุผล บางรายกรณีเลือกตัดสินใจเพื่อหาทางออกด้วยวิธีการอื่น ๆ มาก่อนแล้ว แต่ไม่ได้ผล จึงมาพึ่งผีเจ้านายเป็นทางเลือกสุดท้าย ในขณะที่บางคนอาจจะพบกันครั้งทางระหว่างการมาพบกับผีเจ้านายและผสมผสานไปกับการรักษาหรือพึ่งพาระบบอื่นๆ ไปด้วย แต่สำหรับผู้ที่มิมีต้นทุนทางความเชื่อและศรัทธาอยู่ในระดับหนึ่ง เช่น ผู้ที่เป็นลูกเลี้ยงของผีเจ้านายอยู่แล้ว หรืออยู่ในสถานการณ์ที่จะตัดสินใจว่าจะต้องพึ่งพาผีเจ้านายอย่างเดียว ก็อาจจะเลือกมาพบกับผีเจ้านายโดยตรง ในขณะที่ลูกเลี้ยงที่ไม่มีต้นทุนทางความเชื่อบางคนอาจจะไม่เคยคิดหรือตัดสินใจที่จะมาพบกับผีเจ้านายเลย แต่ถูกชักจูงแนะนำ หรือมาพบโดยบังเอิญ หรืออาจจะต้องการพิสูจน์ ทดลอง การมาพบผีเจ้านายจึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งซึ่งขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของลูกเลี้ยงแต่ละรายกรณี

16. ขั้นตอนการมาขอความช่วยเหลือจากผีเจ้านาย

เมื่อลูกเลี้ยงตัดสินใจแสวงหาทางเลือกเพื่อมาพบกับผีเจ้านาย ลูกเลี้ยงจะเป็นผู้เตรียมคำถามและทางแก้ไขปัญหามาก่อนล่วงหน้า ตลอดจนสิ่งของเครื่องใช้ตามข้อกำหนดมาก่อน หรือบางรายกรณี บ่อยครั้งที่ลูกเลี้ยงหน้าใหม่จะได้รับคำแนะนำจากลูกเลี้ยงคนอื่น ๆ เกี่ยวกับขั้นตอนและวิธีการมาพบกับผีเจ้านาย หรือจากคำบอกกล่าวจากผีเจ้านายโดยตรง แต่โดยทั่วไปจะมีขั้นตอนที่สำคัญ ๆ คล้ายคลึงกัน คือ

16.1. เตรียมตัวและอัญเชิญผีเจ้านาย

การมาพบกับผีเจ้านาย ส่วนใหญ่ลูกเลี้ยงจะเป็นผู้จัดเตรียมดอกไม้ (สีขาว) รูป เทียน และเงินค่าขันครุ (ขันตั้ง) มาก่อนล่วงหน้า ในบางแห่งอาจจะใช้บัตรประจำตัวประชาชน เสื้อผ้าของคนป่วยร่วมด้วย ลูกเลี้ยงมักจะทราบจากการบอกต่อ ๆ กันไป ก่อนที่ม้าขี่จะอัญเชิญผีเจ้านายมาลง ลูกเลี้ยงจะต้องเตรียมสิ่งเหล่านี้ และยื่นให้กับผีเจ้านายพร้อม ๆ กับเงินค่าขันตั้ง หลังจากที่มีผีเจ้านายมาลงม้าขี่แล้วและก่อนที่จะเริ่มดำเนินพิธีกรรมต่อไป

16.2. ขั้นตอนการมีปฏิสัมพันธ์และการเรียนรู้

ในระหว่างดำเนินพิธีกรรม เป็นขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ ซักถาม ต่อรอง ผ่อนปรน ระหว่างลูกเลี้ยงที่ไม่รู้กับผีเจ้านายที่มีความรู้ การสนทนา ซักถามระหว่างลูกเลี้ยงและผีเจ้านาย

จะเริ่มขึ้นอย่างเป็นทางการ หลังจากที่ผีเจ้านายทราบชื่อ สกุล วันเดือนปีเกิดของลูกเลี้ยง และกรณีที่ลูกเลี้ยงวางเงินค่าขันครุแล้ว พิธีกรรมการลงขอนกระดัง การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างดวงวิญญาณของผู้ตาย (ในร่างของม้าจี่) กับบรรดาเครือญาติ จะเป็นสิ่งที่ช่วยสื่อระหว่างคนที่ตายไปแล้วและคนเป็น ช่วยสร้างสรรคความสัมพันธ์ที่ดีให้เกิดความเหนียวแน่นกลับมาอีกครั้งหนึ่ง แม้เพียงชั่วขณะก็ตาม ชั้นของการมีปฏิสัมพันธ์จะเป็นรากฐานที่ช่วยสร้างความไว้นือเชื่อใจและสร้างความมั่นใจระหว่างผู้เข้าร่วมพิธีและม้าจี่ได้อย่างแนบแน่น

16.3. ชั้นสมบูรณทางพิธีกรรม

เป็นชั้นของการแสวงหาข้อตกลงและจุดร่วมเพื่อค้นหาทางเลือกหรือทางออกของปัญหา ภายหลังจากชั้นการมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งดำเนินสักระยะหนึ่ง ทั้งนี้ผู้ที่เป็นลูกเลี้ยงจะเกิดการยอมรับหรือไม่ก็ตาม ถ้าหากว่าลูกเลี้ยงมีความเชื่อ หรือเชื่อครึ่งไม่เชื่อครึ่ง ก็อาจจะนำไปสู่ขั้นตอนการปฏิบัติตามและคลิบคลานเข้ามากลายเป็นลูกเลี้ยงอย่างถาวร ในกรณีที่ลูกเลี้ยงที่ไม่ยอมรับในชุดขององค์ความรู้ของผีเจ้านาย ถึงแม้ว่าจะยอมรับฟังในคำบอกกล่าว แต่ก็อาจจะไม่นำไปสู่การปฏิบัติตามอย่างไม่มีข้อกังขาใด ๆ เช่นกัน

17. กรณีลูกเลี้ยงผีเจ้านาย

กรณีศึกษาที่ 1 คุณพวงรัตน์(ไก่)

คุณไก่ มีบ้านเดิมอยู่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ปัจจุบันมีอายุ 44 ปี จบการศึกษาระดับอนุปริญญา เคยมีอาชีพเป็นเสมียนประจำอำเภอแห่งหนึ่งทางภาคใต้ เมื่ออายุ 28 ปี คุณไก่ได้ย้ายติดตามสามีซึ่งมีอาชีพเป็นทนายความมาอยู่จังหวัดเชียงใหม่ จึงมีความจำเป็นต้องลาออกจากงานและหันมาประกอบธุรกิจส่วนตัว เพื่อช่วยเหลือสามี แต่เนื่องด้วยปัญหาครอบครัวและสุขภาพของทั้งคู่ไม่ค่อยดีจะคืนัก คุณไก่เองเจ็บป่วยเป็นโรคกระเพาะอาหารเรื้อรัง เมื่อไปพบแพทย์ครั้งแรกได้ยามากินเป็นประจำ แต่อาการก็ไม่หายขาด กลับมาเป็นอยู่เช่นเดิม อาการที่เป็นอยู่เริ่มเป็นหนักมากขึ้น คุณไก่เล่าว่า ในบางครั้งหากลองคลำหน้าท้องดูเหมือนกับว่าท้องของคนเป็นคลื่น มีก้อนไหลไปมาได้ บางครั้งก็หายไปเป็นเช่นนี้อยู่เรื่อยๆ และบ่อยๆ สามีจึงพาตนเองไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลเอกชนแห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ แพทย์จึงวินิจฉัยว่าเป็นเนื้องอกในมดลูก เข้าออกโรงพยาบาลเป็นประจำจนรู้สึกเบื่อหน่ายกับชีวิตและหมควัง เพราะโรคมะเร็งรักษาให้หายขาดได้ยาก หมอให้ยากับตนเองมาทานที่บ้านจนรู้สึกเมื่อที่จะทานยา แต่หมอก็ยังไม่ตัดสินใจให้ผ่าตัดโดยทันที คอยเฝ้าดูอาการสักระยะหนึ่ง ในขณะที่ตนเองนอนป่วยอยู่ที่บ้าน คุณนายทองม้วน ซึ่งเป็นรุ่นพี่ที่รู้จักและสนิทกันคนหนึ่ง ซึ่งคุณไก่เองก็ให้ความเคารพนับถือไปมาหาสู่กันเป็นประจำ คุณนายทองม้วน

เป็นลูกศิษย์ของเจ้าพ่อสายน้ำผึ้งเกือบ 18 ปี ตั้งแต่เจ้าพ่อลงมาเจ้าทรงใหม่ ๆ ได้แนะนำให้คุณทดลองมารักษากับเจ้าพ่อ เมื่อคุณได้ยินคำแนะนำจากคุณนายทองม้วนครั้งแรก ก็ไม่ได้เกิดความสนใจสักเท่าไรนัก ได้แต่ฟังคุณนายทองม้วนเล่าเพราะเอาใจเท่านั้น ในความเป็นจริงแล้วคุณเองก็ไม่เคยมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผีตางอยู่เลยแม้แต่น้อย คิดแค่ว่าจะต้องไปพบหมออยู่บ่อย ๆ และปฏิบัติตามคำแนะนำ ผีจะมาช่วยเราได้อย่างไร คุณจึงไม่ให้ความสนใจมากนัก แต่มีอยู่วันหนึ่งคุณนายทองม้วนกับสามีก็อาสาพาคุณไปพบกับเจ้าพ่อเอาคือ ๆ ทั้ง ๆ ที่ตนเองยังไม่ทันตั้งตัวและไม่มีความเชื่ออยู่ในใจเลยแม้แต่น้อย แต่ก็ต้องยอมไป ด้วยความเกรงอกเกรงใจ เมื่อมาถึงหอทรงของเจ้าพ่อคุณเหมือนว่าวันนั้นคนเต็มแน่นขนาดต้องรอกคนอื่น ๆ ตั้งนาน แต่ตัดสินใจว่าเมื่อมาถึงแล้วก็ลอง ๆ เสี่ยงดู เผอิญว่าถ้าหากมีโอกาสอาจจะหายก็ได้ แต่จริง ๆ ในใจก็ยังไม่ยอมเชื่ออยู่ดี เมื่อขณะตอนที่เจ้าพ่อรักษาคุณ บอกว่าตนเองป่วยเป็นโรคลมในท้อง ไม่ใช่เนื้องอกในมดลูกตามที่แพทย์บอก โรคที่เป็นอยู่เกิดจากราศีในร่างกายไม่ดี เจ้าพ่อได้ให้น้ำมันคัมภีร์มาดื่มกิน เช็ดแกกหน้าท้อง ตอนนั้นรู้สึกว่ามีเจ็บมากไม่กล้ายอมมารับการรักษาอีก แต่เมื่อกลับไปถึงบ้านไม่กี่วัน อาการปวดท้องที่เป็นอยู่เริ่มผ่อนคลายลงอย่างน่าแปลกประหลาด ลมที่เป็นก้อนในท้องไม่รู้ว่าหายไปไหนทั้ง ๆ ที่มีก้อนคลำพบอยู่บ่อย ๆ ทำให้รู้สึกเกิดความแปลกใจ คุณไก่อเล่าว่า เมื่ออาการที่เป็นอยู่ค่อย ๆ ทุเลาลงตนเองยังคงไปรับการรักษาจากโรงพยาบาลตามปกติ และตัดสินใจมาเช็ดแกกกับเจ้าพ่ออยู่บ่อย ๆ สลับกันไปมาเช่นนี้อยู่เรื่อย ๆ เจ้าพ่อก็ยังแนะนำให้คุณไปรักษากับโรงพยาบาลตามปกติ แต่เจ้าพ่อก็จะช่วยในเรื่องโรคลม ปัจจุบันอาการของตนเองที่เคยเป็นอยู่กลับพบว่าหายเป็นปกติ คุณไก่อ เป็นลูกศิษย์ของเจ้าพ่อสายน้ำผึ้งมาได้นานประมาณ 5 ปี

เจ้าพ่อกับพวงรัตน์

ปัจจุบันคุณไก่อ ให้ความเคารพนับถือเจ้าพ่ออยู่มาก เพราะเจ้าพ่อได้ช่วยรักษาตนเองให้หายเป็นปกติ ถ้าไม่มีเจ้าพ่อก็คงจะตายไปนาน เจ้าพ่อได้ช่วยชีวิตเอาไว้ คุณไก่อเล่าว่า “อย่างน้อยพื้กับแฟนก็มีพื้พื้ เจ้าพ่อจะช่วยแนะนำและหาทางออกแก้ไขปัญหา และคอยให้กำลังใจเสมอมา พื้ก็จะแวะมาหาพูดคุยกับเจ้าพ่ออยู่เป็นประจำ” คุณไก่อ เล่าต่อไปว่า “แต่เราก็ต้องยอมรับว่าเจ้าพ่อท่านก็ไม่ว่าจะช่วยเราได้หมดเรา ต้องฟังพาดนของก่อนเสมอ โรคนางอย่างเจ้าท่านก็ช่วยรักษาให้อย่างพื้ครั้งแรกก็ไม่เคยยอมเชื่อเลย ไปหาหมอมาดังหลายครั้ง อาการก็เป็น ๆ หาย ๆ แต่เจ้าพ่อก็สามารถรักษาให้หายได้ ปัจจุบันพื้ก็หายเป็นปกติดี เจ้าพ่อท่านได้ช่วยแนะนำให้พื้ดี เมื่อก่อนพื้ก็ไม่ค่อยจะยอมเชื่อเจ้าพ่อสักเท่าไรนัก แต่ปัจจุบันนี้เจ้าพ่อช่วยครอบครัวเราไว้ได้มาก เจ้าพ่อจึงเป็นที่เคารพศรัทธาของพื้และสามี สามีของพื้ก็มาหายกับเจ้าพ่อ เขาเองเป็นโรคมะเร็งเนื้อร้ายมีอาการที่รุนแรงมากเคยไปรับการรักษาจากโรงพยาบาลมาหลายแห่ง ทีแรกเขาก็ไม่ยอมเชื่อ แต่เมื่อพื้หาย พื้ก็ดึงตัว

เขามา ปัจจุบันอาการของสามีก็ดีขึ้นมาก ปกติเวลามีเรื่องเคียดแค้นหรือร้อนใจ เราก็จะมาปรึกษากับเจ้าพ่อท่าน ท่านไม่เคยด่าว่าบ่นหรือว่าร้ายใคร แต่เจ้าพ่อคุณเป็นคนที่มีเมตตา แม้แต่เรื่องส่วนตัวของพี่ที่บ้านภาคใต้(ไม่บอกว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับเรื่องอะไร) เจ้าพ่อก็ช่วยจัดการให้เป็นผลสำเร็จ พี่กับเจ้าพ่อเคยไปทำพิธีร่วมกันมาครั้งหนึ่งในปี พ.ศ.2543 ที่จังหวัดประจวบฯ ใครก็ตามที่พี่เห็นว่าเจ้าพ่อจะช่วยให้ มีความทุกข์เคียดแค้นหรือร้อนใจ พี่ก็จะช่วยแนะนำมา เพื่อขอคำปรึกษาจากเจ้าพ่อ พี่ก็เกิดความสบายใจที่ได้ช่วยเหลือคนอื่น ๆ ไปด้วย ก็แปลกใจตนเองอยู่เหมือนกันที่ยอมเชื่อเจ้าพ่อทั้ง ๆ ที่แต่ก่อนพี่จะต่อต้านและไม่ชอบเรื่องนี้เลย แม้แต่สามีก็รู้สึกเกิดความอึดอัด บ่นจู้จี้ตลอดเวลาตอนสมัยเมื่อ 4-5 ปี ตอนที่พี่เกิดการเจ็บป่วยและมารักษาที่เจ้าพ่อ แต่ตอนนี้สามีของพี่กลับเชื่อตามที่เพราะว่าเขาเองหายจากอาการเจ็บป่วยที่เขาเป็นอยู่ลงไปมาก ตอนหลัง ๆ มาพี่เคยนำเจ้าที่บ้านมาลงหลายต่อหลายครั้ง เพื่อที่พี่กับสามีจะได้ปฏิบัติตนอย่างถูกต้องทำธุรกิจขึ้น ช่วยปกป้องดูแลคุ้มครองบ้านเรื่อง และหากมีปัญหาเจ้าพ่อก็จะคอยชี้แนะและคอยให้ความช่วยเหลือเสมอ

กรณีศึกษาที่ 2 คุณมานพ (คุณอ้วน)

มานพ ปัจจุบันอายุได้ 44 ปี ภูมิลำเนาเป็นคนจังหวัดเชียงใหม่ จบการศึกษาระดับปริญญาตรีทางกฎหมาย จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง ปัจจุบันมีอาชีพเป็นทนายความรับว่าความทั่วไป คุณอ้วนเป็นลูกศิษย์คนหนึ่งของเจ้าพ่อ ซึ่งให้ความเคารพนับถือมานานเกือบ 5 ปีเต็มเช่นเดียวกัน คุณอ้วนเองเล่าให้ฟังว่า ในหลายปีก่อนคุณอ้วนเองก็ไม่ค่อยจะเชื่อเรื่องเหล่านี้มากนัก เพราะคนเป็นคนที่รู้จักแยกแยะเป็น แต่เอาเข้าจริง ๆ มันไม่ใช่สิ่งที่เราคิดเลย สิ่งที่เราคิดมันก็ไม่ถูกต้องทั้งหมด คุณอ้วนบอกว่า เป็นเพราะตนเคยพิสูจน์ด้วยตนเอง ซึ่งตอนนั้นตนป่วยเป็นโรคมะเร็งตั้งแต่กำเนิด หน้าหนาวเป็นหวัดคัดจมูก หายใจติดขัดอยู่ตลอดเวลา หน้าร้อนก็มีอาการหนักเหมือนกับอาการลมพิษแดงเป็นผื่นขึ้นตามตัวคันมาก เคยไปปรึกษาแพทย์ บอกว่าผมป่วยเป็นลมพิษธรรมดา ๆ ให้ยามาทาและทานยาติดต่อกัน จนไม่อยากจะไปรักษาอีก เพราะโรคนี้ไม่หายขาดสักที เปลี่ยนโรงพยาบาล เปลี่ยนแล้วเปลี่ยนอีก ภรรยาที่เช่นเดียวกัน เมื่อก่อนเขาเองป่วยเกี่ยวกับช่องท้อง เราจะผลัดกันเข้าออกโรงพยาบาลอยู่บ่อย ๆ จนภรรยามารักษาที่เจ้าพ่ออยู่ก่อน 4-5 เดือน ตอนนี้คุณอ้วนก็ได้ให้ความสนใจได้แต่ปล่อยให้ภรรยามาตามลำดับ หรือไม่เช่นนั้นก็มากับคุณนายทองม้วน คุณอ้วนเองก็ไปรักษาตัวจากโรงพยาบาลตามปกติ ทานยาทาอยู่เช่นนั้น ในวันหนึ่งภรรยาของผมขอร้องให้ผมมาส่ง ผมเองก็อยากจะลองพิสูจน์ดูเหมือนกันว่าเจ้าพ่อจะรักษาอย่างไร เพราะเกิดมาก็ยังไม่เคยพบและรักษาแบบนี้ พอมาถึงเห็นคนรอคิวกันเต็มไปหมด แต่จริง ๆ ใจก็ยังไม่ยอมเชื่ออยู่ดี แต่เมื่อมาถึงแล้วคุณอ้วนคิดว่าก็อยากจะลองดูเหมือนกันว่าเจ้าพ่อจะรักษาหายหรือไม่ จึงตัดสินใจตั้งขันครูรักษาที่เจ้าพ่อ ปรากฏว่าเจ้าพ่อท่านทำนายชีวิต อาชีพ ของคุณอ้วนในบางสิ่งถูกต้อง ทำให้คุณ

อ้วนเกิดความรู้สึกที่มันอกมันใจขึ้นมาบ้าง ครั้งแรกเจ้าพ่อได้ไปที่จมูกและเช็ดเหงาด้วยน้ำมันคตามเนื้อตามตัว ปรากฏว่าถ้าด้วยกเป็นผื่นแดงอย่างเห็นได้ชัดเจนมาก เจ้าพ่อได้ให้น้ำมันคคุณอ้วนไปคืม คุณอ้วนก็ปฏิบัติตามคำแนะนำ จากนั้นเป็นต้นมาก็มาพบกับเจ้าพ่ออยู่บ่อย ๆ อาการที่เป็นอยู่ทุเลาลงมาบ้างมากเลยทีเดียวเมื่อเปรียบเทียบกับอาการจากอดีต บางครั้งคุณอ้วนก็จะมาพบกับเจ้าพ่อพร้อมภรรยา เพื่อขอร้องให้เจ้าพ่อได้ช่วยเหลือด้านการงาน ครอบครัวและเรื่องการเมืองการมีบุตรอยู่เป็นประจำ

ทัศนคติคุณอ้วนต่อเจ้าพ่อ

คุณอ้วน เล่าให้ฟังว่า ผมคิดว่าสิ่งที่เรามองไม่เห็น สัมผัสไม่ได้อย่างเจ้าพ่อ อาจจะเป็นสิ่งที่มืออยู่ก็ได้ เราจะปฏิเสธก็ได้แต่ท่านก็มีอยู่จริง ๆ อย่างผมเองก็ไม่เคยเชื่อเรื่องนี้เลย แต่ผมก็ต้องยอมเชื่อ ที่ผมเชื่อก็เพราะผมหายจากโรคที่ผมเคยเป็นมา รู้ดีกว่าอาการค่อย ๆ ดีขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อก่อนผมก็เคยไปหาหมอมาหลายแห่งแล้ว แต่อาการก็ยังไม่ดีขึ้น ผมได้มาหาเจ้าพ่อเพราะภรรยาแนะนำชักชวนมา ก็ถือว่าเป็นบุญบารมีที่จะได้มาสร้างร่วมกัน ผมกับภรรยาจะมาหาเจ้าพ่ออยู่เสมอ ๆ เกือบ 5 ปีเต็มแล้ว ผมยอมรับว่าให้ความเคารพศรัทธาในตัวเจ้าพ่อ ท่านจะคอยแนะนำให้กำลังและแนะแนวทางทางออก เมื่อผมและภรรยามีปัญหาหรือหาทางออกไม่ได้ เช่น ภรรยาผมต้องการมีบุตรแต่ก็ไม่สามารถมีได้ เจ้าพ่อก็จะคอยแนะนำให้ปฏิบัติตัวอย่างดี ถ้ามีโอกาสและร่างกายสมบูรณ์ลูกก็จะมาเกิด ขึ้นอยู่กับการทำบุญของเรา เจ้าพ่อก็จะคอยแนะนำสั่งสอน ปกป้องคุ้มครอง เมื่อมาหาแล้วรู้สึกว่ามีคามมั่นใจ บางครั้งก็ช่วยหาลูกความให้ ช่วยเหลือผมกับภรรยาหลายอย่าง ผมคิดว่าเป็นโชคดีที่เรายังมีโอกาสได้พบกับเจ้าพ่อเช่นนี้

กรณีศึกษาที่ 3 คุณเล็กและคุณพงษ์

คุณเล็กและคุณพงษ์ สองสามีภรรยา เป็นลูกเลี้ยงของเจ้าพ่อสองเมืองมารวม 2 ปี คุณเล็กเป็นคนจังหวัดเชียงใหม่โดยกำเนิด นับถือศาสนาคริสต์ จบปริญญาโททางการดนตรี มีอาชีพเป็นอาจารย์สอนเปียโน ส่วนคุณพงษ์จบการศึกษา ปริญญาตรีทางกฎหมาย จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง เมื่อเรียนจบตัดสินใจไปศึกษาต่างประเทศ แต่คิดเหล้าอย่างมากนึ่งกลับมาเมืองไทย เมื่อกลับเห็นถึงคุณพงษ์เปลี่ยนแปลงจากนิสัยคนเดิมกลับกลายเป็นคนที่โมโหง่าย ชอบอาละวาดทุบตีข้าวของภายในบ้านแตกกระจัดกระจายหลายต่อหลายครั้ง จนคุณเล็กภรรยาทนไม่ไหว คิดจะเลิกกันหลายต่อหลายครั้ง แต่นึกถึงลูก ๆ อีก 3 คน ซึ่งเป็นผู้หญิงทั้งหมดที่กำลังอยู่ในวัยเรียน คุณเล็กจึงทนต่อสู้หาเงินตามลำพังเพื่อส่งเสียลูก ๆ ส่วนสามีก็ยังไม่เลิกจากการดื่มเหล้า เงินทองที่เก็บไว้แทบจะหมดสิ้นร่อยหรอลงไป ตอนนั้นคุณเล็กรู้สึกท้อแท้และท้อแท้มาก หาเงินได้มาทำไร

ก็หมดเนื้อหมดตัวไม่เหลือเก็บ สามีก็นำติดเหล้าเรื่อจริง มีอยู่วันหนึ่ง เจ้าพลอยได้แนะนำให้คุณเล็กพาคุณพงษ์สามีมาคัดเหล้ากับเจ้าพ่อ เจ้าพลอยเล่าว่าเจ้าพ่ออาจจะช่วยได้เพราะอาการของคุณพงษ์อาจจะไม่ใช่ติดเหล้าแบบธรรมดา ๆ ก็ได้ ตอนนี้อยู่ที่รู้สึกหมกหมนทางจริง ๆ ทั้ง ๆ ที่ก็นับถือศาสนาคริสต์ ไม่เคยได้สัมผัสกับการทรงเจ้าเข้าผีเช่นนี้ เมื่อเจ้าพลอยแนะนำก็ทดลองพาคุณพงษ์สามีมารับกับเจ้าพ่อเพื่อตัดเหล้าให้ คุณน้อยเล่าว่า เมื่อมาถึงรู้สึกแปลกใจและตื่นเต้นมาก เพราะไม่เคยพบไม่เคยเห็นพิธีกรรมแบบนี้มาก่อนเลย เมื่อให้เจ้าพ่อช่วยดูอาการของคุณพงษ์ เจ้าพ่อบอกว่าคุณพงษ์ไม่ได้ติดเหล้าธรรมดา ๆ แต่ว่ามีวิญญาณร้ายควบคุมจิตใจของคุณพงษ์ให้คิดประหลาดชั่ว เป็นเจ้ากรรมนายเวรของคุณพงษ์ซึ่งเคยทำกรรมทำเวรกันมาในอดีต และไปพบกับคุณพงษ์เข้าที่เมืองนอกโดยเหตุบังเอิญ วิญญาณจึงติดตามมารังควาญไม่ให้มีความสุข เจ้าพ่อได้แนะนำวิธีแก้ไขให้คุณเล็กพาคุณพงษ์ไปรดน้ำมนต์ 7 วัด รักษาศีลภาวนา หมั่นทำบุญทำกุศล เลี้ยงไก่ 2 ตัว เหล้า 1 ขวด จุฑารูป 1 ดอกบริเวณหน้าบ้านเพื่อเลี้ยงผีเก๊บน คุณเล็กก็ปฏิบัติตาม ถึงแม้จะเชื่อครึ่งหนึ่งไม่เชื่อครึ่งหนึ่งก็ตาม เพราะตอนนั้นอยากให้สามิเลิกจากการติดเหล้า ในระยะตอนช่วงแรก ๆ ตอนประกอบพิธีกรรมคุณเล็กเองก็ยังไม่มั่นใจว่าสามิจะเลิกจากการติดเหล้าได้ แต่ภายหลังเพียงไม่กี่วัน สามิของคุณเล็กก็ดื่มบ้างเป็นบางครั้ง ซึ่งก็ดีขึ้นกว่าแต่ก่อนมาก “พี่ก็นึกแปลกใจอยู่เช่นกัน ได้ยินสามิมบ่นว่าเมื่อชีวิตแบบนี้ พี่จึงตัดสินใจพาสามิมารับกับเจ้าพ่ออยู่เรื่อย ๆ เจ้าพ่อท่านได้ช่วยรักษาคุณพงษ์ด้วยการให้น้ำมันคัมภีร์ บางครั้งมนต์ขมิ้นส้มป่อยให้อาบที่บ้าน ท่านได้ช่วยแนะนำ ดักเดือนและหากมีปัญหาเรื่องเลือดเนื้อร้อนใจใด ๆ พี่ก็จะมาหาเจ้าพ่อให้ช่วยเหลือ จนปัจจุบันคุณพงษ์ได้เลิกเหล้าอย่างสนิทใจ”

ปัจจุบันคุณน้อยและคุณพงษ์ มีบุตรด้วยกัน 3 คน โดยบุตรคนโตเรียนจบปริญญาตรีทางการดนตรี คนกลางเรียนอยู่ปี 3 ในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง และลูกคนเล็กกำลังเรียนต่อปริญญาตรีที่อเมริกา คุณน้อยมักจะมาหาเจ้าพ่ออย่างต่อเนื่อง โดยเฉลี่ยแล้วเดือนละ 2-3 ครั้ง เพื่อสอบถามถึงความเป็นไปของลูก ๆ และขอให้เจ้าพ่อได้ช่วยเหลือ บางทีคุณน้อยก็อัญเชิญดวงวิญญาณของเจ้าที่บ้านมาลงเพื่อสอบถามความเป็นไปและขอความช่วยเหลือจากเจ้าที่โดยตรง ให้ลูก ๆ อยู่อย่างมีความสุขและปลอดภัย เรียนจบมา ก็รู้สึกสบายใจเมื่อท่านรับปากว่าจะช่วยปกป้องคุ้มครองดูแล จะปกป้องรักษาลูก ๆ และยอมรับให้ความช่วยเหลือ “น้องของพี่เองก็เคยดำเนินธุรกิจไม่ค่อยประสบผลสำเร็จนัก เปิดโรงเรียนสอนเปียโน นักเรียนที่มาเรียนก็น้อยเกือบจะไปไม่รอด เปิดดำเนินธุรกิจหอพัก ห้องก็ว่างมีคนเข้ามาพักน้อย พี่เองจึงพาน้องสาวมาพบกับเจ้าพ่อเพื่อให้ท่านได้ช่วยแก้ไขและช่วยเหลือ พี่จำได้ว่าเจ้าพ่อท่านให้เลี้ยงไก่และเหล้าหน้าบ้าน พร้อม ๆ กับย้ายประตูทางเข้าที่แต่เดิมตรงกับประตูทางเข้าหอพักไม่ให้ตรงกันเพราะถือว่าเป็นทางผ่านไหลออกของเงินทอง คนมาเช่าอยู่ได้ไม่นานก็ต้องย้ายออกไปเช่นนี้อยู่เรื่อย ๆ เมื่อพี่แนะนำน้องสาวมาพบเจ้าพ่อซึ่งได้ปฏิบัติ

ตาม จนกระทั่งในปัจจุบันธุรกิจของน้องสาวดำเนินการได้ดีมาก” เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่คุณเล็กได้ให้เหตุผลและให้ความเชื่อถือเจ้าพ่อด้วยความเคารพศรัทธา

กรณีศึกษาที่ 4 คุณป้าคำเกียง

คุณป้าบัวเกียง จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีอาชีพเป็นแม่เลี้ยงออกเงินกู้ในตัวเมืองเชียงใหม่ รวมระยะเวลาการเป็นลูกศิษย์ของเจ้าพ่อเกือบ 15 ปี แต่เดิมคุณป้าคำเกียงมีฐานะยากจน ประกอบอาชีพค้าขายข้าวแกงอยู่ตลาดแห่งหนึ่งแถว ๆ เชียงใหม่ จนกิจการเจริญรุ่งเรือง ทำให้มีฐานะดีขึ้น คุณป้าคำเกียงมีลูกทั้งหมด 9 คน เป็นผู้ชาย 5 คน หญิง 4 คน ปัจจุบันแยกครอบครัวออกไปทำกิจการของตนเอง ภายหลังจากที่สามีตายไป คุณป้าคำเกียงก็ต้องเลิกกิจการขายข้าวแกง หันมาประกอบอาชีพออกเงินกู้แทน หลังจากที่สามีของคุณป้าคำเกียง เสียชีวิตได้ไม่นานนัก คุณป้าคำเกียงก็เกิดอาการไม่สบายขึ้นทันที คุณป้าเล่าว่า ป้ามีอาการปวดหัว ตัวร้อน บางครั้งก็เป็น ๆ หาย ๆ เข้าออกโรงพยาบาลอยู่เป็นประจำ อาการก็ยังไม่ดีขึ้น บางครั้งอาการกลับกำเริบรุนแรงหนักขึ้น ๆ พองตามเนื้อตามตัว เจ็บปวดไปหมด เดินไม่ได้เลย อาการเหล่านี้เป็นรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ หมอบอกว่าป้าป่วยเป็นโรคเก๊า สมัยนั้นป้าได้ยินว่า เจ้าพ่อซึ่งเมื่อก่อนอยู่อีกหมู่บ้านหนึ่งมีชื่อเสียงเลื่องลือ เพื่อนของป้าบอกว่าเคยพาพ่อมารักษาแล้วอาการดีขึ้น จึงได้แนะนำให้ป้ามาพบกับเจ้าพ่อครั้งแรก ตอนนั้นเจ้าพ่อท่านได้ช่วยเช็ด แหกด้วยน้ำมันคัมภีร์อยู่ 2-3 ครั้ง นำแปลกใจเหมือนกันว่าอาการที่เป็นอยู่กลับหายเป็นปกติ สามารถเดินได้ อาการปวดบวมก็หายไป ถึงแม้ว่าจะเป็นในบางครั้งแต่ก็ไม่รุนแรงเหมือนเมื่อก่อน แม้ว่าจะไปหาหมอมามากหลายโรงพยาบาลแล้วก็ตาม ปัจจุบันป้าก็มาพบกับเจ้าพ่ออยู่เรื่อย ๆ เดือนหนึ่งสองครั้งสามครั้ง หรืออาทิตย์ละครั้ง เพื่อให้เจ้าพ่อได้ช่วยและทำน้ำมันคัม

ประสพการณ์ของคุณป้าคำเกียง ยังเล่าต่อไปอีกว่า ประมาณปี พ.ศ.2537 ลูกชายได้ขับรถยนต์ปิกอัพไปชนต้นไม้แถว ๆ อำเภอสารภี จนรถพังยับเยินใช้การไม่ได้ ตัวของลูกชายมีอาการบาดเจ็บสาหัสต้องนอนพักรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาล สลบไม่รู้เนื้อรู้ตัวถึง 8 วันอยู่ในห้องไอซียู หมอบอกกับคุณป้าว่า อาการของลูกชายอยู่ในขั้นวิกฤติมีทางรอดเพียง 50% เท่านั้น ตอนนั้นป้าคำเกียงเองรู้สึกเสียใจอย่างมากไม่รู้ว่าจะทำอย่างไรดี นึกถึงเจ้าพ่อขึ้นมาได้ จึงได้มาขอร้องให้เจ้าพ่อได้ช่วยเหลือ เจ้าพ่อได้บอกกับป้าว่าลูกชายยังมีโอกาสรอดได้ เนื่องจากตอนที่ลูกชายนอนอยู่ในห้องไอซียู มีผีคอยเฝ้าดูอาการเพื่อคอยเอาชีวิตอยู่ วิธีแก้ใจก็คือ หากต้องการให้ลูกชายมีชีวิตรอดกลับมาได้ ต้องไปทำการบนบานสถานกล่าว ณ บริเวณสถานที่เกิดเหตุ ด้วยหัวหมู 4 หัว เหล้า 4 ขวด ก็จะมีชีวิตรอด ป้าคำเกียงเองได้ปฏิบัติตามคำแนะนำตามที่เจ้าพ่อได้บอกเอาไว้ ปรากฏว่าในวันนั้นลูกชายลืมตาขึ้นมาได้และอาการค่อย ๆ ดีขึ้นเป็นลำดับ เมื่อหายเป็นปกติก็ กัดพริ้แก้บนตามที่สัญญาไว้

ลูกชายของคุณป้าบัวเกียงจึงเป็นอีกคนหนึ่งที่มีชีวิตรอดมาจนถึงทุกวันนี้ ด้วยความช่วยเหลือของเจ้าพ่อ

18. เครือข่ายและการเชื่อมโยงของลูกเลี้ยงแบบแผนความสัมพันธ์

จากกรณีตัวอย่างจะเห็นได้ว่า การมาขอความช่วยเหลือจากพี่เจ้านายของลูกเลี้ยงในครั้งแรก เหตุผลหนึ่งเพราะได้รับคำแนะนำชักชวนหรืออาจจะเคยได้ยินกิตติศัพท์ของพี่เจ้านายจากลูกเลี้ยงที่เคยมาขอความช่วยเหลือก่อนหน้านี้ เช่น กรณีของคุณไก่อเองได้รับการชักชวนแนะนำจากคุณนายทองม้วน คุณฮ้วนได้รับการชักชวนจากคุณไก่อภรรยา ซึ่งเคยมีประสบการณ์มาก่อนแล้วล่วงหน้า หรือกรณีของคุณเล็กและคุณพงษ์ ก็ได้รับคำแนะนำบอกกล่าวจากเจ้าพลอย การประกอบพิธีกรรมลงขอนกระด้าง ลูกเลี้ยงก็มักจะได้รับคำบอกเล่าจากเพื่อนบ้านที่เคยผ่านประสบการณ์มาก่อนล่วงหน้า สถานการณ์เช่นนี้จึงเป็นสิ่งที่บ่งชี้ถึงแบบแผนของความสัมพันธ์เครือข่ายในชุมชนการปฏิบัติของบรรดาลูกเลี้ยงทั้งหมด ที่เกิดการเชื่อมโยงของประสบการณ์การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งลูกเลี้ยงแต่ละรายอาจจะไม่เคยรู้จักมักคุ้น สนิทสนมกันมาก่อน หรืออาจจะมีความสัมพันธ์กันบ้างอย่างบางเบา จนในที่สุดลูกเลี้ยงบางรายจะมีความสัมพันธ์และรู้จักคุ้นเคยกันอย่างแนบแน่น ซึ่งจะนำไปสู่การช่วยเหลือแลกเปลี่ยนประสบการณ์ต่อกัน ซึ่งเป็นผลของการได้มาจากการพบปะและปฏิบัติทางพิธีกรรมร่วมกัน ต่อการเข้าถึงสถาบันแห่งความรู้ที่มีและใช้อยู่ร่วมกัน การกระทำหรือปฏิบัติทางพิธีกรรมเพื่อขอความช่วยเหลือจากพี่เจ้านายดังกล่าว ลูกเลี้ยงจะกระทำในเชิงลักษณะปัจเจก ซึ่งเป็นเรื่องราวส่วนตัวและในเชิงสาธารณะหรือกลุ่ม ได้แก่ พิธีกรรมการลงขอนกระด้าง ลูกเลี้ยงเหล่านี้คือกลุ่มลูกเลี้ยงซึ่งอยู่ในอีกสถานภาพหรือบทบาทหนึ่งที่มีความสำคัญซึ่งช่วยดำรงและสืบทอดการปฏิบัติทางพิธีกรรมเช่นนี้ไว้ได้ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีเครือข่ายที่มีความสนใจครอบคลุมอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่โครงสร้างทางด้านจุลภาคและมหภาค นั่นก็คือ ตัวผู้กระทำ (ลูกเลี้ยง) ในทัศนะนี้อาจจะเป็นบุคคล ขณะเดียวกันอาจจะเป็นกลุ่มต่าง ๆ องค์กร สังคมต่าง ๆ การเชื่อมโยงเกิดขึ้นในสังคมขนาดใหญ่ เช่นเดียวกับระดับจุลภาค ดังที่มาร์ค กราโนเวตเตอร์ กล่าวถึงการเชื่อมโยงในระดับจุลภาคว่า เป็นการกระทำ “ที่รวมตัวอยู่” ในความสัมพันธ์ส่วนบุคคล และโครงสร้างที่เป็นรูปธรรม (เครือข่าย) ของความสัมพันธ์ต่าง ๆ ดังกล่าว

ตามความเห็นของนาเดล เชื่อว่า เครือข่าย network มีความหมายคล้ายคลึงกับคำว่า ระบบ system เครือข่าย คือลักษณะที่เป็นนามธรรมที่ได้มาจากประชากรในลักษณะที่เป็นรูปธรรม รวมถึงพฤติกรรม ซึ่งก็คือแบบแผนหรือเครือข่ายหรือระบบของความสัมพันธ์ (Nadel, 1957: 12) ที่เชื่อมโยงผู้กระทำตามบทบาท ซึ่งก็คือโครงสร้างทางสังคมนั่นเอง ในการวิเคราะห์หลักนาเดลให้ความสนใจและมุ่งความสำคัญกับสภาพของ โยงใยในระหว่างผู้กระทำ (actors) ต่างๆ ที่เป็นลักษณะ

ของเครือข่าย การวิเคราะห์สายโยงใยเหล่านี้มีความสำคัญในการสร้างโครงสร้าง ที่มีพื้นฐานอยู่ที่ บทบาท โดยเฉพาะการเกี่ยวพันกันระหว่างสายสัมพันธ์ที่เป็นไปตามบทบาท ทำให้เกิดการขยายตัว ในเขตของความสัมพันธ์ที่ก่อรูปเป็นเครือข่าย (อมรา, 2539: 400) พื้นฐานของการเชื่อมโยงต่าง ๆ ดังกล่าวคือ ความคิดที่ว่าผู้กระทำใดๆ ก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นผู้ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่ม อาจจะเข้าถึง ทรัพยากรหรือคุณค่าต่าง ๆ ทั้งทรัพย์สิน อีนาจ และข้อมูลที่มีความแตกต่างกัน อันจะส่งผลให้ โครงสร้างต่าง ๆ มีการลำดับชั้น ทำให้ผู้ที่เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้าง จำต้องพึ่งพาอาศัยกัน

จะพบว่าในสายสัมพันธ์และเครือข่ายโยงใยของกลุ่มลูกเลี้ยง เช่นนี้เองมีอยู่สองระดับ ได้แก่ “ลูกเลี้ยงที่มีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น” (strongties) ซึ่งลูกเลี้ยงกลุ่มนี้มีความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจก เช่น เพื่อนสนิท ผู้ที่ให้ความเคารพนับถือ หรือผู้ที่รู้จักมักคุ้นกันซึ่งเกิดจากการเป็นลูกเลี้ยงของผิเจ้านายเคียวกัน ลูกเลี้ยงกลุ่มนี้จะมีสายสัมพันธ์และการปฏิบัติต่อกันอย่างมีความเหนียวแน่น อันจะก่อให้เกิดแรงจูงใจเกาะเกี่ยวให้ความช่วยเหลือร่วมมือกัน ตลอดจนเชื่อมโยงไปสู่เหตุผลด้านอื่น ๆ ของการมีความสัมพันธ์ที่ติดต่อกัน และ “กลุ่มลูกเลี้ยงที่มีความสัมพันธ์แบบหลวม ๆ” (weakties) เช่น กลุ่มลูกเลี้ยงที่มาขอให้ผิเจ้านายช่วยเหลือรายใหม่กับลูกเลี้ยงคนอื่น ๆ ที่มีโอกาสพบเจอกัน แต่ก็ไม่เคยสนิทสนมกันมากนัก หรือการชักจูงลูกเลี้ยงรายใหม่ที่ไม่เคยรู้จักให้เข้ามาอยู่ในชุดของความรู้เดียวกัน การมีความสัมพันธ์แบบหลวม ๆ ของลูกเลี้ยงนี้เองอาจจะนำไปสู่การมีระบบความสัมพันธ์อันแนบแน่นต่อไปภายหลัง ซึ่งเป็นการหลอมรวมกลุ่มของผู้เป็นลูกเลี้ยง เข้าไปในชุดความรู้เดียวกันที่มีแบบแผนของการปฏิสังสรรค์และการปฏิบัติทำพิธีกรรมร่วมกัน

สรุปแล้วในกลุ่มของลูกเลี้ยงด้วยกันเอง หลังจากที่มีประสบการณ์และเกิดการเรียนรู้ในการปฏิบัติทางพิธีกรรมระดับหนึ่ง อาจเกิดการเชื่อมโยงข้อมูลและเกิดการแบ่งปันประสบการณ์ ไปให้กับลูกเลี้ยงรายอื่นๆ หรือบุคคลอื่นๆ ให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมและปฏิบัติการในชุดของความรู้ เช่นเดียวกันกับตน อันเกิดผลของการแพร่ขยายของความรู้และการปฏิบัติต่อบุคคลอื่นๆ อย่างเชื่อมโยงต่อกัน เป็นอาณาเขตทางสังคม (social field) ที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน ประกอบกันเป็นเครือข่าย สายสัมพันธ์เครือข่ายของลูกเลี้ยงจะมีการทอดต่อกันได้ (transitive) ซึ่งเป็นจุดเชื่อมโยงของชุมชน เพื่อเข้าถึงองค์ความรู้ของผิเจ้านายในเชิงศีลธรรมที่มีใช้ร่วมกัน

19. กรณีศึกษากระบวนการให้ความช่วยเหลือของผิเจ้านาย

กรณีศึกษาที่ 1 ลูกเลี้ยงถามให้คนป่วย (นำวิญญูณมาลงร่าง)

พี่คำปิ่น อายุประมาณ 48 ปี บ้านอยู่แถว ๆ อำเภอคอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ มาพบกับเจ้าพ่อ เพื่อให้เจ้าพ่อตรวจดูสาเหตุอาการเจ็บป่วยของลูกชาย ซึ่งมีอายุครบ 26 ปี เรื่องมีอยู่ว่าเมื่อ

สองเดือนก่อนที่ผ่านมา ลูกชายของพี่คำปิ่นเกิดอุบัติเหตุรถมอเตอร์ไซด์เฉี่ยวชนกัน แต่ลูกของพี่คำปิ่นเองก็ไม่เป็นอะไรมากนัก แต่มีอาการบอบช้ำนิดหน่อย ไม่ถึงวันก็กลับไปทำงานได้ตามปกติ ภายหลังจากนั้นไม่นานนัก เขาได้ล้มป่วยเป็นไข้ บางครั้งอาการทรนทรายนอนหลับไม่ค่อยสนิท แต่เมื่อไปโรงพยาบาลให้หมอวัดไข้ก็ไม่มีอะไรเลยเป็นปกติทุกอย่าง แต่เมื่อกลับมาอยู่ที่บ้าน อาการก็กลับมาเป็นอีก พี่คำปิ่นจึงตัดสินใจมาพบกับเจ้าพ่อเพื่อหาทางแก้ไขและช่วยลูกชายของตนให้กลับมาเป็นปกติ อีกรายหนึ่ง พ่ออินตา อายุประมาณ 51 ปี บ้านอยู่แถว ๆ หนองป่าครั่ง อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ ป่วยเป็นไข้จนชมนานหลายอาทิตย์ แต่อาการก็ยังไม่ทุเลาลง มีอาการนอนไม่หลับ โดยเฉพาะในช่วงตอนบ่ายของทุกวัน แม่แสงดา ภรรยาของพ่ออินตา จึงตัดสินใจมาสอบถามอาการของพ่ออินตา จากเจ้าพ่อ เพื่อที่จะหาทางแก้ไขให้พ่ออินตาได้อยู่สุขสบายหายจากอาการเจ็บป่วย

บรรยากาศในพิธีกรรมของวันนี้เป็นไปอย่างปกติ กลิ่นธูปที่ม้ายี่จุลเพื่ออัญเชิญเจ้าพ่อฟุ้งกระจายไปทั่ว ลูกเลี้ยงต่างเตรียมงานมาคนละใบ วางข้าวตอกดอกไม้ เทียนขี้ผึ้ง 24 เล่ม เงินจำนวน 24 บาท พร้อมกับเสื้อผ้าของผู้ป่วยวางทับลงไปอีกทีหนึ่ง จากนั้นเขียนชื่อ วัน เดือน ปีเกิดของผู้ป่วยลงบนแผ่นกระดาษวางลงไปเตรียมไว้บนงาน เพื่อให้เจ้าพ่อดูสาเหตุของอาการเจ็บป่วย การสนทนาระหว่างม้ายี่และลูกเลี้ยงยังคงดำเนินและเป็นไปตามอัธยาศัยระหว่างเรื่องราวต่างๆ ท่ามกลางเสียงเรอของม้ายี่ ซึ่งถี่ขึ้น ๆ เรื่อย ๆ ม้ายี่ยังหันหน้าพูดคุยกับลูกเลี้ยง ทุกคนต่างเงยบลงอาการเธอเริ่มตั้งขึ้นอีกสลับกับการพูดคุย ทันใดนั้นม้ายี่นำมือประสานกันบนตัก ธิษฐานนั่งบนเมฆพรมซึ่งเป็นที่เจ้าพ่อลงประทับ ม้ายี่หันหลังให้กับลูกเลี้ยง หันหน้าไปทางทิศตะวันออกเข้าหาชั้นครุพร้อม ๆ กับส่งเสียง อื้อ ๆ ๆ แสดงว่าดวงวิญญาณมาเข้าร่างม้ายี่

นายมา : โอ้ จะบอกให้นะ ตัวเรามีชื่อ ว่า มาเนื่อ (นะ) ตายมานานแล้ว พร้อม ๆ กับใช้มือทางด้าน

ขวาอ้อมมาหยิบขันตั้งของพี่คำปิ่นที่ได้จัดเตรียมไว้ซึ่งวางอยู่ด้านหลังของนายมา พร้อม ๆ กับทำนายว่า คนนี้ นะ ไม่ได้ทักทอ (ทักทาย) กินกับมันหอรกนะ (กับลูกของพี่คำปิ่น) เป็นเพราะว่าไปชนกัน (ผีนายมากับลูกของพี่แสงไปชนกัน)

พี่คำปิ่น : แล้วจะให้ทำอย่างไรดีจะ มันไม่หายสักที เป็นอยู่อย่างนี้ ?

นายมา : ก็จะไปยากอะไร ขวัญมันตกก็เลยเก็บรักษาเอาไว้ให้มัน ให้นำข้าวจิ้งจี้ (และเนื้อต้องตัว)

ถอดพิษถอนไม (โรคที่เป็นอยู่) นะ

พี่คำปิ่น : ให้เอาข้าวจิ้งจี้ตัวมัน แล้วก็เอาข้าวหน้านั้นทิ้งไปเลยหรือ

นายมา : เอาจิ้งจี้ตัวมันแล้วก็เอาไปขวัง (ทิ้ง) ไว้เสาไฟฟ้าหน้าบ้านนั้นนะ ทานขันข้าว 1 ขัน มี

ลาบ เหล้า บุหรี่ เมียง นำไปสู่ขวัญที่เสาไฟฟ้าหน้าบ้าน ขอเอาขวัญมัน (ลูกพี่แสง) คืนมา

แล้วจะปลดคจะปล่อยคืนให้มันได้หาย อ๊ะ ๆ ๆ หลังจากทีพุดจบ วิญญาณของนายมาก็ออกจากร่างม้าชีไป พร้อม ๆ กับดวงวิญญาณของคนที่สอง มาเข้าร่างม้าชีต่อจากนายมาทันที นายเสริฐ : นำมือด้านซ้ายไปจับขันตั้งของลูกเลี้ยงที่วางจัดเตรียมไว้อยู่ทางด้านหลัง พร้อม ๆ กับพุดขึ้นว่า คนนี้เขาเป็นคนทักทอมัน (ทักทาย) เขาชื่อเสริฐนะ มันไม่สบายอยู่อย่างนี้ เพราะเรานี่เองทำให้มันเจ็บไม่สบาย เป็นไข้บรูจักหาย นอนไม่ค่อยหลับ เรียกว่า เป็นไข้บรูตอนอน

แม่แสงดา : โอ้ เป็นแต่เก่าแก่แล้ว ทำไมถึงคำเข้เป็น(ข่าย) ให้เป็นหายเสียดีกว่า จะเป็นบาปเป็นกรรมนะ

นายเสริฐ : เออ ถ้าเลี้ยงเสีย มันก็จะหาย มันก็จะสบายแล้ว เราก็จะไม่ทำให้มันเจ็บละ

แม่แสงดา : ไปปะ(พบ) กับมันได้อย่างไร ?

นายเสริฐ : ก็มันเดินมาชนเราก่อน ก็เลยชนมันเสียเลย มันก็เกิดไม่สบายยังไม่หาย ขวัญของมันมีที่เรานี่เอง เราเก็บเอาไว้

แม่แสงดา : แล้วอยู่ที่ไหนหรือ ?

นายเสริฐ : อยู่ทางหลัง (ทางชั้น) ลงคืนห้องนาหน้าบ้านนั่นแหละ

แม่แสงดา : ทางหลัง (ทางชั้น) เป็นทางใหม่หรือทางเก่า ?

นายเสริฐ : ทางใหม่นั่นแหละ

แม่แสงดา : ให้มันหายเสียนะ อย่างทำให้มันเลยสงสารมัน

นายเสริฐ : เขากับหมู่ (พวก) อีกสองคน ทักทอ(ทักทาย)มัน ให้นำไก่ต้ม 1 คู่ เหล้าขาว 1 ขวด บุหรี่ 1

ซอง น้ำ 1 ขวด จุดเทียน 4 เล่ม รูป 1 ดอก พอเทียนหมดก็ให้ฮ้องขวัญ (เรียกขวัญ)มันคืนนะ

ให้เลี้ยงหมู่เขาตอนเย็นนะ เมียงไม่ต้องเอาไปไม่มีใครกินสักคน แล้วจะให้มันหายเลย

แม่แสงดา : แล้วจะมีโชคลากไหมละ ?

นายเสริฐ : ไม่ต้องถามโชคลาก มันยังมีสิ่งมาขัดขวาง ต้องแก้ไข ต้องเลี้ยงผี จึงจะมีโชค ถ้าไปเลี้ยงให้เรียกชื่อ เสริฐ ก็จะดี ไปละนะ อ๊ะ ๆ ๆ

หลังจากทีวิญญาณของนายเสริฐออกจากร่างม้าชีไป ดวงวิญญาณของเจ้าพ่อคำรินก็ลงมาเข้าร่างม้าชี โดยสวมเสื้อสีขาวทับลงไป ผ้าคาดเอวและผ้าโพกศีรษะสีเขียว หันหน้ามาทางลูกเลี้ยงทั้งสองคนซึ่งนั่งล้อมรอบเจ้าพ่ออยู่

เจ้าพ่อคำริน : เอ้อ คนเรานี้ละ เป็นเพราะตัดคายาม (ชะตากำหนด) อ่อน ง่วงนอน สลึมสลือละ

เป็นเพราะว่าไปสะดุ้งตกใจ ขวัญก็เลยตก ผีจึงเอาขวัญของเขาไปมัดไว้ที่เสาไฟฟ้า

ให้เลี้ยงผีเสียนะ จุดเทียน 2 เล่ม รูป 1 ดอก ส่งชนหลังชนหน้า คาสะดวงเครื่อง 12 ส่ง

แกนเครื่อง 24 มัดมือสู่ขวัญคนพยาธิ (คนป่วย) ด้วยจึงจะดี แล้วก็หาย เข้าที่บ้าน

บ้านช่องหอห้องคิทุกอย่าง เข้าที่บ้านแสง

พี่คำป็น : ตั้งใจฟังคำบอกเล่าของเจ้าพ่อ จดในสิ่งที่เจ้าพ่อบอกอย่างตั้งอกตั้งใจ จึงลาเจ้าพ่อกลับบ้าน

เจ้าพ่อคำริน : จับขันตั้งของลูกเลี้ยงคนที่สอง ทำนายต่อไปว่า เอ้อ บ่าหล้าคนนี้ (พ่ออินตา ซึ่งนอนป่วยอยู่ที่บ้าน) ฝีมือเห็นจะมาชนกัน ฝีมือหักจะเว้นแต่ก็ยงชนกันอยู่ดี การเจ็บป่วยของบ่าหล้า เรียกว่า ถูกพิษผีไล่ อาการที่เป็นอยู่ตอนนี้ค่อยยังชั่วขึ้นมาหน่อย แต่ช่วงตอนเย็น ๆ ถ้าเลย สามถึงสี่ โมงเย็น อาการหนักขึ้น ๆ จะเป็นแบบนี้ วิธีแก้ก็ให้นำข้าวจีจ้ำ(แตะตามลำตัว) ถอนพิษถอนไม (ความป่วยไข้) หลังจากนั้นนำไปใส่ไว้ในควัก (กระทง) 1 ควัก ทำควักข้าวขวัญ 1 ควัก จุกรูป เทียน พอรูปเทียนดับให้นำควักข้าวขวัญกลับมาที่บ้าน ให้พ่อหนานรดน้ำมันศักดิ์ด้วยน้ำบ่อแม่หม้าย 7 บ่อ ดอกไม้ขาว 7 ดอก ส้มป่อย 7 ฝัก ไบเมะยม 7 ก้าน หลังจากนั้นให้พ่อหนานมารดน้ำมันศักดิ์ก็จะหายนะ

แม่แสงคา : แล้วเอาไปเลี้ยงที่ตามที่ผีมันบอก แลงนี้ (เย็นนี้) เลยนะเจ้า

เจ้าพ่อคำริน : เออ ไปทำเสียจะดี มันจะได้หายวันหายคืน พ่อก็ขออวยพรให้อยู่สุขสบาย ต่อไปนี้ถ้าทำเสียก็จะไม่มีอะไรอีกแล้วนะ

การลงผีและการสอบถามอาการเจ็บป่วยกรณีดังกล่าวข้างต้น เป็นวิธีหนึ่งที่เจ้าพ่อคำริน ให้ความช่วยเหลือกับลูกเลี้ยง ในกรณีที่บุคคลเกิดอาการเจ็บป่วย ไม่สามารถเดินทางมาพบกับเจ้าพ่อได้ มีอาการป่วยหนัก อยู่ห่างไกล หากว่ามีสิ่งของ เครื่องใช้ของผู้ป่วย เช่น เสื้อผ้า เส้นผม บัตรประจำตัวประชาชน เจ้าพ่อก็สามารถสื่อจิตเพื่อทำนายสาเหตุของอาการเจ็บป่วยเหล่านั้นได้ เพื่อนำไปสู่วิธีการแก้ไขได้อีกเช่นกัน การนำวิญญาณมาลงม้าขี่ หากเจ้าพ่อตรวจสอบพบว่า อาการเจ็บป่วยของคนบางคนเกิดจากการกระทำของผีร้าย เจ้าพ่อก็จะนำเอาดวงวิญญาณของผีร้ายมาพบปะพูดคุยกับญาติที่มาขอความช่วยเหลือ เพื่อทำความตกลง ต่อรอง หรือการสร้างเงื่อนไขใด ๆ เพื่อให้หายจากอาการเจ็บป่วยเหล่านั้น บางครั้งอาจจะจำเป็นต้องจัดพิธีกรรมเลี้ยงผี บางรายกรณีญาติจะต้องต่อรองบนบานสานกล่าวเพื่อแลกกับชีวิตของคนป่วย หรือมีบ่อยครั้งเช่นกันที่อาการของคนเจ็บป่วยหนัก เช่น อุบัติเหตุรถชน นอนอยู่ในห้องไอซียู มีเปอร์เซ็นต์รอดชีวิตเหลือน้อยมาก ญาติบางคนก็อาจจะไม่ต้องการให้เลี้ยงหรือสร้างเงื่อนไขต่อรองใด ๆ อีก เพียงแต่มาบอกกับญาติ ๆ ว่า ต้องการชีวิตแลกกับชีวิต ซึ่งญาติก็จะต้องทำใจให้เกิดการยอมรับกับสถานการณ์อันพึงจะเกิดมีขึ้นในอนาคต

กรณีศึกษาที่ 2 ลงเจ้าที่บ้าน

พิธีกรรมลงเจ้าที่บ้าน เป็นการให้ความช่วยเหลือกับลูกเลี้ยงอีกรูปแบบหนึ่ง โดยการอัญเชิญผีเจ้าที่มาลงร่างของม้าจี้ เพื่อพบปะพูดคุยกับผู้เป็นเจ้าของบ้าน ในกรณีที่เจ้าของบ้านต้องการพบปะกับเจ้าที่ เรียกว่า “การเชิญเจ้าที่ลง” เจ้าพ่อคำรินจะทำหน้าที่ไปอัญเชิญผีเจ้าที่มาลงร่างของม้าจี้ หรือลูกเลี้ยงอาจจะเป็นผู้อัญเชิญโดยจุกรูปเทียนบอกกล่าวที่บ้าน เพื่อให้ผีเจ้าที่ได้รับทราบว่าจะอัญเชิญมาลงม้าจี้ ให้ผีเจ้าที่บ้านติดตามไปที่บ้านของม้าจี้ด้วย มีอยู่หลายกรณีที่ผีเจ้าที่ไม่ยอมมาลงร่างของม้าจี้ ขึ้นอยู่กับว่าความต้องการของผีเจ้าที่แต่ละคนด้วย บางแห่งที่ไม่ยอมมาลง เพราะไม่มีความประสงค์ที่จะมาพบหรือไม่ชอบลงม้าจี้ก็ได้ กรณีเช่นนี้ เจ้าพ่อคำรินจะเป็นผู้ถ่ายทอดความของผีเจ้าที่ผ่านจิตของเจ้าพ่อ เพื่อถ่ายทอดไปยังลูกเลี้ยงให้เกิดการรับรู้ การลงเจ้าที่มีหลายเหตุผล ตามแต่วัตถุประสงค์ของลูกเลี้ยงผู้เป็นเจ้าของบ้าน เช่น การปฏิบัติต่อผีเจ้าที่ในบ้าน การดูแลสุขภาพ การขออัญเชิญและอ้อนวอนให้ผีเจ้าที่ปกปักรักษาคุ้มครองดูแลคนในครอบครัวให้อยู่สุขสบาย แม้กระทั่งความฝัน การย้ายหรือขึ้นหอเจ้าที่ใหม่ การสนทนาโต้ตอบระหว่างลูกเลี้ยงกับผีเจ้าที่บ้าน จะมีลักษณะคล้ายกับการพบปะกับผีเจ้านายโดยทั่ว ๆ ไป แต่การพูดคุยกับผีเจ้าที่ดูเหมือนว่าจะมีความกระชับแน่นและความเป็นอิสระ ซึ่งเกี่ยวข้องกับสายสัมพันธ์มากกว่าผีเจ้านาย เนื่องจากความคิดที่ว่าผีเจ้าที่ที่ปกปักรักษาบ้านเรือน คนในครอบครัวอยู่ตลอดเวลา และอยู่ใกล้ชิดกับคน พิธีกรรมลงเจ้าที่ จึงจัดเป็นพิธีกรรมในเชิงปัจเจกเฉพาะบุคคล ที่สามารถเข้าถึงได้อย่างใกล้ชิด เป็นส่วนตัวมากกว่าผีเจ้านายที่ให้ความช่วยเหลือกับลูกเลี้ยงโดยทั่วไป

ผีเจ้าที่หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า พระแม่ธรณีเจ้าที่ นั่นเอง หรือเรียกว่าเจ้าที่เจ้าแดน มีหน้าที่คอยพิทักษ์รักษาอาณาเขตแผ่นดิน แต่ละบ้านจะมีผีเจ้าที่บ้านประจำอยู่ซึ่งจะคอยปกปักรักษาบ้านเรือนเขตแดนมิให้สิ่งอันตราย ของไม่ดี กล้ำกลายเข้ามาในบ้านได้ ผีเจ้าที่จึงไม่ใช่ผีเจ้านาย แต่มีสถานะเป็นเทพารักษ์ไม่นิยมมีการเข้าทรงอย่างปกติโดยทั่วไป แต่ในปัจจุบันผีเจ้าที่จะมาพบกับลูกเลี้ยงเจ้าของแผ่นดิน หรือผู้ที่ต้องการติดต่อกับเจ้าที่โดยตรงเป็นการส่วนตัวในบางครั้งบางคราว หรือตามโอกาสเฉพาะอันเหมาะสมเท่านั้น

อาจารย์เอมอร และคุณนัท บุตรชาย เป็นอีกกรณีหนึ่งที่มาขอให้เจ้าพ่อคำริน นำเจ้าที่บ้านของคนมาลง เนื่องจากอาจารย์และบุตรชาย มีความต้องการที่จะขอคำปรึกษา พุดคุยกับผีเจ้าที่บ้านโดยตรง อาจารย์เล่าว่า “ป้ามีอาชีพเป็นครูสอนโรงเรียนมัธยมประจำอำเภอแห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ ส่วนตัวลูกชาย จบปริญญาตรีทางวิศวกรรมศาสตร์ มีอาชีพรับเหมาก่อสร้าง โดยเปิดสำนักงานส่วนตัว มีลูกน้อง 5-6 คน ป้ามาหาเจ้าพ่อบ่อย ๆ หลายครั้งเพื่อขอให้เจ้าพ่อช่วยเหลือเรื่องกิจการและเรื่องส่วนตัว หลายเรื่องป้าก็สามารถเอาชนะได้ด้วยความช่วยเหลือของเจ้าพ่อ”

ในช่วงตอนบ่าย ภายหลังจากที่จัดเตรียมขันตั้ง ซึ่งประกอบไปด้วยดอกไม้สีขาว เทียน
 จี๋ตั้ง 24 เล่ม เงินค่าขันครูจำนวน 24 บาท แผ่นกระดาษเขียนชื่อ วัน เดือน ปีเกิด และอายุของอาจารย์
 แล้ว ม้าจีนั่งหันหน้าเข้ามาทางลูกเลี้ยงรับขันไว้ พร้อมกับจุดธูปอัญเชิญเจ้าที่จำนวน 24 ดอก จาก
 นั้นยกขันตั้งขึ้นไว้บนเหนือศรีษะ ท่องมนต์คาถาสักครูและวางลง หันหน้ามาพูดคุยกับอาจารย์เช่น
 เดิม บรรยากาศเริ่มเลียบลงชั่วขณะ ม้าจีนั่งเริ่มเรอขึ้นที่ละเล็กน้อยจนมีอาการหนักขึ้นเรื่อย ๆ อาจารย์
 เอมอรและคุณน้าที่นั่งรอดูอาการของม้าจีนั่งเพียงชั่วขณะ อ้าวะ ๆ ๆ เจ้าที่มาลงม้าจีนั่งพร้อมสวมเสื้อคอ
 กลม คาดผ้าโพกศรีษะสีขาว และหันหน้ามาพูดคุยกับลูกเลี้ยง

เจ้าปู่แสนเมือง : เป็นอย่างไรบ้างมึง ไอ้หกล้า (หมายถึงคุณน้า) จะเอาอย่างไรกันแน่ ?

อาจารย์เอมอร : ที่มาลงนี่ คือ เจ้าที่บ้านของเจ้าโชโหม ?

เจ้าปู่แสนเมือง : ปู่จะถามบ่หน่อ (คุณน้า) นี่ก่อนนะ

อาจารย์เอมอร : วันนั้นมันฝัน (หมายถึงคุณน้า) ว่าเจ้าที่บ้านหายไ้ มีคุณมาซุกเอาของมันไป

แต่ว่ามีคนเอาเจ้าที่มาอยู่หอใหม่ และใหญ่่มาก เลยเจ้า

เจ้าปู่แสนเมือง : บ่อเปิงใจ (ไม่ถูกใจ) จะถามตัวบ่หน่อ (คุณน้า) นี่แหละว่าจะเอาอย่างไร จะให้ไป

อย่างไรกันแน่ ให้มันมั่นคง ปู่จะช่วยมันอยู่

อาจารย์เอมอร : เจ้า แล้วมัน (คุณน้า) ได้ฝันไปว่ามีคนมาลัก (ขโมย) ซุกเอาเจ้าที่มันออก หอเจ้าที่
 หน่อ ๆ (เล็ก ๆ) ที่อยู่หน้าบ้านนั้นนะ มันไม่ค่อยสบายใจ

เจ้าปู่แสนเมือง : หัวเราะ เฮอะ ๆ ๆ ๆ

อาจารย์เอมอร : มันบ่สบายใจ บ่ว่ามัน

เจ้าปู่แสนเมือง : ปู่อยู่นะ เปิงใจ (ถูกใจ) ยังอยู่ ของดี คนอื่นไม่ได้ซุกออกไปนะ นั่นมันเป็นของดี ปู่

ให้บริวารช่วยซุกขึ้นอยู่หอ เป็นของดี ปู่ไม่ได้ไปไหนหรอก ปู่ยังอยู่นั้นแหละ

อาจารย์เอมอร : เจ้าปู่ยังอยู่ที่นั่นนะ จะได้ปกป้องรักษาข้าเจ้ากับลูก

เจ้าปู่แสนเมือง : ไอ้สุก ไอ้สุก นั่นแหละ เอาขึ้นไปอยู่หอ นำมันขึ้นไปอยู่หอด้วย เอาไว้ที่นั่น

อาจารย์เอมอร : อ้อ ไอ้สุกหรือ?

เจ้าปู่แสนเมือง : ไอ้สุก กับ ไอ้จี้ล็ก เอาขึ้นไปอยู่หอ เอาไว้ใช้

อาจารย์เอมอร : อ้อ เจ้า

เจ้าปู่แสนเมือง : แล้วมึงจะทำอย่างไร ให้มันมั่นคงปู่จะได้ช่วย

อาจารย์เอมอร : เจ้า ตอนนี้นะ ข้าเจ้าอยากจะได้เงินคืน

คุณน้า : ตอนนี้นะครับที่สำนักงานผมกำลังจะหาคนมาอยู่ด้วย คนเก่ามันทำงานไม่ดี

เจ้าปู่แสนเมือง : นั่นแหละ เห็นแล้ว ทำงานก็ไม่ดี นิสัยก็ไม่ดี

อาจารย์เอมอร : นั่นแหละเจ้า ข้าเจ้าก็ตั้งสอนดักเดือน มันก็บ่ฟัง

เจ้าปู่แสนเมือง : จะขี้มักได้อย่างเดียว ไม่สนใจคุณแรงงานอย่างจริงจัง ปู่จะบอกให้นะ ปู่จะจัดการ

เอามันออกให้หมดจะดีไม่ต้องเก็บรักษามันไว้ หาเอาคนใหม่มีดีหรือ?

คุณนัท : ดิครับผมกำลังคิดอยู่เหมือนกัน

เจ้าปู่แสนเมือง : เอ้อ ปู่จะให้ไอ้ตูกไปตามมาให้นะ เอากันดีดีไว้ใจได้มาอยู่ด้วย เอากันซื่อสัตย์ไม่ต้องคอยนำเมา (ค่อมเกล้า)

อาจารย์เอมอร : คนคืดข้าเจ้าก็เต็มใจด้วย

เจ้าปู่แสนเมือง : ไอนี่นะมันชอบเอาใจคนอื่น อะโรมันก็เห็นเขาดีหมคนนี่

อาจารย์เอมอร : หน่อนี้นะหรือ(ลูกชาย)

เจ้าปู่แสนเมือง : บ่าหน่อนี้แหละ เอาละปู่จะช่วย เออย่างนี้ไม่คิดหรือนะ

อาจารย์เอมอร : เจ้าก็จะขอปู่ช่วยตามหาคนที่คืดมาทำงานกับมัน

เจ้าปู่แสนเมือง : เปลี่ยนคนคืดมาทำงานด้วย งานมันก็จะเข้ามาอยู่เรื่อย ๆ

คุณนัท : งานมันก็มีอยู่ เข้ามาอยู่เรื่อย ๆ แต่มันไม่มีคนมาช่วยทำงาน ไม่มีใครมาช่วยบริหารงาน

เจ้าปู่แสนเมือง : เอ้อ นั่นแหละเอากันคืดเข้ามา คนไม่ดีก็เอาออกไป ปู่ก็ว่าอย่างนี้แหละ ไม่ต้องมา

ทุกข้ออกทุกข้อใจ เอาไอ้ตูก เขาเอาขึ้นมาไม่ได้สัก ปู่ให้เขาขุดขึ้นมาไว้ห่อเอาไว้ใช้

อาจารย์เอมอร : แล้วปู่ชื่ออะไรเจ้าจะได้เรียกชื่อถูก

เจ้าปู่แสนเมือง : เอ้อ ปู่นี้แหละ ชื่อว่าพ่อปู่แสนเมือง

อาจารย์เอมอร : เออ จะได้เรียกถูกเจ้า พ่อปู่แสนเมือง

เจ้าปู่แสนเมือง : เอ้อ ชื่อพ่อปู่แสนเมืองนะ

อาจารย์เอมอร : เช้าวันนี้เอาน้ำมะพร้าวไปไหว้ ได้ค้อย(ค่อม)หรือยังเจ้า บ่าหน่อ (คุณนัท) มันไหว้

บั้งไหมเจ้า

เจ้าปู่แสนเมือง : เอ้อ ได้ค้อย (ค่อม) แล้ว มันไหว้ปู่ทุกวัน

อาจารย์เอมอร : แล้วมักอะไร(ชอบทาน)หรือเจ้า

เจ้าปู่แสนเมือง : ไบไม้เ่น่า (เมี่ยง) บุหรี่ น้ำมะพร้าว ของหวาน

อาจารย์เอมอร : เออ ละตอนวันนั้น วันที่ 5 ที่ผ่านมานี้ละ เจ้าปู่ได้ทานอะไรมาบั้งไหมเจ้า

เจ้าปู่แสนเมือง : เออ วันนั้นถวายเยอะ หลากอย่าง หัวหมู ไก่ ของหวาน ได้ค้อย(ทาน)แล้ว

อาจารย์เอมอร : แล้วเจ้าฝันว่าแมวของข้าเจ้ามันหายไป

เจ้าปู่แสนเมือง : เอ้อ กำลังจะมีโชคนะ

อาจารย์เอมอร : ข้าเจ้าชื่อเลขตามอายุของมัน

เจ้าปู่แสนเมือง : จะเอากันที่คืดเข้ามาตลอดภัย เอามาทำงานด้วย งานก็จะเข้ามาตลอดนะ

อาจารย์เอมอร : ลูก ถามเจ้าปู่ซิ

เจ้าปู่แสนเมือง : ไอ้หน่อนี่นะ (คุณนัท) ก็จะมีถามมันตอนนี้เหมือนกัน

คุณนัท : หัวเราะแบบอาย ๆ เจีน

เจ้าปู่แสนเมือง : ปู่จะถามมึงว่ามันใจไหม

คุณนัท : ก็กำลังคิดว่าลึงเล อยู่เหมือนกัน

เจ้าปู่แสนเมือง : ปู่ว่าไม่ใช่เนื้อคู่ล่ะ อ้า ๆ ๆ ๆ (เจ้าปู่แสนเมืองหัวเราะชอบใจ)

อาจารย์เอมอร และคุณนัท : ต่างพากันหัวเราะชอบใจ

เจ้าปู่แสนเมือง : จะถือว่าปู่เกลียด ปู่ก็ไม่เกลียดคนนะ รักก็ไม่เชิงนะ ตามใจถึงเดอะ แต่จริง ๆ แล้วมันก็ไม่ใช่เนื้อคู่บ้างหน่อ (คุณนัท) ปู่จะพูดดี ๆ จริง ๆ นะนี่

อาจารย์เอมอร : แล้วจะเป็นคนไหนกัน ?

เจ้าปู่แสนเมือง : มึงอย่าเพิ่งไปหลงจนเกินไประยะ หยุคไว้ก่อนได้ไหมเล่า หืม ?

อาจารย์เอมอร : หัวเราะชอบใจ เขาทั้งสองคนก็คบกันมานานแล้วนะ ปู่

เจ้าปู่แสนเมือง : ปู่ก็รู้แล้วแหละ ไม่หลงนะ อย่าหลง ปู่จะคอยดูน้ำใจเขาก่อนว่าสมควรไหม ถ้ามันคงแล้วปู่ก็จะให้มันลงตัวเสียที

อาจารย์เอมอร : คนนี้นะหรือเจ้า ?

เจ้าปู่แสนเมือง : ใช่ แต่มันยังไม่ใช่เนื้อคู่หรอก แต่เป็นคู่เวรคู่กรรมของเขา

อาจารย์เอมอร : เจ้าก็ว่าดีแล้ว มีคนนี้เข้าเจ้าอยากให้เราได้ช่วยกันทำมาหากิน

เจ้าปู่แสนเมือง : ช่วยกันทำมาหากิน

อาจารย์เอมอร : เจ้า ใช่แล้วเจ้า ?

เจ้าปู่แสนเมือง : จะให้มันได้ ให้คนหนึ่งหา (ทำงาน) คนหนึ่งเก็บอย่างนี้นะ

อาจารย์เอมอร : แล้วจริง ๆ มันยังไม่ใช่เนื้อคู่ที่แท้ต่อกัน

เจ้าปู่แสนเมือง : ไม่ใช่เนื้อคู่ แต่เป็นเพียงคู่กรรมคู่เวร อ้า ๆ ๆ (พ่อปู่แสนเมืองหัวเราะ) ปู่ก็ไม่เกลียดมึง ปู่ก็รัก(รัก)เอ็นดูสงสารมึง

อาจารย์เอมอร : ช่วยกันทำมาค้าขายนะ เขาก็ได้ช่วยกันทำมาค้าขาย

เจ้าปู่แสนเมือง : เอ็นดูมัน(สงสาร) เอ็นดูบ้าง (คุณนัท) คนนี้เหนื่อย แต่มันก็ดีใช่ไหมล่ะ

อาจารย์เอมอร : แล้วสตางค์ที่คนอื่นยืม ได้คิดเข้าเจ้าไว้มากมาย จะได้คืนไหมล่ะเจ้า?

เจ้าปู่แสนเมือง : อะไรนะ ที่เขาติดมันนะ มึงไปใช้ไอ้สุกชิ เขียนชื่อมัน(ลูกหนี้) ให้ไอ้หน่อ (คุณนัท)

แหละ เอาไปไว้ที่หอเวลาจะไปเอาเงินคืน ค่อยจูดรูปบอกกล่าว 7ดอก บอкуп 12 ดอกนะ

ให้ไปด้วย จะได้คุยด้วยจะได้ไม่ให้มันเบี่ยงบ่าย จะไม่ให้มันได้ยืมไป กลับไปวนมา อย่าไป

ให้มันได้อ้างนะมันมีแต่มันไม่ให้มึง มันไม่ให้หรอก

อาจารย์เอมอร : เจ้าใช่แล้ว ที่ สปจ. ก็ยังไม่ให้เลยนะเจ้า

เจ้าปู่แสนเมือง : อันนั้นก็ไม่ได้ มันไม่ยอมปลง (ใช้หนี้)

อาจารย์เอมอร : มันเป็นหนี้ข้าเจ้าเยอะมากนะเจ้า

เจ้าปู่แสนเมือง : หัวเราะชอบใจ มึงใจง่ายนะ สงสารเขา เอ็นดูเขานั่นแหละ อันหนึ่งอันใดยังไม่จบ

เอาอีกอย่างมาทับถมนะซิ กับไอ่หน่อเนี่ยะ (คุณนัท) มึงจำไว้ละ เรื่องจี๋เบี้ย(เงินทอง)นั่นแหละ

ปู่จะสอน คนคนเดียวนี้ ถ้าเรื่องมันจนสิ้น ถ้ามันคืนให้มึง มึงต้องทำอย่างแน่นหนา ค่อยเอา

ใหม่นะ อันนี้ไม่มีอะไรสักอย่าง ไม่แน่นอนหาสักอย่าง

อาจารย์เอมอร : หัวเราะชอบใจ เอาใหม่อยู่เรื่อย ๆ นะเจ้า

เจ้าปู่แสนเมือง : จะไปให้อย่างนั้นอีก แล้วเราจะเสียกำลังใจ สิ่งที่เราหามาได้ เราหามาได้เอาของ

เราไปใช้แล้วก็ไม่คืนให้ ปู่ไม่พอใจนะ

อาจารย์เอมอร : ใครล่ะเจ้า?

เจ้าปู่แสนเมือง : ก็คนที่มึงให้เขายืมนั่นแหละ

อาจารย์เอมอร : หน่อ(ลูกชาย)นี้จะไ้งานใหญ่ไหมล่ะเจ้า?

เจ้าปู่แสนเมือง : โอ้ งานนี้แหละนะ จะเข้ามาอยู่เรื่อย ๆ เลย บ่่าหน่อ (คุณนัท) มึงว่าสบายไหม?

คุณนัท : สบายครับ แต่มันไม่มีคนทำงานช่วยนั่นแหละครับ

เจ้าปู่แสนเมือง : เคียว ปู่จะช่วยหาเอาคนที่ดีดีมาทำงานจนล้นมือเนี่ยะ ไม่ต้องกลัว มีเยอะแยะมากมาย

ไม่มีอะไร ปู่จะเฝ้าให้หั้นะ ไม่มีอะไรแล้ว ปู่ใช้ละอ่อน(เด็ก)เขาเอาขึ้นมาให้แล้ว ตั้งแต่ต่อไปนี้ มึงก็ใช้

เขานะ ปู่จะหาคนที่ดีดีมาบริหารงานให้คืนนะ เรียกชื่อว่าพ่อปู่แสนเมืองนะ ถ้ามีอะไรก็บอกปู่ได้ ปู่จะ

เฝ้าให้ มึงไม่ต้องกลัว ถ้ามีละอ่อน(เด็ก ๆ)ที่ด้อยน้ำเมา(ดื่มเหล้า) มันเข้ามาเล่น (หลอกหลอน) ปู่จะ

เอาหนังสือตักยิง ไม่ให้มันได้แก๊งเล่น ๆ มึงกับลูกน้อง

คุณนัท : แล้วเด็กที่ลาออกไปมันจะกลับมาเอาเสื้อผ้าใหม่ล่ะครับ?

เจ้าปู่แสนเมือง : มันยังคิดที่จะกลับมาเอาอยู่นะ

คุณนัท : แล้วผมคิดว่าจะไปเรียนต่อที่เมืองนอก จะไปตอนไหนทีละครับ ผมกะว่าจะไปกลางปีนี้

จะทันใหม่ล่ะครับ?

เจ้าปู่แสนเมือง : โอ้ ปีนี้ ปู่ยังไม่อยากให้ไปไหนนะ ปีหน้าต้น ๆ ปีจึงจะดี

อาจารย์เอมอร : เจ้า ตอนนีให้มันได้ทำงานไปก่อนนะ

เจ้าปู่แสนเมือง : เออ มึงเอางานอย่างนี้เข้ามาเรื่อย ๆ ก่อนนะ เอาคนงานมาก่อนนะ งานใหญ่งาน

มากเอาตอนหลัง เอาตั้งมันก่อนนะ ระวังอีกไม่นานงานจะล้นมือ มานี้ซิ (ปู่เรียกคุณนัท) ปู่จะ

มัดมือให้ เจ้าปู่แสนเมืองท่องมนต์คาถาพร้อมด้วยมัดมือให้กับคุณนัทและอาจารย์เอมอร

ทั้งสองคน ต่อไปนี้จะได้อยู่สุขสบาย จะมีโชคลาภนะ ของไม่ดี ก็ไปแล้วจะมีโชคนะ

อาจารย์เอมอรและคุณนัท : พวกนี้กราบเจ้าปู่แสนเมือง

อาจารย์เอมอร : ลูกเชิญปู่มาตอนเช้าแล้วละเจ้า แต่ว่ามีคนมาหามากก็เลยกลับไปก่อน

เจ้าปู่แสนเมือง : เออ ปู่รอมาตั้งแต่เช้า ปู่จึงไปตามเอาสิ่งมา

อาจารย์เอมอร : ขอบคุณเจ้า เจ้าขอตาก่อนละนะเจ้า

เจ้าปู่แสนเมือง : เอ้อ ไปเถอะ โชคดี เดี่ยวปู่ก็จะกลับไปด้วยนะ อ้อะ ๆ ๆ เจ้าปู่แสนเมืองลาออกจากร่างม้าขี่ไป

พิธีกรรมลงผีเจ้าที่ในพื้นที่พื้นที่ส่วนตัวของลูกเลี้ยง

พิธีกรรมลงผีเจ้าที่ คังกรณีตัวอย่างข้างต้นถือได้ว่าเป็นรูปแบบลัทธิพิธีใหม่ที่เพิ่มเติมจากบทบาทของพิธีกรรมลงผีเจ้านายตามคติ ที่ผีเจ้านายจะลงมาพบเพื่อช่วยเหลือลูกเลี้ยง โดยทั่วไป นับนี้เป็นการแสดงให้เห็นว่า ผีเจ้านายสามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้ให้สอดคล้องและตอบสนองต่อพื้นฐานความต้องการของผู้เป็นลูกเลี้ยงในปัจจุบันได้อย่างมีคุณค่า โดยการแปรตัวตนและเอกลักษณ์ของม้าขี่ให้กลายเป็นผีเจ้าที่ได้อีกรูปแบบหนึ่ง แสดงให้เห็นว่าพิธีกรรมเช่นนี้สามารถเลื่อนไหลไปตามสถานการณ์ ความคาดหวังของผู้เป็นลูกเลี้ยง ในทิศทางเดียวกันแสดงให้เห็นอีกว่าผู้เป็นลูกเลี้ยงสามารถเลือกได้ว่า จะเข้าถึงแหล่งความรู้จากแห่งใดได้บ้าง ในสถานการณ์ใดได้อีกด้วย (จากผีเจ้านายหรือจากผีเจ้าที่บ้าน) ในขณะที่ผีเจ้านายจะให้ความช่วยเหลือในเรื่องต่าง ๆ แก่ลูกเลี้ยงโดยทั่วไป แต่ผีเจ้าที่บ้านจัดอยู่ในพิธีกรรมของอาณาบริเวณปัจเจกชน เนื่องจากผีเจ้าที่จะเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์และใกล้ชิด รู้จักคุ้นเคย สนับสนุนมากกว่าการลงผีเจ้านาย เนื่องจากลูกเลี้ยงเชื่อว่าผีเจ้าที่ จะคอยปกป้องรักษาตนเองอยู่ตลอดเวลาและรู้ความเป็นมาเป็นไปของคนในครอบครัวอย่างดีมากว่าผีเจ้านาย ด้วยเหตุนี้การลงผีเจ้าที่จึงเป็นพิธีกรรมซึ่งถูกปฏิบัติในกลุ่มบรรดาลูกเลี้ยงที่จะเข้าถึงอำนาจของความเป็นส่วนตัว (Private) ทั้งในเขตของการประกอบพิธีกรรมและนอกเขตแดนทางพิธีกรรม (หมายถึงมีผีเจ้าที่ปกป้องคุ้มครองอยู่ตลอดเวลา)

จากสถานการณ์ดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าในวิถีคิดของผู้ที่เป็นลูกเลี้ยงแล้ว การเข้าถึงแหล่งอำนาจและความรู้ไม่ได้มาจากการพึ่งพาผีเจ้านายแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งรวมของความรู้ แต่การเข้าถึงและการสัมพันธ์กับอำนาจ มาจากอาณาเขตบริเวณส่วนตัว (ผีเจ้าที่) อีกด้วย การใช้ความรู้ของลูกเลี้ยงจึงมาจากสองแหล่ง คือ มาจากความรู้ของผีเจ้านายเองและมาจากพื้นที่ความรู้ส่วนตัวนั้นหรือผีเจ้าที่นั่นเอง ซึ่งเป็นความรู้ชุดเดียวกัน

กรณีศึกษาที่ 3 เจ้าพ่อกับการให้ความช่วยเหลือกับลูกเลี้ยง

คุณอนงค์ มีอาชีพเป็นนักวิชาการศึกษา ในมหาวิทยาลัยของรัฐที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งทางภาคเหนือ เนื่องจากบุตรสาวคนโตซึ่งมีอายุประมาณ 5 ขวบ ป่วยเป็นไขมานานนับแรมเดือน มี

อารมณ์ปรวนแปรหงุดหงิด โมโหง่าย ต้องเข้าออกอยู่โรงพยาบาลเสมอ ๆ และในขณะนี้บุตรสาวคนโตกำลังนอนพักรักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาล ทำให้คุณอนงค์และครอบครัวเกิดความไม่สบายใจกับการเจ็บป่วยของบุตรสาวในครั้งนี้ คุณเพ็ญ ซึ่งเป็นเครือญาติกับคุณอนงค์ได้เป็นผู้ที่ชักชวน แนะนำให้คุณอนงค์มาปรึกษากับเจ้าพ่อคำริน เพื่อที่จะให้เจ้าพ่อได้ช่วยหาทางออกให้ ซึ่งคุณเพ็ญเป็นลูกเลี้ยงของเจ้าพ่ออีกคนหนึ่งที่มาพบกับเจ้าพ่อหลายครั้ง การลงทรงของเจ้าพ่อในวันนี้คุณอนงค์และคุณเพ็ญไม่ได้มาพบกับเจ้าพ่อคำรินโดยตรงดังเช่นทุกวัน เนื่องจากคุณตั้ง ลูกศิษย์ของเจ้าพ่อคำรินอีกคนหนึ่ง ได้อัญเชิญเจ้าพ่อทับผีเจ้าที่บ้านมาลงเพียงก่อนหน้าได้ไม่นานนัก หลังจากที่มีน้ำจืดชุบเทียน 24 ดอก พร้อม ๆ กับยกขันเชิญผีเจ้าที่ขึ้น ก็หันมาคุยกับลูกเลี้ยง ซึ่งพากันนั่งรุ่มล้อมน้ำจืดเป็นวงกลมตามปกติ คุณอนงค์และคุณเพ็ญ ต่างพากันเตรียมขันตั้ง ดอกไม้ รูป เทียน เงินค่าขันครู จำนวนเงิน 24 บาท พร้อมเขียนชื่อ วันเดือนปีเกิดของบุตรสาววางไว้ต่อหน้าน้ำจืด เพื่อเตรียมให้เจ้าพ่อได้ทำนาย อี๊วะ ๆ ๆ เจ้าพ่อได้มาลงร่างของน้ำจืดแล้ว

เจ้าพ่อทับ : เออ ไปที่ไหนมาพวกมึงนะ?

คุณเพ็ญ : สวัสดีเจ้า พ่อมาเมื่อไหร่แล้วเจ้า

เจ้าพ่อทับ : หลังมึงนี่แหละ บ่าหนอนั้น (พูดถึงคุณตั้ง) ยังจะถวายเป็นถวายเสร็จแล้วเรียบร้อยจะได้รับหมด สิ้นสุดกันจะจบกันทั้งเขาและมันนะ มึงมาทำอะไรกัน สายตาของเจ้าพ่อทับมองไปที่คุณเพ็ญและคุณอนงค์

คุณเพ็ญ : เจ้าอยากจะมาถามพ่อ อยากถามถึงหลาน เป็นลูกของอาจารย์เขา (หมายถึงคุณอนงค์)

เจ้าพ่อทับ : โหน ขอคู่มือมันก่อน พร้อม ๆ กับหยิบชื่อและนามสกุลของเด็กจากในขันตั้งมาอ่าน โอ้ เป็น ๆ หาย ๆ อยู่แน่แหละนะ จะหายก็ไม่หาย จะว่าอาการหนักก็ไม่หนัก ขนาดนำราคาญ่นี้แหละนะ

คุณอนงค์ : เจ้า

เจ้าพ่อทับ : ไม่รู้จักหายสักที โอ้หน่อ (ลูกคุณอนงค์) ไปสะคั้งตกใจมาซิ

คุณอนงค์ : สะคั้งตกใจอะไรหรือคะเจ้าพ่อ

เจ้าพ่อทับ : ก็ขงไม่ตีที่อยู่โรงเด็กนั่นนะ เด็กเล็ก ๆ ทั้งหมด

คุณอนงค์ : ที่ไหนล่ะเจ้า เจ้าพ่อ

เจ้าพ่อทับ : ที่หน้าโสง (โรงเรียนอนุบาล) มีคนตายโหง เอ้อ (เจ้าพ่อทับนั่งหลับตา) ชื่อมันว่า

พงษ์ศักดิ์ มันบอกว่าชื่อผมนายพงษ์ศักดิ์ กำข้าวกำขวัญไว้ (จับขวัญเอาไว้) มันเป็นลูกคนรวย ไม่ได้กินอะไรเลยตอนนี้

คุณเพ็ญ : โอ้

เจ้าพ่อทับ : หัวเราะชอบใจ มันจะไปรวยอะไร มันอยากกินนะซิ จับขวัญไว้ละ

คุณเพ็ญ : มันทำไมถึงมาทำกับลูกของเรา ทำไมไม่ไปทักคนอื่น

เจ้าพ่อทับ : มันอึดเสริมแหละไม่ได้ทักแบบธรรมดา ๆ นะ จีบไว้ มีของขวัญไว้เลยนะ

คุณอนงค์ : มันอยากกินอะไรเจ้า

เจ้าพ่อทับ : ไข่ต้ม ข้าว น้ำ นม (เหล้า) เอาที่สุบอย่างนี้ไปให้มันด้วยนะ (เจ้าพ่อทำท่าสูบบุหรี่)

คุณเพ็ญ : บุหรี่นะ

เจ้าพ่อทับ : เอ้อ เอ้อ เอาเป็นของให้มัน มันคิมเหล้าแดง จะเอาของดีแดงนะ (บุหรี่ยี่ห้อดี)

คุณเพ็ญ : สูบกรองทิพย์เขียวหรือเจ้าพ่อ

เจ้าพ่อทับ : เอ้อ เอ้อ ไรแล้ว ทาน (เช่นสังเวจ) มันทางนอกโรงเรียน มีคนตายโหง

คุณอนงค์ : เจ้าพ่อ พ่อคิมมันมีสองแห่งนะเจ้า เมื่อก่อนอยู่โรงเรียนเด็กเล็ก แต่เดี๋ยวนี้อยู่ในโรงเรียน

สวนน้อย มันอยู่ที่ไหนละเจ้า

เจ้าพ่อทับ : ที่ตอนนี้แหละ ที่มันเป็นเอาตอนนี้ มันเป็นโรงเรียนตอนนี้มันตายโหงนะ มันมาเฝ้า
อยู่ตรงนั้นตั้งสองคน

คุณเพ็ญ : เจ้าพ่อ ถ้าเราให้กินนะ ต้องปล่อยมันนะ ต้องปล่อยเจานะ (ปล่อยขวัญเด็ก)

เจ้าพ่อทับ : จุดเทียนซี เรียกมันมา จุดรูป 1 ดอก บอกให้มันเอาขวัญคืนให้เด็กนะ ถ้าไม่เช่นนั้นเจ้า
พ่อจะไปยำ (หัวเราะ) ถ้ามันไม่คืนนะจะไปจัดการให้

คุณอนงค์ : จุดรูปกี่ดอกเจ้า?

เจ้าพ่อทับ : เอ้อ ดอกเดียว

คุณอนงค์ : เทียนละเจ้า?

เจ้าพ่อทับ : เทียนสองเล่ม เออ ไปทำเสียนะ เอาขวัญมามัดมือเสียน เอ้อ ถ้าอย่างไรรู้จักเอาควักข้าว

ขวัญไปด้วย อาข้าวจิ้ง (และเนื้อต้องตัวเล็ก) ถอดพิษถอดไม (อาการเจ็บป่วยออก) ไปด้วย

ไปบอกไปกล่าวให้มันรู้ เรียกชื่อมันด้วยนะ

คุณเพ็ญ : นายพงษ์ศักดิ์

เจ้าพ่อทับ : เอ้อ นั่นนะ

คุณอนงค์ : แล้วมุมไหนละเจ้า มันมีหลายแห่งนะเจ้า?

เจ้าพ่อทับ : เอ้อ ก็ที่นี่เป็นที่โรงเรียน (ใช้มือชี้ไปด้วย) แล้วตรงนี้นะถนนนะ แล้วตรงนี้ก่อนที่จะเข้า

ไปนั่นนะ เออ มันตายนอกนั่นแหละ ดูอย่างนี้ก็เห็น ก็นี่ก็ออกแล้วนะ

คุณเพ็ญ : พ่อชื่ออะไรเจ้า?

เจ้าพ่อทับ : ชื่อพ่อทับ

คุณอนงค์ : พ่อเจ้าแล้วมันมานานหรือยังเจ้า?

เจ้าพ่อทับ : เอ้อ ได้หลายมือหลายยามแล้วนะ(นานแล้ว) สงสารเด็กมัน เลี้ยงดูไม่ร่ำเรื่อง

คุณอนงค์ : ไข่แล้วเจ้า กลายเป็นคนอารมณ์หงุดหงิดไปเลย

เจ้าพ่อท๊อบ : หงุดหงิด หน้าตาไม่สดใส หมองคล้ำ

คุณอนงค์ : เวลาหนูท้องคาถาชินบัญญัติ เขาก็บอกว่าแม่ไม่ต้องมาท้องต่อหน้าหนู

เจ้าพ่อท๊อบ : เอ้อ มันตายโหง มันไม่รับหรือ มันบอกว่าไม่ต้องมาท้องอะไรสักอย่าง มันไม่ต้องการ

รับ มันบิคน้ำหนีเสีย แถมยังมีคชวัญเด็กเอาไว้ด้วย มันคือไม่รับหรือ

คุณอนงค์ : ถ้าอย่างนั้นจะให้หนูเลี้ยงก็โมงดีเจ้า เอาเย็นนี้เลยดีไหมเจ้า

เจ้าพ่อท๊อบ : ห้าโมงครึ่งแลงนี่ (เย็นนี้)

คุณเพ็ญ : พ่อเอาไปก็ตัว?

เจ้าพ่อท๊อบ : เอาไปให้มันตัวหนึ่ง ไข่ต้ม 1 ฟอง กินอะไรมาก แต่กำขวัญละอ่อน (จับขวัญเด็ก)

คุณอนงค์ : เลี้ยงแล้วก็เรียกชื่อมันมารับของกินของท่านนะพ่อ(รับเครื่องเช่น ไหว้)

เจ้าพ่อท๊อบ : เอ้อ แล้วก็เอาขวัญมา ถ้ามีงทำไมเป็น ตามอีนี่มันปากได้ อีนี่ใหญ่นี้แหละ (หมายถึง

คุณ เพ็ญ) มีงรู้ใหม่จะทำอย่างไรบ้าง (ชี้ไปที่คุณเพ็ญ) ควักขวัญ อีนี่มันบ่อเคยทำ (ชี้ไปที่คุณอนงค์)

คุณเพ็ญ : เจ้าพ่อ ข้าเจ้าทำเป็น

เจ้าพ่อท๊อบ : เอ้อ อย่างนั้นก็บอกให้มันเสียนะ

คุณอนงค์ : หนูไม่รู้ หนูทำไม่เป็นเลยสักอย่าง

เจ้าพ่อท๊อบ : เอาเด็กกลีบกลายเป็นคนใหม่ละ ไม่ใช่เหมือนเดิมละนะ

คุณเพ็ญ : เจ้าพ่อ ถ้าเราไปเลี้ยงมันแล้วมันต้องปล่อยขวัญเด็กนะเจ้า

เจ้าพ่อท๊อบ : เอ้อ ปล่อยซิ

คุณอนงค์ : คินขวัญคินขวัญให้เด็กนะพ่อ แล้วมันจะนิสัยเหมือนเดิมไหมเจ้า?

เจ้าพ่อท๊อบ : เออ ดีเหมือนเดิม นิสัยเหมือนเดิม อารมณ์เหมือนเดิม

คุณอนงค์ : เดียวก็กลายเป็นว่าเด็กนี่เอง ไม่ได้เลย หนูรู้แล้วละเจ้าสิมันจับท้องไว้

เจ้าพ่อท๊อบ : มันลูบท้องเด็กกลาง

คุณเพ็ญ : มันจะไม่เป็นอะไรนะเจ้าพ่อ?

เจ้าพ่อท๊อบ : เป็นพิษ เป็นภัย เป็นขวัญ มีงทำไปเถอะเดี๋ยวมันก็จะหาย ฟีได้สบาย มันจะหาย มันจะ

ไม่หงุดหงิดอีกแล้ว

คุณอนงค์ : เจ้าพ่อตอนนี้ก็ยังไม่นอนอยู่ที่โรงพยาบาลอยู่เลยเจ้า

เจ้าพ่อท๊อบ : เออ จนหมอวินิจฉัยไม่ถูกอยู่แล้ว ระบบอะไรก็ตีหมด คุณอย่างนี้ก็เห็นแล้วแหละ

คุณอนงค์ : แล้วอนาคตจะดีไหมเจ้า

เจ้าพ่อท๊อบ : อีหน่อนี้ฉลาด บางคนไม่ทันมันเลย มันยังเป็นเด็ก

คุณเพ็ญ : ลูกจะขออย่างเดียว ถ้าอย่างไรแล้ว เจ้าจะไปเลี้ยงตอนเย็นนี่นะ ถ้ามันไม่คืนขวัญให้เด็ก
พ่อก็ไปจัดการให้ด้วยนะ

เจ้าพ่อทับ : เอ้อ จะไปจัดการให้ เอาอย่างนั้นแหละ มึงรู้จักไว้ ทำเออะ

คุณเพ็ญ : แล้วตอนเย็นนี่พ่อจะไปด้วยไหม

เจ้าพ่อทับ : ไปเออะแล้วพ่อจะตามไปดู ไปหาตัวมัน เอาข้าวไปจ้ำเจ้าเอามา มึงไปกับมันมึงไม่ไหว
ไม่เคยนี้ ไช้ไหม (ชี้ไปที่คุณเพ็ญ)

คุณเพ็ญ : เจ้าจะไปช่วยมัน ทำไมพ่อสูบนูหรือที่ละสองมวนละเจ้าพ่อ

เจ้าพ่อทับ : เออ พ่อสูบอย่างนี้แหละมันอึดดี

คุณเพ็ญ : ทำไมไม่สูบมวนเดียว โอ้โฮพ่อดื่มเบียร์อีกต่างหากนะ ไม่เคยเห็นเลยหนุฟึงมาเห็น
ตอนนี้นะ

เจ้าพ่อทับ : ไปทำเออะนะ ที่อยู่อาศัยมึงนะดี ไม่มีอะไรหรอก

คุณอนงค์ : เมื่อใดละเจ้าพ่อจะรวยสักที

เจ้าพ่อทับ : โชคของมึงอีกไม่นานก็จะมา

คุณอนงค์ : สาธุ แล้วคนเล็กละเจ้าพ่อ

เจ้าพ่อทับ : คนเล็กเขาส่งให้มาเกิดด้วยซ้ำ

คุณอนงค์ : เมืองบนหรือเจ้า

เจ้าพ่อทับ : เอ้อ เมืองบนไม่ได้แอบหนีมาเกิดเลย เทวดาส่งมาเกิด เป็นของพวกมึงจริงแล้วก็อย่าง
ว่านะใจใหญ่

คุณอนงค์ : อย่างไรเสียหนุก็จะขอรบกวนเจ้าพ่อเท่านั้นเจ้า เตี้ยพ่อจัดการให้ด้วยนะเจ้า

เจ้าพ่อทับ : เอ้อ ไปตีมาตินะ

คุณอนงค์ : เจ้าพ่อข้าเจ้าขอลาแล้วนะเจ้า

เจ้าพ่อทับ : เออ กำลังจะมีโชค แต่โชคไม่ใหญ่โค่นักหรอก

คุณอนงค์ : พ่อ สัมไปเจ้าหนุต้องระวังอะ ไร่บ้างเจ้า

เจ้าพ่อทับ : มึงมีโชค ถ้าทำในสิ่งที่พ่อบอกไว้ก็จะดีนะ ครอบครัวมึงก็ดี สามีมึงก็รักครอบครั
วดี

คุณอนงค์ : ถ้าอย่างนั้นหนุจะพาสามีมาพบกับเจ้าพ่อนะเจ้า

เจ้าพ่อทับ : โอ้ พี่นี่นานานได้มาที่หนึ่งนะ

คุณอนงค์ : อย่างนั้นหรือเจ้า

เจ้าพ่อทับ : เออ ไม่ค่อยจะได้ อยู่อยู่คำหนักก็ว่าได้ ไม่ค่อยจะได้มาที่นี้ แต่จะมาหาเจ้าพ่อท่านก็ได้

คุณอนงค์ : เป็นบุญของลูกเจ้าที่ได้มาพบกับเจ้าพ่อ

เจ้าพ่อท๊อบ : แลงนี่(เฮ็นนี่) ไปทำเถอะ มันก็จะหาย โชคดี

คุณเพ็ญ : โชคดีใหญ่ โชคดีหลวงนะพ่อ

เจ้าพ่อท๊อบ : อะไรนะ มีงนะหรือมีง ไม่มีโชคหรือ (พูดแกมหัวเราะ)

คุณเพ็ญ : โถ พ่อช่วยลูกเถอะ(หัวเราะ)

เจ้าพ่อท๊อบ : ไปทำเถอะพ่อจะช่วย

คุณเพ็ญและคุณองค์ : ลาเจ้าพ่อกลับบ้าน

20. ความสัมพันธ์ระหว่างลูกเลี้ยงกับผิเจ้านาย

จากตัวอย่างทั้ง 3 กรณีศึกษา จะพบว่า พิธีกรรมเริ่มดำเนินการสนทนาระหว่างบทบาทของลูกเลี้ยงผู้มาขอความช่วยเหลือ กับผิเจ้านายผู้ที่คอยให้ความช่วยเหลือ เป็นไปตามจังหวะก้าวของตัวบทสนทนา ซึ่งมีทั้งกระบวนการต่อรอง ให้ความหมาย การหาข้อตกลงร่วมกันระหว่างผิเจ้านายและลูกเลี้ยง การสอบถามผิเจ้านายของลูกเลี้ยง ในขณะที่บ่อยครั้งผิเจ้านายจะสอบถามจากลูกเลี้ยงเกี่ยวกับเรื่องราวและสถานการณ์ต่าง ๆ ด้วยเช่นเดียวกัน เป็นกระบวนการกลับไปมาแบบสองทาง ด้านหนึ่งพบว่าในระดับของความสัมพันธ์ระหว่างลูกเลี้ยงและผิเจ้านาย เป็นความสัมพันธ์ในแนวตั้ง หมายถึงว่า สถานการณ์เช่นนี้ลูกเลี้ยงซึ่งเป็นผู้ที่ขาดอำนาจ (เช่น การตัดสินใจ การกระทำ การ หรือความรู้) จะเป็นผู้ที่มาพึ่งพาขอความช่วยเหลือจากผิเจ้านาย ผู้ซึ่งเป็นศูนย์รวมของความรู้และอำนาจหรือพลังการกระทำ และมีสถานภาพที่อยู่เหนือกว่าลูกเลี้ยง ในขณะที่ลูกเลี้ยงจะต้องคอยรับฟังคำสั่งและปฏิบัติตามคำบอกกล่าวของผิเจ้านาย เวทีแห่งนี้จึงเป็นการใช้ความรู้และอำนาจของผิเจ้านายไปยังลูกเลี้ยง ผู้ซึ่งขาดอำนาจและพยายามที่จะใช้ความรู้จากผิเจ้านายในทางปฏิบัติ ในขณะที่เดียวกันยังพบอีกว่าความสัมพันธ์ระหว่างลูกเลี้ยงและผิเจ้านาย จะเป็นไปตามลักษณะความสัมพันธ์แบบแนวราบอีกด้วย ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน กระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผิเจ้านายและลูกเลี้ยงจะก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ กลายเป็นเวทีของการต่อรองและสร้าง ความหมายร่วมกัน ซึ่งความสัมพันธ์ทั้งสองระดับ จะกลายเป็นแบบแผนของความสัมพันธ์ระหว่างลูกเลี้ยงและผิเจ้านายอย่างมีความเชื่อมโยงต่อเนื่องในการก่อรูปทางพิธีกรรม

บางสถานการณ์และบ่อยครั้งจะพบว่า เวทีแห่งการปฏิบัติเช่นนี้ ตัวบทสนทนาระหว่างลูกเลี้ยงและผิเจ้านาย จะดำเนินไปแบบที่เล่นที่จริงบ้าง ในขณะที่บางโอกาสสถานการณ์อาจจะดูเป็นจริงเป็นจัง ซึ่งมีผิเจ้านายคอยทำหน้าที่เสมือนเป็นเทคโนโลยีของความเชี่ยวชาญและเป็นที่ยอมรับของพลังอำนาจ ดังนั้นลูกเลี้ยงจะสามารถเข้าถึงแหล่งอำนาจและใกล้ชิดกับแหล่งอำนาจได้ง่ายขึ้น จากชีวิตยามปกติ ที่จะอยู่ห่างจากอำนาจซึ่งอาจเอื้อมไม่ถึง (เช่นอำนาจของการมีสิทธิ์และศักดิ์ศรีทางความคิด ความเชื่อ อำนาจรัฐ อำนาจความรู้ของชุมชน) ในขณะที่ผิเจ้านายซึ่งถูกแทนสัญลักษณ์

ของผู้มีอำนาจ ก็จะพยายามทำให้อำนาจได้เข้ามามีความสัมพันธ์กับลูกเลี้ยงอย่างใกล้ชิดมากขึ้น ทำให้อำนาจกลายเป็นของชุมชนและที่มาของความสัมพันธ์อย่างเท่าเทียม

21. ลูกเลี้ยงกับการได้มาของอำนาจ

เหตุผลของการมาพบกับผิเจ้าชายของลูกเลี้ยงพบว่า มีความแตกต่างกันไปตามสภาพพื้นฐานความต้องการของลูกเลี้ยงแต่ละราย เช่น ปัญหาภายในครอบครัว ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ปัญหาทางด้านสุขภาพอนามัย ซึ่งปัญหาเหล่านี้จะมีความเกี่ยวข้องกับโอกาสและจังหวะในชีวิต โดยเฉพาะภายใต้บริบทของสังคมที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน ซึ่งก่อให้เกิดความไม่แน่นอนและความมั่นคงของชีวิตเพิ่มมากขึ้น ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาในทิศทางเดียว ซึ่งผิดที่ผิดทางของชาติ ที่มักจะมองข้ามวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมที่มีความเคลื่อนไหว มีผลทำให้สมาชิกส่วนใหญ่ในชุมชนเกิดความรู้สึกขาดความมั่นคงในอารมณ์และสภาพเสื่อมถอยทางจิตใจ กล่าวอีกนัยหนึ่ง สมาชิกในชุมชนมีโอกาสพบกับวัฒนธรรมของความเลื่อมใสในชีวิตและวัฒนธรรมความกลัว ภายใต้การเปลี่ยนแปลงแบบแผนความสัมพันธ์ทางสังคมเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันมักจะเกิดความรู้สึกว่าเกิดความอ้างว้าง เปล่าเปลี่ยวทางจิตใจ บางส่วนหลุดจากการเป็นสมาชิกในชุมชนเดิมและย้ายตัวเองเข้าไปสู่ชุมชนใหม่และมักจะเกิดการประกอบอาชีพใหม่ ๆ ขึ้น ในขณะที่สมาชิกหลายคนยังคงมีฐานะยากจนอยู่เช่นเดิม และในหลายกรณีต้องเผชิญกับปัญหาวิกฤตการณ์ทางวัฒนธรรมซ้ำเข้าไปอีก เช่น อาจจะไม่มีความยากจนลงกว่าที่เคยเป็นอยู่ และมีความเสี่ยงอย่างรอบด้านในการดำรงชีวิตมากขึ้น ภายใต้สถานการณ์เช่นนี้ ทำให้สมาชิกในชุมชนขาดอำนาจในการจัดการวิถีชีวิตของตนเอง ผนวกไปกับการผูกขาดทางอำนาจของชาติ เช่น นโยบายทางด้านเศรษฐกิจและกฎหมาย นโยบายการพัฒนาแบบผูกขาดอำนาจรัฐที่ละเลยมิติทางวัฒนธรรมของชุมชน ตลอดจนการผูกขาดทางองค์ความรู้ของระบบการศึกษาแผนใหม่ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานการอธิบายแบบวิทยาศาสตร์ในทิศทางเดียว สิ่งเหล่านี้กลับไปทำลายคุณค่าและทางเลือกที่มีอยู่อย่างหลากหลายของชุมชนลง ซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาที่มีการผลิตซ้ำตัวเองอยู่ตลอดเวลา เช่น ความเชื่อเรื่องผีถือว่าเป็นความมั่งงาย ภูมิปัญญาในการจัดการดูแลรักษาป่าของชาวบ้าน การรักษาพยาบาลพื้นบ้านด้วยวิธีการต่าง ๆ เป็นต้น พร้อม ๆ ไปกับสมาชิกในชุมชนมักจะอยู่ห่างจากอำนาจและเข้าไปไม่ถึงตัวอำนาจนั้น สมาชิกในชุมชนซึ่งขาดอำนาจ มักจะเป็นผู้ที่ถูกกระทำการของอำนาจ ในขณะที่ผู้มีอำนาจมักจะเป็นผู้ที่ใช้อำนาจและการแสวงหาอำนาจ ซึ่งมีโอกาสมากกว่าชาวบ้าน เช่น อำนาจทางสังคม การเมือง การศึกษา เศรษฐกิจ การแพทย์ ซึ่งอำนาจเหล่านี้โดยปกติชาวบ้านจะมีโอกาสและช่องทางในการเข้าถึงอยู่น้อยมาก

สภาวะของการไร้อำนาจ (powerlessness) จะก่อให้เกิดสภาวะของความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม เป็นภาวะที่ถูกสร้างขึ้นโดยใช้วาทกรรมเชิงอำนาจ (power discourse) แบบหนึ่ง ดังนั้นจึงเป็นภาวะที่สามารถถูกรื้อล้มแล้วสร้างภาวะแห่งความสัมพันธ์ที่มีความเสมอภาคขึ้นมาได้ การที่จะสร้างระบบความสัมพันธ์แบบใหม่จำเป็นที่ผู้ไร้อำนาจจะต้องสร้างวาทกรรมเชิงอำนาจขึ้นมาใหม่ หรือแนวคิดอำนาจที่จะกระทำ (power-to) หรือแนวคิดเรื่องการเสริมอำนาจ (empowerment) ที่มองว่า อำนาจเป็นความสามารถที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ ความสามารถที่จะบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ่านการร่วมมือกันคนอื่น ๆ ที่จะก่อให้เกิดศักยภาพของการร่วมมือกัน ความเห็นพ้องต้องกันและความเสมอภาค ในทางทฤษฎีจึงถือว่า อำนาจที่จะกระทำนี้สามารถขยายออกไปได้อย่างไม่มีขอบเขตจำกัดเนื่องจากไม่ทำลายใคร ในขณะที่เดียวกันอำนาจที่จะกระทำนี้สามารถขยายไปเป็นเครือข่ายแห่งความร่วมมือบนความเห็นพ้องต้องกันและความเสมอภาคระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ได้

การแสดงออกทางสัญลักษณ์ทางพิธีกรรม เป็นสิ่งที่สะท้อนถึงวิถีคิด โลกทัศน์ของชุมชน เป็นภูมิปัญญาที่มีอยู่อย่างหลากหลาย เพื่อเป็นช่องทางในการเปิดพื้นที่ให้สมาชิกได้เข้าถึงอำนาจ ในขณะที่ตัวพิธีกรรมเองยังช่วยตอกย้ำอุดมการณ์ (indoctrination) เป็นแบบแผนทางวัฒนธรรมหรือทำหน้าที่กล่อมเกลாதงจิตใจและเป็นต้นแบบของพฤติกรรมมนุษย์ (socialization) พิธีกรรมยังเป็นการแสดงออกถึงการอยู่รวมกลุ่มกันหรือเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของผู้คน (congregation) เป็นกิจกรรมของการแสดงออกเพื่อลดความตึงเครียดทางจิตใจ ช่วยผ่อนคลายความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชีวิตทางสังคม ในขณะที่เดียวกันพิธีกรรมยังเป็นการแสดงออกทางวัฒนธรรม ความเชื่อที่เป็นแนวทางในการตอบโต้กับสิ่งแปลกปลอมหรืออำนาจภายนอกที่มีพลังเหนือกว่า

ในแวดวงเวทีของลูกเลี้ยง จากสถานการณ์กรณีศึกษาทั้ง 4 แบบ ดังกล่าวข้างต้น จึงเป็นการสร้างความสัมพันธ์ของอำนาจในอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าอำนาจมีอยู่อย่างหลากหลาย และกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป พิธีกรรมการขอความช่วยเหลือจากผีเจ้านาย จึงไม่ใช่เป็นปรากฏการณ์ใหม่ของชุมชน หากแต่เป็นการผลิตซ้ำรูปแบบพิธีกรรมที่มีมาแต่ดั้งเดิมตามวิถีชีวิตในการพึ่งพาผีเจ้านายด้วยปัจจัยและเงื่อนไขที่หลากหลาย แต่ทั้งนี้อาจจะมีการปรับเปลี่ยนและผลิตใหม่ในการที่จะพยายามอธิบายความหมายอย่างมีพลวัตให้ครอบคลุมกับสภาพของการครอบงำของอำนาจและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และเป็นการเพิ่มอำนาจให้กับผู้ที่เป็

ลูกเลี้ยงซึ่งอยู่ในแวดวงของพิธีกรรม อีกนัยหนึ่งพิธีกรรมการลงผีเจ้านาย เป็นภูมิปัญญาทางเลือกอีกรูปแบบหนึ่ง ในการแสวงหาอำนาจของผู้ที่เป็นลูกเลี้ยงนั่นเอง ในสถานการณ์ชีวิตที่เป็นจริงแล้ว ผู้เป็นลูกเลี้ยง ไม่อาจเข้าถึงอำนาจได้อย่างง่ายดายนักดังกล่าวนั้นแล้วข้างต้น ในสถานการณ์ทางพิธีกรรมจึงเป็นสถานการณ์ตัวแบบ หรืออาจจะกล่าวได้ว่าเป็นสถานการณ์จำลองในการเกิดแรงเกาะ

เกี่ยวข้องของการเข้ามาใกล้ชีวิตและผูกพันกับอำนาจมากขึ้น ตัวบทสนทนาระหว่างลูกเลี้ยงและผิเจ้านาย สะท้อนถึงชุดของการเจรจาในเรื่องราวต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม ครอบครัว คู่ครอง หน้าที่การงาน สุขภาพความป่วยไข้ โชคกลางหรือความตาย ความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัว เป็นต้น ซึ่งจะนำไปสู่ชุดของคำอธิบายร่วมกันอีกรูปแบบหนึ่ง อย่างน้อยเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่า พิธีกรรมเช่นนี้ได้ได้ตอบสนองทางอำนาจของผู้ที่เป็นลูกเลี้ยงในมิติเชิงจิตวิญญาณ หรือวัฒนธรรมของการปลอบประโลมใจระดับหนึ่ง คุณค่าของพิธีกรรมเช่นนี้จึงเป็นการสร้างคุณค่าทางอำนาจที่อยู่ลุ่มลึกให้กับลูกเลี้ยง ซึ่งทุกคนสามารถเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียมกัน พิธีกรรมจึงกลายเป็นคำอธิบายผ่านการเปิดโอกาสและจังหวะในชีวิตที่สะท้อนถึงการคงอยู่และสืบทอดลัทธิพิธีกรรมแห่งการดำรงชีวิต เพื่อตอบสนองความต้องการและเข้าถึงอำนาจโดยผ่านทางพิธีกรรมเช่นนี้ของลูกเลี้ยงนั่นเอง

22. ความป่วยไข้กับการใช้องค์ความรู้ของผิเจ้านาย

จากกรณีศึกษาจะพบว่าผิเจ้านายยังมีหน้าที่คอยให้ความช่วยเหลือเยียวยารักษาอาการเจ็บป่วยแก่ลูกเลี้ยงอีกด้วย ซึ่งกลายเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่เกี่ยวข้องว่าเป็นต้นทุนหรือทรัพยากรทางภูมิปัญญาของชุมชนและเป็นประเพณีนิยมของการปฏิบัติที่สืบทอดต่อเนื่องกันมาอย่างยาวนาน ความป่วยไข้ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นกับมนุษย์และเป็นกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติสามัญที่พยายามแสวงหาทางออก กระบวนการพึ่งพาผิเจ้านายจึงกลายมาเป็นกลไกทางภูมิปัญญาในการจัดการเพื่อต่อสู้ป้องกันหรือหลีกเลี่ยง จากสถานการณ์หรืออำนาจที่จะกลายมาเป็นสิ่งที่คุกคามทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ

อุดมการณ์ของชีวิตที่ดี ดังคำกล่าวที่ว่า "อยู่ม่วน กินล้า" หรืออยู่สุขสบาย มักจะได้ยินจากคำอวยพรของผิเจ้านายจากบทสุดท้ายของพิธีกรรม เป็นสื่อที่สะท้อนถึงโลกทัศน์และปรัชญาที่มีอยู่ร่วมกัน ซึ่งมีความสัมพันธ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ฉะนั้นจากความหมายดังกล่าวแล้วความอยู่สุขสบายในชีวิตนี้ จึงเป็นวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นว่า ความสุขสบายไม่ได้มีความหมายเพียงปราศจากความป่วยไข้แต่เพียงหน่วยเดียว หากยังรวมหมายถึงการเชื่อมโยงทั้งระบบที่ลูกเลี้ยงจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องด้วยในชีวิตประจำวันทั้งอำนาจทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง สุขภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งตั้งอยู่บนรากฐานทางจักรวาลวิทยาในการอธิบายโลกในการสร้างความหมายและความเข้าใจของผิเจ้านายกับลูกเลี้ยงเอง ที่เกี่ยวข้องกับแบบแผนทางการดำรงชีวิตประจำวัน

จะเห็นได้ว่าความเจ็บป่วยและความไม่สบาย ในทางความรู้ของผิเจ้านายอาจจะไม่ได้ตั้งอยู่บนการอธิบายด้วยสาเหตุของการเกิดโรค ดังเช่นการอธิบายในทางวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระแสหลักเพียงทิศทางเดียว แต่การเจ็บป่วย ความไม่สบายอาจจะเกี่ยวเนื่องด้วยสาเหตุจากอำนาจซึ่งมีที่มาจากหลากหลาย ดังที่อานันท์และฉลาคชาย ได้แยกสาเหตุของความเจ็บป่วยที่มีความ

สัมพันธ์กับระบบวัฒนธรรม ได้แก่ ความป่วยไข้เกิดจากการกระทำของ “อำนาจ” ของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือหลายสิ่ง ฉะนั้นการบำบัดรักษา ก็จะต้องหาทางออกให้อำนาจนั้นหยุดกระทำการ ให้เกิดความเจ็บป่วยนั้นเสีย โดยทำให้อำนาจนั้นเกิดความพอใจ หายโกรธ หรือออกไปเสียอย่างนุ่มนวล หรือไม่เช่นนั้นก็ต้องอีกวิธีหนึ่งคือ ใช้อำนาจจากอีกแห่งหนึ่งที่เชื่อว่ามีพลังสูงกว่ามาทำให้อำนาจที่มาทำให้เกิดความเจ็บป่วย หรือหากไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ก็จะต้องพยายามเลี้ยงเพื่อให้เกิดผลร้ายน้อยที่สุด นั่นก็คือหาทางผ่อนหนักให้เป็นเบา นั่นเอง แต่ศูนย์กลางของการวิเคราะห์จึงอยู่ที่ความคิดความเชื่อในเรื่องของอำนาจในสังคมและวัฒนธรรมนั้น ๆ “อำนาจ” ในที่นี้จึงไม่ใช่อำนาจที่เป็นนามธรรม และอยู่กระจัดกระจาย แต่เป็นอำนาจที่ผู้คนในสังคมนั้น ๆ เชื่อว่ามีอยู่และสามารถปรากฏในเชิงรูปธรรม สาเหตุหลัก ๆ ของความเจ็บป่วย ได้แก่ ผีทำ คนทำ ทำผิดขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นไปตามโชคที่สัมพันธ์กับดวงดาว (ชะตา) เป็นไปตามกฎแห่งกรรม การแปรปรวนหรือไม่สมดุลย์ของธาตุ พ่อเกิดแม่เกิดมาทำร้ายและขวัญหายหรือขวัญออกจากร่างกาย การที่จะรู้ว่าเจ็บป่วยเพราะสาเหตุอะไร จะต้องผ่านการวิเคราะห์ของผู้ที่มีประสบการณ์ (อานันท์และฉลาดชาย, 2535: 118-119) การค้นหาวิธีการบำบัดรักษาจะต้องเป็นไปตามความรู้ ประสบการณ์และความชำนาญ ซึ่งมีอยู่หลายวิธีตามสาเหตุของอำนาจที่มากระทำ เช่น ส่งเคราะห์ส่งแทน กรณีสาเหตุเกิดจากพ่อเกิดแม่เกิดมาทำร้าย ความป่วยไข้ที่เกิดจากความแปรปรวนของธาตุในร่างกายอาจจะมีการใช้ยาสมุนไพรพื้นบ้าน การเลี้ยงผีหากอาการเจ็บป่วยเกิดจากถูกผีมาทำร้ายหรือถูกพิษผีใส่ การแก้คุณไสยหากถูกผู้อื่นใช้เวทย์มนต์ทำร้าย เป็นต้น สถานการณ์เหล่านี้เป็นเทคโนโลยีของการแก้ไขปัญหาและเป็นแบบแผนแห่งการดำรงชีวิตมายาวนานและสืบทอดมากระทั่งปัจจุบัน ผีเจ้านายจึงยังคงเป็นที่พึ่งพาและตัวแทนของอำนาจเพื่อช่วยแก้ไขปัญหา เยียวยา และเป็นแหล่งรวมของความรู้ทางพิธีกรรมการปฏิบัติ ดังเช่นกรณีดังกล่าวข้างต้น

นับระยะเวลากว่าศตวรรษ องค์ความรู้การแพทย์แผนใหม่ซึ่งถูกสถาปนาบนพื้นฐานความรู้ทางวิทยาศาสตร์จากสังคมตะวันตก โดยเฉพาะในช่วงหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรม ได้แพร่ขยายในสังคมไทยมากขึ้นและได้รับความสนใจ การแสวงหาความรู้ความเข้าใจในเชิงวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับสาเหตุของโรคภัยไข้เจ็บและมักจะมุ่งเน้นการอธิบายในทิศทางเดียว โดยละเลยและขาดความสนใจในมิติทางวัฒนธรรมทางเลือกของชุมชนที่เคยมีอยู่อย่างหลากหลาย ตามที่คณะกรรมการแพทย์แผนใหม่ การรักษาอาการเจ็บป่วยพื้นบ้านมักจะถูกมองว่าเป็นเพียงระบบความเชื่อ การรักษาพยาบาลพื้นบ้านบางส่วนก็ไม่มีมูลฐานของเหตุผลที่พิสูจน์ทดลองได้ตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นความรู้ที่มีลักษณะเป็นสากลและเป็นจริงในทุกสถานการณ์ ส่วนความรู้แบบอื่น ๆ ที่มีอยู่นอกสายธารความคิดทางวิทยาศาสตร์ มักจะมีองค์ประกอบของความเชื่อที่ฝังงายไว้เหตุผลทั้งสิ้น วาทกรรมอำนาจทางการแพทย์และการศึกษาที่อยู่บนรากฐานความคิดทางวิทยาศาสตร์แผน

ใหม่ จึงมีอำนาจในการอธิบายและครอบคลุมระบบความเชื่ออื่น ๆ โดยพยายามกลืนกลายและเบียดขับให้ตกขอบไปจากพื้นที่ของสังคม เช่น การรักษาพื้นบ้านทางไสยศาสตร์ ที่ถือเป็นความมุ่งมาดการใช้เวทย์มนต์ในการรักษาความเจ็บป่วย หรือลัทธิพิธีทรงเจ้าเข้าผีต่าง ๆ

อย่างไรก็ตามเป็นที่ประจักษ์ชัดว่า ความรู้ซึ่งถูกตีตราว่าเป็นสิ่งที่มุ่งมาดไร้สาระเหล่านี้ ก็ไม่ได้หมดสิ้นหรือหลุดหายไปจากสังคม แต่กลับปรากฏว่าขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วมาก โดยเฉพาะการพึ่งพาผีเจ้านาย และการรักษาอาการเจ็บป่วยแบบพื้นบ้านอื่นๆ ซึ่งเป็นเทคโนโลยีสำหรับใช้แก้ไขปัญหาภายในชุมชนมาตั้งแต่เดิม แสดงให้เห็นว่าอำนาจวาทกรรมทางการแพทย์แผนใหม่ ไม่ได้เป็นฝ่ายกระทำแต่เพียงอย่างเดียว แต่ฝ่ายที่ถูกกระทำต่างพยายามสร้างอำนาจในการโต้ตอบระหว่างกัน บางครั้งอำนาจที่ถูกกระทำกลับนำความหมาย คำศัพท์ใหม่ ๆ ของอำนาจฝ่ายกระทำให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของอำนาจที่ถูกกระทำอีกด้วย เช่น ศัพท์เทคนิคใหม่ ๆ ทางการแพทย์ ที่ผีเจ้านายนำมาใช้สนทนากับลูกเลี้ยง เป็นต้น

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่า ผีเจ้านายได้ใช้ความรู้ในการนิยามความหมายความเจ็บป่วยที่มีความหลากหลาย สามารถเชื่อมโยงขององค์ความรู้มาอธิบายได้ในหลายระดับ และใช้เทคนิควิธีการกระบวนการรักษาที่แตกต่างกัน เช่น อาจใช้การแหกเป่า การรดน้ำมนต์ ทำเทียนให้ไปจุดที่บ้าน ให้ลูกเลี้ยงไปเลี้ยงผีที่มากกระทำ หรือให้ลูกเลี้ยงได้เฝ้าทันระวางตัว เป็นต้น กระบวนการรักษาเป็นการสนทนาระหว่างผีเจ้านายและลูกเลี้ยงตลอดจนเครือญาติ ซึ่งเป็นไปแบบสองทาง ก่อให้เกิดการเรียนรู้และมีส่วนร่วมทั้งผีเจ้านายกับลูกเลี้ยงเอง ดังนั้น การนิยามความหมาย การค้นหาสาเหตุของความเจ็บป่วย จึงมิได้มาจากการกำหนดของผีเจ้านายแต่เพียงลำพัง หากมีลูกเลี้ยงสอดแทรกเข้ามาอยู่ในทุกกระบวนการของความสัมพันธ์ในตัวตนนั้นๆ อีกด้วย ความป่วยไข้จากการบ่งบอกจากผีเจ้านายสามารถที่จะอธิบายผ่านสื่อสัญลักษณ์ของผู้ป่วย โดยผ่านคำพูดไปยังเครือญาติหรือลูกเลี้ยงที่มาขอความช่วยเหลือ ในขณะที่บรรดาเครือญาติจะเป็นผู้ที่ตีกรอบของความป่วยไข้ร่วมด้วยเช่นกัน บางครั้งผู้ป่วยอาจจะไม่ต้องมาพบกับผีเจ้านายด้วยตัวเองเลยก็ได้ บ่อยครั้งลูกเลี้ยงมักจะถามว่า “ทำไมถึงมาทำกับเราทำไมไม่ทำกับคนอื่น” แสดงให้เห็นว่าในโลกทัศน์ของลูกเลี้ยงแล้ว การเจ็บป่วยไข้ไม่ได้หมายถึงสาเหตุหรืออาการของความเจ็บป่วยแต่อย่างใด หากแต่ยังต้องการคำตอบว่า “เพราะเหตุใดถึงต้องมาเป็นกับคนด้วย” ซึ่งผีเจ้านายจะสามารถอธิบายได้โดยล้วงลึกเข้าไปในจิตใจของลูกเลี้ยงและให้ความหมายได้อย่างครอบคลุมและมุ่งตอบสนองทางจิตวิญญาณ ในขณะที่ระบบการแพทย์แบบวิทยาศาสตร์เข้าไปไม่ถึง

ฉะนั้น จึงสรุปได้ว่า การสืบทอดลัทธิพิธีลงผีเจ้านายเพื่อช่วยเหลือลูกเลี้ยง ยังคงอยู่ได้เพราะลัทธิพิธีนี้เป็น “เป็นพิธีกรรมแห่งอำนาจ” ซึ่งเป็นอำนาจที่คอยมุ่งตอบสนองในมิติเชิงจิตวิญญาณ อย่างน้อยก็เป็นลัทธิพิธีกรรมซึ่งมุ่งยกระดับคุณค่าทางจิตใจและปลอบประโลมใจกับลูก

เลี้ยงได้ เช่น การลงขอนกระด้างจะช่วยให้วิญญาณกับเครือญาติมาพบกันอีกครั้งหนึ่ง เพื่อสร้างสัมพันธภาพและขอขมาแห่งการยอมรับสภาพความเป็นจริง การสร้างพลังอำนาจในการตัดสินใจให้กับลูกเลี้ยงในช่วงวิกฤติต่าง ๆ เช่น ปัญหาด้านธุรกิจ การแต่งงาน ตลอดจนกระบวนการเยียวยา รักษาสุขภาพที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของลูกเลี้ยงเอง หรือแม้แต่การจะอธิบายเพื่อให้ลูกเลี้ยงได้ยอมรับกับสถานการณ์อันจะเกิดขึ้นอย่างเต็มใจ เช่นนี้เองซึ่งจะขาดหายไปในมิติทางการแพทย์แผนใหม่ ในขณะที่การใช้ความรู้ของผิเจ้าชายเองยังสามารถอธิบายผูกโยงเข้ากับองค์ความรู้แผนใหม่ได้ในบางระดับได้อย่างดี เช่น การใช้ศัพท์เทคนิคทางการแพทย์ การแนะนำให้ลูกเลี้ยงพาผู้ป่วยไปพบแพทย์ที่โรงพยาบาล เป็นต้น แสดงถึงว่าในความเป็นจริงแล้วการใช้องค์ความรู้ของผิเจ้าชาย ถึงแม้ว่าจะถูกกล่าวหาว่ามลาย ไร้เหตุผล จากการกระทำวาทกรรมอำนาจการอธิบายแบบพุทธปรัชญาหลักเหตุผลแบบวิทยาศาสตร์ หรือนอกเหนือการพิสูจน์ทดลองตามการแพทย์แผนใหม่ แต่ในทิศทางตรงกันข้าม ผิเจ้าชายกลับใช้องค์ความรู้แผนใหม่ให้เกิดการผสมผสานกับองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิม ซึ่งไม่ได้ปฏิเสธเสียทีเดียว นับว่าเป็นภูมิปัญญาที่ก่อร่างสร้างฐานให้พลังอำนาจในการอธิบายของผิเจ้าชายมีพลังยิ่งเข้าไปอีก และสามารถดำรงภูมิปัญญาของลัทธิพิธีกรรมการช่วยเหลือลูกเลี้ยงเช่นนี้ไว้ได้อย่างมั่นคง

23. สรุป

พิธีกรรมการให้ความช่วยเหลือของผิเจ้าชายกับผู้ที่เป็นลูกเลี้ยง ถือว่าเป็นบทบาทและภาระหน้าที่โดยตรงของผิเจ้าชาย โดยเฉพาะกรณีมีเจ้าชายคอยให้ความช่วยเหลือกับลูกเลี้ยงด้านต่างๆ โดยตรง พิธีกรรมการให้ความช่วยเหลือซึ่งมีความหลากหลายสามารถตอบสนองต่อความต้องการทั้งในระดับปัจเจกและระดับสาธารณะมากยิ่งขึ้น ซึ่งบุคคลต้องเผชิญกับสภาพปัญหาที่มีอยู่อย่างหลากหลายรอบด้านและสลับซับซ้อนในบริบทสังคมสมัยใหม่ พิธีกรรมสามารถตอบสนองต่อมิติเชิงจิตวิญญาณ ที่คำอธิบายตามหลักเหตุผลสมัยใหม่ไม่สามารถล่วงลึกเข้าไปได้ถึงภายในจิตใจของผู้คน ผนวกไปกับจิตจำกัดในด้านต่างๆ ทั้งโอกาสและจังหวะชีวิตของปัจเจกบุคคลที่มีความไม่แน่นอน การขาดความมั่นคงทางอารมณ์ การเผชิญกับความเล็งต่อการดำรงชีวิต ซึ่งทุกคนมุ่งแสวงหาคำตอบ คำอธิบายและหาทางหลุดรอดจากวิกฤติการณ์ อย่างไรก็ตามในตัวของพิธีกรรมเองมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องเชื่อมโยงกับโลกสมัยใหม่ที่สนองตอบต่อความต้องการทั้งในระดับปัจเจกและสาธารณะพิธีกรรมช่วยสร้างคำอธิบายใหม่ๆ ในบางขณะคำอธิบายจะก้าวข้ามมิติทางด้านเวลาและพื้นที่ ในขณะที่เดียวกันมีการผสมผสานระบบองค์ความรู้และภูมิปัญญาทั้งที่เป็นของใหม่ผสมผสานกับของเก่า อันนำไปสู่แบบแผนและการปฏิบัติกรร่วมกันภายในชุมชนภายใต้บริบทสังคมที่มีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ในอดีตสถานการณ์ทางเลือกของผู้เป็นลูกเลี้ยงมีอยู่อย่างหลากหลาย สามารถเลือกหยิบใช้ตามบทบาทและเงื่อนไขทางสังคมที่เอื้ออำนวย เช่น การรักษาพยาบาลที่บ้าน การใช้ภูมิปัญญาใช้สมุนไพร การดูแลดูยามจากพ่อहनาน ตลอดจนการจัดระบบความสัมพันธ์ทางสังคมในการหลอมรวมความเป็นเครือญาติและความเป็นชุมชนในระดับสูง หากแต่ภายใต้สถานการณ์ปัจจุบันภูมิปัญญาเหล่านี้อาจจะหลงเหลืออยู่บ้างก็น้อยเต็มที ศิเจ้านายจึงกลายเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่มีบทบาทและโดดเด่น ซึ่งบุคคลผู้มีความเชื่อศรัทธาถูกใช้เป็นสื่อเพื่อแสดงถึงการมีความสัมพันธ์กับอำนาจที่สามารถเข้าถึง ทั้งพิธีกรรมการลงขอนกระด้าง พิธีกรรมการขอความช่วยเหลือจากศิเจ้านายของผู้ที่เป็นลูกเลี้ยง เป็นกระบวนการแสวงหาทางออกและการใช้ความรู้ร่วมกัน อย่างน้อยก็อาจจะอยู่ในความสำนึกทางอุดมคติที่ใฝ่ฝัน ในขณะที่ตัวของพิธีกรรมเองสามารถผูกโยงความสัมพันธ์ระหว่างลูกเลี้ยง ศิเจ้านายและผู้ที่เป็นม้าขี่อย่างเหนียวแน่น พิธีกรรมจะนำไปสู่กระบวนการสร้างความสัมพันธ์ของความเป็นชุมชนในการปฏิบัติการทางความรู้ทางอำนาจอย่างมีพลวัต ซึ่งเอื้อและตอบสนองต่อสมาชิกในสังคมใหม่พิธีกรรมสร้างสิ่งทดแทนต่อการขาดหายไป ในมิติทางจิตวิญญาณและมิติทางประวัติศาสตร์ของชุมชน อันเป็นผลพวงมาจากนโยบายการพัฒนาที่ขาดมุมมองทางวัฒนธรรมอย่างมีความเคลื่อนไหวเกือบสี่ทศวรรษ